

Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne

Katedra politológie

Political Science Forum

Politologické fórum

Political Science Forum: Aims of the Journal

Political Science Forum is a semi-annual, international, scientific and peer-reviewed journal published by the Alexander Dubček University of Trenčín, Slovakia. It covers broad range of topics in political science, international relations, philosophy and social sciences. The journal is aimed to be read by the scholars in respective fields as well as its students and broader public. Periodicity of the journal is twice a year, in June and December.

Politologické fórum: Ciele časopisu

Politologické fórum je polročne vydávaný medzinárodný vedecký a recenzovaný časopis vydávaný Trenčianskou univerzitou Alexandra Dubčeka v Trenčíne. Pokrýva široký okruh tém z oblasti politických vied, medzinárodných vzťahov, filozofie a sociálnych vied. Časopis je určený odborníkom v daných vedných odboroch, ako aj študentom a širšej verejnosti. Časopis vychádza v júni a v decembri.

Editor-in-chief / Hlavný redaktor: Karol Janas, Alexander Dubček University of Trenčín (TnUAD), Slovakia

General Editor / Výkonný redaktor: Marián Bušša, TnUAD, Slovakia

Editorial Board / Redakčná rada:

Oliver Andonov, MIT University Skopje, Macedonia; **Irena Bačlija**, University of Ljubljana, Slovenia; **Elena Delgadová**, TnUAD, Slovakia; **Miro Haček**, University of Ljubljana, Slovenia; **Petr Just**, Metropolitan University Prague, Czechia; **Peter Juza**, The University of Ss. Cyril and Methodius in Trnava; **Rastislav Kazanský**, Matej Bel University, Slovakia; **Rudolf Kucharčík** EUBA, Slovakia; **Ginés Marco**, Catholic University of Valencia, Spain; **Miquel Àngel Oltra Albiach**, University of Valencia, Spain; **Rastislav Rosinský**, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia; **David Schriffel**, Austrian Academy of Sciences, Austria; **Antonín Staněk**, Palacký University Olomouc, Czechia; **Pavol Tišliar**, Comenius University in Bratislava, Slovakia; **Dubravka Valić Nedeljković**, University of Novi SAD, Serbia; **Adriana Vasiľková**, Matej Bel University, Slovakia; **Katerina Veljanovska**, MIT University Skopje, Macedonia; **Jaroslav Vencálek**, University of Prešov, Slovakia; **Luisa Vicedo**, Catholic University of Valencia, Spain; **Pablo Vidal**, Catholic University of Valencia, Spain; **Štefan Volner**, TnUAD, Slovakia.

Publisher / Vydáva: Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, verejnoprávna inštitúcia zriadená zákonom. IČO: 311 180 259.

Adresa redakcie: Katedra politológie TnUAD, Študentská 2, 91101 Trenčín

E-mail: politologicke.forum@tnuni.sk

E. č. MK: EV 4567/12

ISSN 1338-6859 (tlačené vydanie) ISSN 2729-8949 (online)

© TnUAD, Trenčín. Časopis je bezplatný, vychádza dva krát do roka 30. júna a 31. decembra.

Contents / Obsah

STUDIES / ŠTÚDIE:

Radoslav ŠTEFANČÍK POPULIZMUS V PERSPEKTÍVE POLITICKEJ LINGVISTIKY. PRÍPAD IGORA MATOVIČA	4
---	---

Simona CHUGURYAN HISTORICKÉ DETERMINANTY A FORMOVANIE DÁNSKA AKO ŠTÁTNEHO ÚTVARU	22
--	----

Ľudmila LIPKOVÁ - Anton KORAUŠ HYBRIDNÉ VOJNY – ZÁKONITOSTI A PRINCÍPY	37
---	----

Antonín KORAUŠ – Miroslav GOMBÁR PRIPRAVENOSŤ ŠTÁTNEJ A VEREJNEJ SPRÁVY A KRITICKEJ INFRAŠTRUKTÚRY NA ZVLÁDANIE ELIMINÁCIE HYBRIDNÝCH HROZIEB NA SLOVENSKU	48
---	----

DISCUSSION / DISKUSIE:

Ihor ISHCENKO THE RELIGIOUS FACTOR IN POLITICS AGAINST GLOBAL CHALLENGES	59
--	----

Ivan HOLOVKO ESTABLISHMENT OF THE CONCEPT OF PUBLIC DIPLOMACY IN MODERN SCIENTIFIC DISCOURSE	68
--	----

RECENZIE / REVIEWS

Stela OLEJÁROVÁ TATIANA TÖKÖLYOVÁ: VÝZVY NAPŔŔANIA ROZVOJOVÉHO POTENCIÁLU TICHOMORSKÝCH DEMOKRACÍ	75
---	----

Studies

**POPULIZMUS V PERSPEKTÍVE POLITICKEJ
LINGVISTIKY. PRÍPAD IGORA MATOVIČA**

**POPULISM IN POLITICAL LINGUISTICS PERSPECTIVE.
THE CASE OF IGOR MATOVIČ**

Radoslav ŠTEFANČÍK

Abstract

The aim of this article is to explain how populism can be studied from the perspective of political linguistics. This scientific discipline is defined in the text as a science situated at the borderline between linguistics and political science. The text first introduces the relationship between political science and linguistics. The author draws attention to the common subject of interest and the common methodological approaches of both disciplines, which overlap precisely within political linguistics. Using the example of research on populism, the author presents the possibilities of joint research between political scientists and linguists. Populism is seen in the text as a communicative strategy with its specific means of expression. Using discourse analysis, the author presents the use of populist means of expression in the communication of OĽaNO chairman Igor Matovič in the current election period. The article states that Igor Matovič, as OĽaNO chairman, is the prototype of a populist. The characteristics of populism can be found in the communication strategies – orientation towards the people and the common man, criticism of political elites, emotional language – and in the functioning of his political party. The article also highlights the vulgar communication style of the OĽaNO chairman.

Keywords: *political linguistics, language of politics, populism, communication strategy, ordinary people, OĽaNO, Matovič*

ÚVOD

Na slovenských politologických pracoviskách okrem vyštudovaných politológov pracuje množstvo zástupcov iných, príbuzných odborov: sociológie, histórie, ekonómie, filozofie alebo práva. Tieto vedné disciplíny majú totiž spoločný objekt záujmu – okrem politiky ako procesu, skúmajú voličské správanie, politické ideológie, politické normatívy, hospodársku politiku, politický vývoj alebo kariérne trajektórie rôznych aktérov politiky. V

ostatných dvoch desaťročiach sa čoraz intenzívnejšie formuje aj spolupráca medzi politológmi a lingvistami. Jej výsledkom je etablovanie hraničiacej disciplíny – politickej lingvistiky (alebo aj politolingvistiky, z nemeckého Politolingvistik), ktorá sa v ostatných rokoch teší záujmu tak zo strany lingvistov, ako aj politológov (Dulebová 2011; 2012; Niehr 2014; Kvapil 2017; Štefančík 2021; Spišiaková, Mocková 2022).

Napriek tomu, že politická lingvistika je pomerne nová vedná (sub)disciplína, výskum jazyka politiky má za sebou bohatú históriu. Už v starovekej filozofii nachádzame záujem o tento kľúčový nástroj politiky. Grécky filozof Aristoteles (2012) upozornil na jazyk ako významný predpoklad pre realizovanie politiky. Samozrejme, rozmach záujmu o systematický výskum jazyka politiky zaznamenávame až v 20. storočí, keď sa začínajú formovať moderné štáty, súťaživé demokracie, politické strany a kedy volebná kampaň začína zohrávať mimoriadne dôležitý faktor v procese voličského rozhodovania. V dvadsiatych rokoch minulého storočia jazyk politiky spolu s prejavmi manipulácie študovali hlavne výskumníci zaoberajúci sa politickou sociológiou. Mimoriadny záujem o jazyk politiky vyvolala existencia nedemokratických režimov, hlavne nemecký národný socializmus. Vedci z oblasti lingvistiky, ako aj politológie, skúmali charakteristické črty nacistickej propagandy, spôsoby ovplyvňovania, lexikálnu i morfológickú rovinu jazyka tohto totalitného režimu (Braun 2007). V súčasnosti sa naopak skúma, ako niektoré výrazové prostriedky charakteristické pre bývalé totalitné režimy prenikajú do aktuálnych politických diskurzov. Skúma sa, kto je nositeľom týchto výrazov, v akých súvislostiach tieto, medzitým politicky nekorektné výrazy používajú, a akú konkrétnu realitu pomenúvajú, prípadne, čo tým konkrétni politickí aktéri sledujú.

Tak, ako je jazyk politických aktérov dôležitý v totalitných režimoch, je rovnako podstatný v súťaživých demokraciách. V politických systémoch s nízkou mierou inštitucionalizácie politických strán a straníckych systémov občania s právom voliť často na poslednú chvíľu rozhodujú o svojich voličských preferenciách. Politickí lídri sa správajú oportunisticky, bez ukotvenia na konkrétnu ideológiu. Ideológia sa stáva skôr doplnkovým prvkom politickej komunikácie, ale nie tým rozhodujúcim. Kľúčovú úlohu totiž zohrávajú prieskumy verejnej mienky, aktuálne nálady spoločnosti, či prevažujúca spoločenská objednávka po nejakom konkrétnom politickom rozhodnutí, politickom jednotlivcovi alebo straníckom subjekte. Nie obsah volebných programov sa stáva rozhodujúci pri volebnom rozhodovaní, ale často je to sympatia k politickému lídrovi, prípadne konkrétna emócia, ktorá býva vystupňovaná práve v období pred voľbami. Do obdobia volebnej kampane sa sústreďuje nielen najviac pozornosti politických aktérov, ale aj najviac finančných prostriedkov. Marketingové agentúry predstavujú rôzne formy vizuálnej, ale aj textovej politickej reklamy. V tomto období sa tak rozhodujúcim nástrojom politiky stáva slovo. Volebná kampaň je však len jedným z možných objektov modernej politickej lingvistiky. Na každej úrovni politiky – polity, policy, politics – sa nájde množstvo výskumného materiálu, o ktorý sa zaujímajú práve odborníci z oblasti politickej lingvistiky.

V tomto texte sa sústredím len na jeden vybraný spôsob politickej komunikácie, a síce populizmus. Zaujíma ma, ako môžeme populizmus uchopiť z perspektívy politickej lingvistiky. Zvlášť v rámci tejto vedeckej disciplíny je zaujímavé skúmať populizmus, pretože podľa rakúskych autorov Waltera Ötscha a Niny Horaczekovej (2017: 24) „demagógovia sú mimoriadne kreatívni tvorcovia jazyka. Obohacujú politickú diskusiu o termíny, ktoré predtým neboli známe ani používané.“ Populisti sú kreatívni najmä vo vzťahu k označeniu príslušníkov kategórie ONI, TÍ DRUHÍ, prípadne TÍ CUDZÍ. Aj v jazyku slovenských populistov nájdeme rôzny výrazy na označenie kritikov populistov, ako „*slniečkár*“, „*bratislavská kaviareň*“, „*Sorosove deti*“, „*zahraniční agenti*“ alebo výraz zo slovníka Igora Matoviča „*múdrosráči*“.

Populizmus môžeme definovať z viacerých uhlov pohľadu (ako zúženú ideológiu, politickú stratégiu alebo komunikačnú stratégiu), v tomto texte bude na populizmus nazerané v prvom rade ako na komunikačnú stratégiu, teda ako spoločný objekt výskumu tak politológov, ako aj lingvistov. Vzhľadom na to, že populistov je na Slovensku mnoho, pričom populizmus sa na objavuje od začiatku fungovania súťaživého stranického systému (Kucharčík, Řádek 2012), sústredím sa na analýzu komunikácie len jedného zo súčasných politikov, a síce víťaza volieb z roku 2020, predsedu OĽaNO Igora Matoviča, ktorý do volebnej periódy 2020-2023 vstupoval ako predseda vlády s ústavnou podporou v parlamente a skončil ako opozičný poslanec v období vlády odborníkov menovaných hlavou štátu. Pomocou diskurznej analýzy poukážem na charakteristické črty jeho politického jazyka, ktoré spĺňajú predpoklady na to, aby sme Igora Matoviča mohli nazývať výrazom populista. Zaujíma ma, ako Matovič definuje skupinu „tých druhých“, resp. „tých cudzích“, ako pracuje s emóciou strachu ako dôležitým motivačným faktorom sociálneho konania, akým spôsobom pristupuje k úlohe ľudu, resp. obyčajného človeka pri spravovaní vecí verejných. Výskumný korpus tvoria jeho vyjadrenia získané zo sociálnych sietí, z verejných prejavov, z parlamentu, ako aj z publikovaných článkov novinárov v rôznych typoch médií.

1 METODOLÓGIA

Článok ako hlavnú vedeckú metódu využíva diskurznu analýzu, ktorá mala „v posledných desaťročiach obrovský vplyv na teóriu aj empiriu v sociálnych vedách“. (Wodak 2020: 882). V súčasnosti je táto metóda využívaná zástupcami rôznych vedných odborov (lingvistika, sociológia, antropológia a rovnako aj politológia), aby boli analyzované rôzne druhy spoločenských tém a vyjadrení politických aktérov. Wodak (2020) upozorňuje, že pri výskume diskurzu je možné nájsť dva základné smery, a síce teoretický a metodologicko-empirický, t. j. na jednej strane sa stretávame s abstraktnými teóriami diskurzu, na strane druhej sme konfrontovaní radom empirických analýz veľkých dátových korpusov, resp. s mikro-sociologicky orientovanou kvalitatívnou analýzou. Práve Ruth Wodak patrí medzi čelné predstaviteľky

tzv. historického prístupu k diskurzu, ktorý umožňuje skúmať mocenské pozície a mocenské posuny a zmenu alebo fixáciu sociálnych možností prostredníctvom extrapolácie alebo transformácie významov. Takto poňatý výskumný záujem je spojený s historickým rozmerom diskurzov. „Sústredí sa na ich vznik a transformáciu v časových obdobiach, pretože práve zmeny objasňujú, kto a akými prostriedkami presadzuje tú ktorú pozíciu – pričom obdobie pozorovania možno vymedziť na hodiny, roky alebo storočia v závislosti od spôsobu definovania výskumnej otázky“ (Wodak 2020: 882).

„Diskurzna analýza je zastrešujúci pojem zahŕňajúci niekoľko rôznych výskumných perspektív a paradigiem, ktorá ponúka prostriedky na štúdium vzájomného pôsobenia medzi jazykom (a ďalšími systémami vytvárania významov) a sociálnymi vzťahmi a praktikami“ (Vásquez 2022: 4). Samotný výraz diskurz sa vníma ako „súhrn všetkých významotvorných (diskurzívnych) udalostí s obsahovým odkazom na konkrétnu tému“ (Resigl, Wodak 2014: 24). Takto definované tematické vymedzenie diskurzu nachádza svoj terminologický ekvivalent v názvoch jednotlivých čiastkových diskurzov, napr. "diskurz o holokauste" alebo "diskurz o vojne na Ukrajine" či "diskurz o medzinárodnej migrácii", „diskurz o pandémie ochorenia COVID-19“ a podobne. Niektoré diskurzy sa môžu vzťahovať na nejaký konkrétny charakteristický znak diskurz (napríklad „rasistický diskurz“ alebo sú spojené s nejakým konkrétnym rámcom „mediálny diskurz“ alebo „politický diskurz“ (Wodak 2020).

Diskurzna analýza je práve tým metodologickým prístupom, ktorý spája lingvistický a sociálno-vedný výskum, teda lingvistov a politológov pri výskume jazyka politiky, resp. politického diskurzu (Cingerová, Motyková 2017; Cingerová, Dulebová 2019). Podľa Iriny Dulebovej (2012) diskurznu analýzu rozumieme „súhrn všetkých rečových aktov, použitých v politických diskusiách a takisto pravidiel verejnej politiky, overených tradíciou a skúsenosťami“. Nejde teda o jednu tému, ktorá by bola skúmaná v tomto texte. Ja sa sústredím na vyjadrenia konkrétneho politického aktéra, a síce Igora Matoviča, predsedu OĽaNO a v rokoch 2020 a 2021 aj predsedu slovenskej vlády a do roku 2023 aj ministra financií.

V súlade s vyššie uvedenou definíciou diskurznej analýzy orientujem pozornosť na používanie lexikálnych jazykových prostriedkov skúmaného politického aktéra. Tento výskum je komunikatívne orientovaný, v prvom rade zameraný na prejavy charakteristické pre populistický štýl, ktoré sú vysvetlené v nasledujúcej časti textu. Analýza diskurzu je založená na analýze rôznych foriem písaných textov (najmä statusy na sociálnych sieťach) a hovoreného slova (politické diskusie, stráncke prejavy, inštitucionálne prejavy – vystúpenia v Národnej rade Slovenskej republiky).

2 POPULIZMUS AKO KOMUNIKAČNÁ STRATÉGIA

V jazyku politiky nájdeme množstvo výrazov, ktoré používajú politickí aktéri, novinári, ale aj verejnosť tak často, že strácajú na svojom pôvodnom význame. Jedným z nich je termín populizmus. Jeho pojmová

nejednoznačnosť je odvodená aj od toho, že samotná vedecká obec sa odlišuje v tom, ako populizmus jasne zadefinovať. Aj výskumníci politického populizmu Cas Mudde a Cristóbal Rovira Kaltwasser (2018: 1669) tvrdia, že „tak, ako mnohé iné pojmy v oblasti spoločenských vied, aj populizmus je stále sporný a je ťažké si predstaviť, že sa diskusia o jeho definícii niekedy skončí“. Podľa Tima Spiera (2014) „popularita tohto termínu nesmierne sťažuje jeho neutrálne vedecké používanie. Vznikajú tu dva problémy: Slovo "populizmus" je mimoriadne hodnotovo zaťažené a navyše nepresné“. Výskumníci totiž na populizmus nazerajú spravidla v troch perspektívach. Prvá vníma populizmus ako ideológiu. Na rozdiel od klasických ideológií, akými sú liberalizmus, socializmus, či konzervatizmus, sa populizmus často definuje ako tzv. „zúžená“ ideológia. T. j. ideológia, ktorá sa obmedzuje len na niekoľko základných myšlienok (Mudde 2004; Priester 2012), pričom tá hlavná je založená na rozlišovaní medzi MY a ONI, teda medzi „čistým“ ľudom a tými druhými, prípadne tými cudzími. Výraz „tí druhí“ stelesňujú príslušníci – spravidla skorumpovanej – elity. Nejde pritom len o elitu politickú, môže ísť rovnako o ekonómov, vedcov, vysokoškolských učiteľov, predstaviteľov mimovládnych organizácií. Podstata populizmu je tak zúžená na vzťah medzi „cnostným ľudom a zlou elitou“ (De Bruycker, Rooduijn 2021). Mudde a Kaltwasser (2018) si všímajú rôzne prístupy k výskumu populizmu aj v rámci tohto prvého – ideového prístupu. Vedci sa rozchádzajú najmä v názore, ako chápať konkrétny druh tohto politického fenoménu, hoci podľa zmienených autorov sú tieto prístupy väčšinou komplementárne a kumulatívne.

Druhá perspektíva vníma populizmus ako politickú stratégiu na získanie a uchovanie politickej moci. Aktérom tejto stratégie je charizmatiký líder, ktorý vykonáva moc na základe priamej, nesprostredkovanej, neinštitucionalizovanej podpory „veľkého počtu väčšinou neorganizovaných stúpenčov“ (Weyland 2021: 5). Charizmatiký vodca získava širokú podporu neorganizovanej masy tým, že sa štylizuje do roly zástupcu tých ľudí, ktorí sa cítia vylúčení alebo spoločensky marginalizovaní a sľubuje im, že ich ochráni pred krízami, hrozbami a nepriateľmi, pričom kategória nepriateľ je mimoriadne široká a často do nej patria okrem politickej elity aj príslušníci rôznych menšín, migranti, ale aj niektoré medzinárodné organizácie, banky alebo celé štáty (napríklad USA alebo Izrael). Populistický líder ponúka (často falošné) optimistické alternatívy k súčasnému stavu, ktorý je považovaný za problematický a ktorý je nasmerovaný proti záujmom obyčajných (čistých) ľudí. „Vytvorením krízovej situácie a následným poskytovaním jednoduchých riešení mobilizuje populistická rétorika pocity kolektívnej nádeje, čím sa stavia do pozitívnej polohy v kontraste so zdanlivo negatívnou sociálno-politickou atmosférou“ (Obradović, Power, Sheehy-Skeffington 2020). Charizmatiký a komunikačne zdatný líder zároveň oslovuje ľudí s prosbou o pomoc pri jeho hrdinskom úsilí o ochranu národa, prípadne v rámci boja proti privilegovaným skupinám a ich osobitným záujmom, pričom zdôrazňuje záujem o transformáciu „skorumpovaného“ politického systému. Populisti sa teda snažia „o autenticitu a konštruujú ju tým, že politiku vynímajú z jej konvenčných inštitucionálnych rámcov“ (Kazharski, Makarychev 2020: 165).

Napokon, v tretej perspektíve, ktorá je zaujímavá najmä pre odborníkov z oblasti politickej lingvistiky, je na populizmus nazerané ako na komunikačnú stratégiu, ako na určitú úroveň jazyka politiky. Populisti používajú určité posolstvá, komunikačné stratégie a štýly, jazykové prostriedky, ako aj témy, ktorými dokážu upriamiť na seba pozornosť, získavajú priestor v médiách, čím dokážu presadiť určitú agendu v konkurencii s etablovanými politickými aktérmi (Schemer et al. 2018). Z predchádzajúcich výskumov (Štefančík 2022) je možné tvrdiť, že základom uvažovania populistov je dichotomické vnímanie reality v zmysle MY vs. ONI, resp. TÍ DRUHÍ, prípadne TÍ CUDZÍ, a to v závislosti od vertikálneho alebo horizontálneho vnímania nepriateľov. Populisti kriticky nazerajú na aktuálne politické, kultúrne, ekonomické, či vedecké elity (Mede et al. 2022). Podporujú jestvujúce stereotypné uvažovanie vo vzťahu k niektorým spoločenským skupinám. Odvolávajú sa na vôľu ľudu, obyčajných ľudí, odkazujú na zdravý rozum. V populistických komunikačných stratégiách sú často prítomné rôzne konšpiračné teórie, hoaxy a falošné správy. Populisti pravidelne zveličujú, dramtizujú, škandalizujú nepriateľov a nestále používajú štylisticky príznakové výrazové prostriedky. V komunikácii populistov môžeme identifikovať podnecovanie negatívnych emócií, vyvolávanie pocitu ohrozenia, bez ohľadu na to, či ide o reálne alebo zmýšľané ohrozenie. V neposlednom rade sa populisti vyznačujú expresívnejším jazykom, otvorene urážajú svojich nepriateľov a štylizujú sa do roly obete (Poier, Saywald-Wedl, Unger 2020; Štefančík 2022). Práve niektoré z uvedených znakov identifikujem aj v politickom jazyku Igora Matoviča.

3 IGOR MATOVIČ AKO PROTOTYP POPULISTU

Igor Matovič sa stal politicky aktívnym v roku 2010, keď sa ako „stĺpčekár“ svojich regionálnych inzertných novín, ktoré domácnosti dostávali bezplatne do poštových schránok s týždennou periodicitou, objavil na kandidátke liberálnej strany Sloboda a Solidarita. Matovič v pravidelných komentároch kritizoval korupčné správanie vtedajšej vládnucej elity. Práve vďaka kritike vlády Roberta Fica si ho všimol aj Richard Sulík a ponúkol mu miesto na kandidátnej listine SaS. Teda tej politickej strany, s ktorou v ďalšom období zaznamenal intenzívne konflikty. Vďaka preferenčnému hlasovaniu sa vo voľbách 2010 zo 150. miesta spolu s ďalšími tromi jeho kolegami „prekrúžkovali“ do parlamentu. Keďže po voľbách 2010 bola vytvorená stredo-pravicová vláda zložená zo štyroch politických strán – SDKU-DS, Most-Híd, KDH a SaS – Igor Matovič ako kandidát SaS sa stal vládnym poslancom. Vláda Ivety Radičovej sa mohla v parlamente opierať o dôveru 79 poslancov, teda len o troch poslancov viac ako je nadpolovičná väčšina. Igor Matovič so svojou skupinou túto situáciu od začiatku využíval na prezentáciu vlastných, často kontroverzných návrhov riešení kľúčových problémov krajiny. Od začiatku politickej kariéry upriamoval na seba pozornosť vyhláseniami, ktoré neraz nedokázal podložiť vecnými argumentmi alebo dôkazmi. Napriek tomu, že bol súčasťou vládnej koalície, často vystupoval skôr v pozícii opozičného

poslanca, ako politik s opačným pohľadom ako zvyšok vládnej koalície. Súčasťou jeho komunikačných stratégií bol hrubý a vulgárny jazyk (Haughton, Rybář, Deegan-Krause 2021). Radikálne vyjadrovanie založené na rôznych typoch vulgarizmoch tak nie sú typické len pre predstaviteľov krajnej pravice (Kumorová 2022), ale je možné ho identifikovať aj u politikov zo strednej demokratického spektra. Jeho svojrázny prístup k politike vyústil do konfliktu nielen v rámci koalície, ale aj v rámci poslaneckého klubu SaS. V novembri 2011 založil vlastnú politickú stranu s názvom Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti. V nasledujúcich dvoch volebných periódach Matovič dáva o sebe vedieť z pozície opozičného politika, kedy sa jeho hlavným politickým nepriateľom stáva Robert Fico a strana Smer-SD (Řádek 2016). Jeho hlavnou témou sa stáva boj proti korupcii, pričom na prezentáciu politických názorov používa rôzne spektakulárne vystúpenia.

Matovič sa ukazoval ako vhodný typ opozičného politika. Vedel upozorniť na problém vyplývajúci z rozhodnutí vládnej koalície a vzbudiť tým mediálnu pozornosť s cieľom vyvolať pohoršenie nad politikou vlády. Problém nastal po februári 2020, keď so stranou OĽaNO vyhráva voľby a s podporou ústavnej väčšiny v parlamente vytvára vládu zloženú zo štyroch stredo-pravicových strán. Nástup novej vládnej koalície však komplikovala začínajúca pandémia ochorenia COVID-19 a následné sprievodné problémy, najmä ekonomického charakteru. V tomto momente sa Matovič nedokázal zbaviť nálepky opozičného politika a rétorikou opozičného lídra prezentuje svoj prístup k niektorým vládnym či ministerským rozhodnutiam. Napriek niektorým pomerne optimistickým predpovediam (Rossi 2020) o smerovaní krajiny pod vedením novej vlády sa vládna koalícia rýchlo dostala do prvých vážnejších sporov, čo napokon viedlo nielen k výmene predsedu vlády, ale rovnako k rozpadu jednej vládnej strany (Za ľudí), k odchodu ďalšej strany z vládnej koalície (SaS), k hlasovaniu o nedôvere predsedovi vlády Eduardovi Hegerovi a napokon k vypísaniu predčasných volieb na 30. september 2023 a následne vymenovaniu vlády odborníkov na čele s ekonomickým analytikom Ľudovítom Ódorom. Práve životná trajektória vládnej koalície vytvorenej po roku 2020 môže slúžiť ako príklad toho, ako môže dopadnúť vláda podporovaná na začiatku ústavnou parlamentnou väčšinou, ale s komunikačnými stratégiami založenými na populistických apeloch (Havlík et al. 2020) a nie na ideologickom prístupe k spravovaniu vecí verejných.

a) Orientácia na obyčajného človeka

Jedným z kľúčových znakov populistov je programová „orientácia na ľud a obyčajného človeka“ (Spier 2006: 37; Poier, Saywald-Wedl, Unger 2020). Slovenskí populisty sa odvolávajú skôr na *národ*, než na *ľud*, ale práve u Igora Matoviča nájdeme spojenie s *obyčajným človekom* už bezprostredne v názve jeho strany. A nielen v názve strany, charakteristický znak populizmu – tentokrát vo význame politickej stratégie – nájdeme aj v samotnom fungovaní strany ako organizácie. Ako bolo vyššie uvedené, typický znak populizmu v perspektíve politickej stratégie je charizmatiký líder. Ten stojí na čele strany, ktorá spravidla nemá záujem budovať regionálne štruktúry,

rozširovať členskú základňu, prípadne financovať širokú stranícku byrokráciu, pretože úspech strany sa odvíja od popularity straníckeho predsedu. OĽaNO bola od začiatku budovaná tak, aby sa primárna pozornosť sústredila výlučne na osobu otca zakladateľa. Dlhé roky fungovala len ako zoskupenie štyroch členov, až po novelizácii zákona o politických stranách z roku 2018, ktorá podmienila existenciu strany vyšším počtom členov, sa OĽaNO rozšírilo aj o ďalších ľudí. Aj tentokrát však iba na minimálne požadovanú hranicu. K 31. decembru 2021 malo OĽaNO 50 členov (OĽaNO 2021: 7), teda o päť viac, ako je minimálny počet stanovený zákonom. Spomedzi parlamentných strán bolo OĽaNO aj po novelizácii zákona o politických stranách najmenším straníckym subjektom. Po voľbách 2020 malo OĽaNO menej členov strany ako poslaneckých mandátov v parlamente, pričom nebolo jasné, kto v strane je a kto nie.

Orientáciu na *obyčajného človeka* Igor Matovič vyzdvihoval aj vo volebnom období 2020 – 2023. Bezprostredne pred voľbami 2020 zdôrazňoval myšlienku, že na čele kandidátky nebude stáť politik, ale „*obyčajná žena*“. Adjektív „*obyčajný*“ v spojitosti s ľuďmi a zároveň ako protiklad k „*skazenej politike*“ zameranej na biznis, zaznieval z úst Igora Matoviča pomerne často, a to najmä pri predstavovaní kandidátky do parlamentných volieb 2020:

- „*Nechceme ľudí, ktorí sa pretvarujú, ktorí idú robiť biznis do politiky, ale ľudí, ktorí budú reprezentovať obyčajný život obyčajných ľudí*“ (Igor Matovič, OĽaNO, 4. 12. 2019).

Na citovanom výroku nie je zaujímavá len jasná orientácia na ľud – obyčajného človeka. Môžeme pozorovať evidentný kritický postoj k etablovanej politickej elite, ktorá je v jazyku populistov spravidla *skazená, korupčná*, ktorá *nebráni záujmy ľudu (obyčajných ľudí)*, prípadne *sa pretvaruje a je orientovaná na vlastný biznis*. V citovanom výroku je možné identifikovať jednu z rozhodujúcich komunikačných stratégií populistov, a síce dichotomické uvažovanie v zmysle MY vs. TÍ DRUHÍ. Práve delenie ľudí na dobrých a zlých, na priateľov a nepriateľov, tvorí základnú bázu populizmu (Palaver 2019).

b) Nástroje priamej demokracie

Dôležitá úloha ľudu – v tomto prípade obyčajných ľudí – v spravovaní vecí verejných bola v Matovičovej komunikácii dlho vyjadrovaná pokusmi zapojiť do politického rozhodovania nástroje priamej demokracie. Tento prístup korešponduje s požiadavkou populistov na väčšie možnosti participácie (obyčajných) ľudí, ktorí stoja v protiklade k (skorumpovanej) politickej elite (Reinhardt 2022). Podľa Floriana Hartleba (2004) sa dá návrh zvýšiť mieru demokratizácie v rámci politického rozhodovania len ťažko spochybníť. Hovoriť o väčšom zapojení ľudí do politického rozhodovania je úplne legitímne a navyše populárne. Odporcovia referenda sa len potichu priznávajú k svojmu názoru, pretože sú často obviňovaní z toho, že sú proti demokracii. Ľud je predsa suverén, rozhoduje v komunálnych, regionálnych

i parlamentných voľbách, takže mu rovnako možno prisúdiť právo a možnosť nástrojmi priamej demokracie ovplyvňovať veci verejné v období mimo volieb. K problematickému bodu sa dostávame v momente, keď uvažujeme o odbornosti a profesionálnej spôsobilosti ako o vlastnostiach, ktoré očakávame v procese kompetentného politického rozhodovania.

Nástroje priamej demokracie upresňoval aj Igor Matovič, a to prioritne z pozície opozičného politika. V roku 2019 OĽaNO pripravovalo referendum dokonca so 17 otázkami:

- „*Teraz je čas naplniť sľuby, ktoré sme ľuďom dali. Ideme urobiť hĺbkové referendum o problémoch, ktoré Slovensko trápia*“ (Igor Matovič, citované podľa SITA 2019).

Otázky v referende OĽaNO mali byť koncipované do troch oblastí: jednou z nich bola oblasť spravodlivosti, ďalšie dve sa týkali sociálnych vecí, zamerané hlavne na podporu konkrétnych sociálnych skupín. Súčasťou prvej časti mala byť aj otázka, či ľudia súhlasia so zavedením hmotnej zodpovednosti politikov. Hmotnú zodpovednosť politikov tak navrhoval zaviesť človek, ktorý sa v médiách priznal k tomu, že je bez majetku, pretože celý majetok má vlastniť jeho manželka, ktorá dokonca mala investovať státisíce eur do zmeniek (Jamrichová 2021). V súvislosti s referendom je potrebné dodať, že zrealizovať referendum mohol Igor Matovič po tom, ako sa stal predsedom vlády, žiadne referendum na uvažované otázky sa na Slovensku vo volebnej perióde 2020-2023 nekonalo. Hoci Matovičova vláda mala k dispozícii ústavnú parlamentnú väčšinu, zákon o hmotnej zodpovednosti politikov nebol prijatý ani v Národnej rade SR.

c) *Vedecký skepticizmus*

Populistická rétorika je založená na konflikte medzi elitou, ktorú tvoria v prvom rade vládni politici, ale aj médiá, ekonomická elita, vedci a akademici. Populisti prezentujú naratív, že elity sa pre svoje domnelé privilégia, korupčné správanie, prípadne pre klientelizmus odcudzili reálnym potrebám a hodnotám ľudu (Smolík 2017). Antiestablišmentské postoje tak tvoria jeden z ústredných pilierov populistických komunikačných stratégií (Jagers, Walgrave 2007). Vládne strany sú v jazyku populistov označované spravidla negatívnymi adjektívami ako napríklad *skorumpovaná*, *zločinecká*, *protislovenská*. Hoci bol Matovič kriticky zameraný na politické elity, vedecké elity čiastočne akceptoval, a to najmä v pandemickom období. Nešlo však o pravidlo. Matovič totiž nie vždy akceptoval odborný pohľad na niektoré jeho rozhodnutia. Napríklad v apríli 2021 sa dostal do konfliktu s riaditeľkou Štátneho ústavu na kontrolu liečiv Zuzanou Baťovou (Folentová, Kern 2021), pretože ústav odmietol schváliť používanie ruskej vakcíny proti Covidu-19 Sputnik V:

- „*Robí hanbu vede*“ (Igor Matovič, citované podľa Folentová, Kern 2021).

d) *Antiestablishmentský prístup*

Útoky na vládne strany sú pre každú opozičnú stranu prirodzenou súčasťou ich komunikačných stratégií. Z tohto dôvodu bola rétorika Igora Matoviča ako opozičného lídra pred parlamentnými voľbami 2020 prirodzená. Igor Matovič našiel v téme korupcia vládnych strán hlavný obsahový rámec. OĽaNO začal označovať ako „*protikorupčné hnutie*“ (Piterová – Kováčová Holevová – Loziak 2021: 14), aby tak vlastnú stranu jasne odlíšil od existujúcich vládnych strán. V parlamente chodil v tričku „*Fico chráni zlodějov*“, aby zdôraznil svoju hlavnú programovú prioritu strany (Haughton, Rybář, Deegan-Krause 2021). Problém nastal, keď sa OĽaNO po voľbách 2020 stalo nielen vládnu stranou, ale Igor Matovič ako líder víťaznej strany bol vymenovaný do funkcie premiéra. Práve dichotomické vnímanie reality populistických lídrov deliacich politických aktérov do skupiny „*my obyčajní*“ vs. „*tí druhí vo vláde*“ môže byť dôvodom, prečo sa Igor Matovič nikdy nestotožnil so svojou novou úlohou a pokračoval v útoku na vládne elity, tentokrát na partnerské strany vo vláde. Prakticky celé volebné obdobie 2020-2023 bolo poznačené konfliktom medzi Igorom Matovičom a Richardom Sulíkom, predsedom koalíciej SaS. Igor Matovič si tak nenašiel hlavného nepriateľa v opozičných stranách, ale v koalíčnom partnerovi. Jeho kritika liberálnych politikov pokračovala aj po odchode SaS z vládnej koalície:

- „*SaS je rovnaké ohrozenie slovenskej demokracie a demokratických princípov ako strana Smer*“ (Igor Matovič, citované podľa Mikušovič 2022).
- „*A fakt by som chcel vidieť, keď tuto Janka Penta Cigániková medzi tými ľuďmi tam sedí; jak ten čašník za ňou chodí a ona si sama platí účet za tú pitku*“ (Igor Matovič, OĽaNO, FB, 17.5. 2022).

Okrem napätého vzťahu k vládne partnerovi SaS bol Igor Matovič celé volebné obdobie 2020-2023 negatívne vymedzený aj voči prezidentke Zuzane Čaputovej, pričom jeho rétorika vo vzťahu k hlave štátu niesla znaky negatívneho emocionálneho zafarbenia:

- „*Považujem ju za falošnú a veľakrát zákernú ženu. Zažil som s ňou dve stretnutia, o ktorých, keby sa ľudia dozvedeli, by boli zhrození*“ (Igor Matovič, citované podľa TA3 2022).

Prezidentku Zuzanu Čaputovú vnímal negatívne najmä po tom, ako sa ona vyjadrila negatívne na adresu rôznych nesystémových vnútropolitických rozhodnutí jeho vlády. V tomto kontexte sa začalo verejne diskutovať o tom, do akej miery vplyvajú osobnostné črty a vlastnosti Igora Matoviča na rozhodnutia celého vládneho kabinetu.

e) *My vs. tí druhí, tí cudzí*

Kategória „tí druhí“, prípadne „tí cudzí“ je v komunikačných stratégiách populistov stelesnená vo viacerých skupinách. Okrem predstaviteľov vládnucej elity môže ísť o mimovládne organizácie, banky, medzinárodné organizácie, prípadne celé štáty. Tradičným nepriateľom populistov v západnej Európe sú migranti, v prvom rade moslimovia a ekonomickí migranti (Huysmans 2000; Štefančík 2011; Lidák 2016; Zvada 2018; Kosárová 2023). U Igora Matoviča antiimigračný apel nie je prítomný, negatívne sa ale vyjadruje na adresu sexuálnych menšín:

- „Pri myšlienke, jak sa teda pobratali s tými progresívcami, ktorí tu chcú adopcie detí homosexuálov a ostatné kraviny“ (Igor Matovič, NRSR, 28. 3. 2023).
- „LGBTIQWERTZUOPASDFHJKYXCVBNM+ prepnutí aktivisti... deťom nahovárajú, že aj s pipíkom môžu byť pipinou“ (Igor Matovič, citované podľa Fábryová 2023).

f) Vyvolávanie strachu

Charakteristickým znakom komunikačných stratégií populistov je vyvolávanie strachu (Wodak 2016; Ötsch, Horaczek 2017; Sik 2023). Strach je totiž považovaný za veľmi dôležitý motivačný faktor sociálneho správania. Ak sa ľudia boja, dokážu skôr akceptovať rozhodnutia politikov, s ktorými by inak nemuseli súhlasiť. Aj Igor Matovič pravidelne využíva emóciu strachu, aby odôvodnil niektoré vlastné rozhodnutia. Jedným z nich bolo napríklad zdôvodnenie ukotvenia jedného volebného kraja v ústave. Igor Matovič neodkazoval na vzťah medzi volebným systémom a mierou pomernosti zastúpenia voličov v parlamente, ale priamo pomenoval nebezpečenstvo z víťazstva Smeru vo voľbách 2023 ako dôvod, prečo je túto úpravu volebného systému potrebné ukotviť v najvyššom zákone.

- „Áno, je tu eminentná hrozba posledných demokratických volieb, ak takúto bariéru nedáme do ústavy“ (Igor Matovič, citované podľa Biró 2023).

g) Štylizovanie sa do roly obete

Napriek tomu, že populistí zakladajú komunikačné stratégie na intenzívnej kritike svojich súperov (nepriateľov národa, ľudu, obyčajných ľudí), ak niekto kritizuje ich samých, štylizujú sa do roly obete, do úlohy toho, komu je ubližované, podľa populistov spravidla neprávom. Rolu politikov, ktorým sa ubližuje, používajú populistí často, pretože tým môžu zdôrazniť svoje zamýšľané poslanie vo vzťahu ku kategórii MY. Populisti tak prezentujú kritiku z vonku (ICH) ako následok toho, že tak vehementne obhajujú záujmy kategórie MY (Ötsch, Horaczek 2017). Upozornenia na „neobjektívnu kritiku“ či „ubližovanie“ alebo „pomstu“ sú pravidelne prítomné aj v komunikácii predsedu OĽaNO:

- „...rozpútali vojnu a chceli z neho (Mareka Krajčiho) mať rituálnu obeť“ (Igor Matovič, citované podľa Takáč 2021).
- „Je tu 100-tisíc lepších žien ako Čaputová. Prezidentka sa mi chce pomstiť“ (Igor Matovič, citované podľa Kysel 2022).

ZÁVER

V texte boli predstavené základné mechanizmy fungovania populistických komunikačných stratégií na príklade predsedu OĽaNO Igora Matoviča. Podobne, ako u iných populistov, východiskom jeho uvažovania je snaha ochraňovať (čistý, čestný, neskorumpovaný) ľud, v prípade OĽaNO obyčajných ľudí. Obyčajný človek je centrálnou kategóriou jeho komunikačnej stratégie. Oproti obyčajným ľuďom stojí politická elita, ktorá je podľa populistov skorumpovaná, myslí len na seba, na vlastný biznis a vlastný prospech. Matovič sa štylizuje do roly, že len jeho politická strana je antikorupčná, ostatní nie sú skutoční zástupcovia ľudu a nemyslia to s ľuďmi úprimne. Antiestablišmentský prístup Matoviča bol evidentný dokonca aj v období, kedy bol sám predsedom vlády a jeho hlavným nepriateľom bola iná vládna strana Sloboda a Solidarita a jej predseda Richard Sulík. Negatívne bol vo volebnom období 2020-2023 vymedzený aj voči hlave štátu Zuzane Čaputovej, ako aj proti vláde odborníkov Ľudovíta Ódora.

Podobne, ako iní populistí, aj Matovič viedol svoj boj proti fiktívnym nepriateľom, ktorí majú ohrozovať ľud, prípadne obyčajných ľudí. V skúmanom volebnom období išlo napríklad o príslušníkov LGBTI+ komunity, v období schvaľovania tzv. „rodinného balíčka“ sa negatívne vyjadroval na adresu zástupcov miestnych samospráv, pretože znižovaním rozpočtu miest a obcí mali byť k dispozícii prostriedky na financovanie megalomanských nápadov (tzv. *atómoviek*) Igora Matoviča, okrem iného rodinného balíčka. Na rozdiel od iných populistických lídrov nielen na Slovensku, ale v mnohých demokraciách však u neho nebol identifikovaný výraznejšie negatívny pohľad na migrantov.

Hoci sa predseda OĽaNO Igor Matovič vo vláde správal často ako opozičný politik, v prípade protipandemických opatrení držal líniu vládnej politiky. Dlhé týždne sa dokonca štylizoval do roly hlavného bojovníka proti vírusu. Výrazne slabý moment zaznamenal v pozícii ministra financií, keď na jar 2021 objednala vláda od Ruskej federácie neregistrovanú vakcínu Sputnik V, čo vyvolalo pobúrenie niektorých vládnych poslancov. Hoci obdobie krízy vyvolanej pandémie Covid-19 spôsobilo nárast podpory pre populistické strany, Igor Matovič bol v tomto momente skôr na opačnej strane. Neobjavil sa u neho pre populistov typický vedecký skepticizmus, ktorý je charakteristický tým, že pravdu majú „obyčajní ľudia“ a nie údaje „skorumpované akademické elity“ (Mede et al. 2022). Naopak, na pravidelných tlačových konferenciách zo začiatku pandemického obdobia dával priestor aj vedeckej obci. Pravdepodobne najväčší konflikt s časťou vedeckej obce bol zaznamenaný v súvislosti s dovozom ruskej vakcíny proti ochoreniu Covid-19.

V odbornej literatúre sa vedie diskusia, či populizmus ohrozuje demokraciu alebo naopak, či demokracia dokáže existovať aj v prípade existencie populistických strán (Canovan 1999; Castano 2013). V prípade Igora Matoviča je na mieste hľadať odpoveď práve na túto otázku. Počas uplynulých troch rokov urobil Matovič niekoľko rozhodnutí, ktoré by mohli mať negatívny vplyv na charakter slovenskej demokracie. Igorovi Matovičovi sa podarilo ukotviť jeden volebný kraj v ústave, a to dokonca s odôvodnením, že má strach z víťazstva Smeru-SD vo voľbách. Igor Matovič tak zabetónoval jeden volebný kraj, aby tým vytvoril prekážku pre úspech inej politickej strany, pritom svoj zámer zdôvodňoval úplne otvorene a bez okolkov. Podobne Matovič argumentoval pri vysvetlení svojho nápadu, podľa ktorého má volič dostať od štátu päťsto eur ako odmenu za účasť v septembrových voľbách 2023. Opäť tým chcel zamedziť víťazstvu konkrétnych politických strán vo voľbách. Matovič tak otvorene vytváral prekážky pre rovnosť výkonu volebného práva. A to bez toho, aby niesol trestnoprávne následky za svoje nápady. Pri odpovedi, či môže byť populizmus pre demokraciu nebezpečný, znie moja odpoveď určite áno. Igor Matovič viackrát konal na hranici ústavného štátu a niektoré návrhy dokonca presadil, a to bez väčšieho odporu verejnosti. A práve pasívny prístup verejnosti k politike Igora Matoviča je v súčasnosti závažným problémom slovenskej demokracie.

Zoznam použitej literatúry:

- ARISTOTELES: Politik, Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2012.
- BIRÓ, M.: Hnutie OĽaNO chce upraviť ústavu tak, aby bolo ťažšie zmeniť volebný systém. In *Aktuality.sk*, 19. 1. 2023. [online]. Available at: <<https://www.aktuality.sk/clanok/1b1V96f/hnutie-olano-chce-upravit-ustavu-tak-aby-bolo-tazsie-zmenit-volebny-system/>> [Accessed 30. June 2023].
- BRAUN, A. CH.: *Nationalsozialistischer Sprachstil. Theoretischer Zugang und praktische Analysen auf der Grundlage einer pragmatisch-textlinguistisch orientierten Stilistik*, Heidelberg: Winter, 2007.
- CANOVAN, M.: Trust the people! Populism and the two faces of democracy. *Political Studies*, 1999, vol. 47, no. 1, p. 2-16.
- CASTANO, P. (2018): Populism and Democracy. *Revista Internacional de Sociologia*, vol. 76, no. 4, 1-7.
- CINGEROVÁ, N. – DULEBOVÁ, I. (2019): Jazyk a konflikt. My a tí druhí v ruskom verejnom diskurze, Bratislava, Univerzita Komenského v Bratislave.
- CINGEROVÁ, N. – MOTYKOVÁ, K. (2017): Úvod do diskurznej analýzy, Bratislava, Univerzita Komenského v Bratislave.
- DE BRUYCKER, I. – OODUIJN, M. (2021): The People's Champions? Populist Communication as a Contextually Dependent Political Strategy. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, vol. 98, no. 3, 896-922.
- DULEBOVÁ, I. (2011): Podoby súčasnej českej a slovenskej politickej lingvistiky. *Jazyk a kultúra*, no. 8.
- DULEBOVÁ, I. (2012): Politický diskurz ako objekt lingvistického výskumu. *Jazyk a kultúra*, no. 9.
- FÁBRYOVÁ, B. (2023): Na anticenu Homofób roka je nominovaný biskup Orosch, Mária Bartalos a opäť aj Igor Matovič. In *Refresher News*, 17. 5. 2023. [online]. [Available at: <<https://news.refresher.sk/136960-Na-anticenu-Homofob-roka-je-nominovany-biskup-Orosch-Maria-Bartalos-a-opat-aj-Igor-Matovic>> [Accessed 30. June 2023].
- FOLENTOVÁ, V. – KERN, M. (2021): Baťová, Baťová, Baťová, opakoval Matovič, keď hovoril o Sputniku. Zmluvu o nákupe vakcíny nečítal. In *Denník N*, 15. 4. 2021. [online]. Available at: <<https://dennikn.sk/2353566/matovic-necital-som-zmluvu-ani-stanovisko-sukl-vakcinu-spochybnila-batova-a-aj-obrana-prezidentky/>> [Accessed 30. June 2023].
- HARTLEB, F. (2004): *Rechts- und Linkspopulismus Eine Fallstudie anhand von Schill-Partei und PDS*, Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- HAUGHTON, T. – RYBÁŘ, M. – DEEGAN-KRAUSE, K. (2021): Corruption, Campaigning, and Novelty: The 2020 Parliamentary Elections and the Evolving Patterns of Party Politics in Slovakia. *East European Politics and Societies and Cultures*, vol. 36, no. 3, 728-752.

- HAVLÍK, V. et al. (2020): The 2020 Parliamentary Elections in Slovakia. Steadily Turbulent Change of Direction. *Politologicky Casopis-Czech Journal of Political Science*, vol. XXVII, no. 3, 221-234.
- HUYSMANS, J. (200): The European Union and the Securitization of Migration. *Journal of Common Market Studies*, vol. 38, no. 5, 751-777.
- JAGERS, J. – WALGRAVE, S. (2007): Populism as political communication style: An empirical study of political parties' discourse in Belgium. *European Journal of Political Research*, vol. 46, no. 3, 319-345.
- JAMRICOVÁ, J. (2021): Igor Matovič podľa majetkového priznania nič nevlastní. Jeho manželka však investovala státisíce eur do zmeniek. In *Startitup*, 20. 4. 2021. [online]. Available at: <<https://www.startitup.sk/igor-matovic-podla-majetkoveho-priznania-nic-nevlastni-jeho-manzelka-vsak-investovala-statisice-eur-do-zmeniek/>> [Accessed 30. June 2023].
- KAZHARSKI, A. – MAKARYCHEV, A. (2020): Populism in Estonia and Slovakia: Performances, Transgressions, and Communicative Styles. *Populism*, vol. 3, no. 2, 165-185.
- KOSÁROVÁ, D. (2023): Muslims' Experience with Islamophobia in Slovakia. *Journal of Religion in Europe*, vol. 16, no. 2, 229-266.
- KUCHARČÍK, R. – ŘÁDEK, M. (2012): Politické strany a vývoj stranického systému na Slovensku od roku 1992. In Štrauss, D. (ed.): *Voľby 2012, Trenčín, Transparentnosť*, 228-247.
- KUMOROVÁ, Z. (2022): A Radicalization of Language in Political Speech and its Position in Media Communication. *Politické vedy* vol. 25, no. 2, 54-81.
- KVAPIL, R. (2017): Štýlová diferenciácia jazyka politiky. In Štefančík, R. (ed.): *Jazyk v politických súvislostiach*, Bratislava, EKONÓM, 9-18.
- KYSEL', T. (2022): Igor Matovič: Je tu 100-tisíc lepších žien ako Čaputová. Prezidentka sa mi chce pomstiť. In *aktuality.sk*, 19. 6. 2022. [online]. Available at: <<https://www.aktuality.sk/clanok/jFcGJJw/igor-matovic-je-tu-100-tisic-lepsich-zien-ako-caputova-prezidentka-sa-mi-chce-pomstit/>> [Accessed 30. June 2023].
- LIDÁK, J. (2016): International Migration from Asia and Africa – Issues and Challenges for Europe. *Asian and African Studies*, vol. 25., no. 2, 231-248.
- MEDE, N. G. et al. (2022): Who supports science-related populism? A nationally representative survey on the prevalence and explanatory factors of populist attitudes toward science in Switzerland. *Plos One*, vol. 18, no. 8., 1-20.
- MIKUŠOVIČ, D. (2022): Matovič označil SaS za rovnaké ohrozenie demokracie ako Smer. OĽaNO z podmienok neustúpi, Kollár už ráta s trojkoalíciou. In *Denník N*, 1.9.2022. [online]. Available at: <<https://dennikn.sk/2992918/matovic-oznacil-sas-za-rovnake-ohrozenie-demokracie-ako-smer-olano-z-podmienok-neustupi-kollar-uz-rata-s-trojkoaliciou/>> [Accessed 30. June 2023].
- MUDDE, C. (2004): The populist Zeitgeist. *Government and Opposition*, vol. 39, no. 4, 541-563.

- MUDDE, C. – KALTWASSER, C. R. (2018): Studying Populism in Comparative Perspective: Reflections on the Contemporary and Future Research Agenda. *Comparative Political Studies*, vol. 51, no. 13, 1667-1693.
- NIEHR, T. (2014): Einführung in die Politolinguistik. Gegenstände und Methoden, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht.
- NR SR: Spoločná Česko-Slovenská Digitálna parlamentná knižnica, Archív, Stenozáznam. [online]. Available at: <<https://www.nrsr.sk/dl>> [Accessed 30. June 2023].
- OBRADOVIĆ, S. – POWER, S. A. – Sheehy-Skeffington, J. (2020). Understanding the psychological appeal of populism. *Current Opinion in Psychology*, no. 35, 125-131.
- OLANO (2020): Jednotka našej kandidátky, Mária Šofranko. [online]. Available at: <<https://www.facebook.com/obycajni.ludia.a.nezavisle.osobnosti/videos/jednotka-na%C5%A1ej-kandid%C3%A1tky-m%C3%A1ria-%C5%A1ofranko/2487944164860601>> [Accessed 30. June 2023].
- OLANO: Výročná správa za rok 2021. [online]. Available at: <https://www.minv.sk/swift_data/source/statna_komisia_pre_volby/30_annual_report/ar2021/VS21_R_OLANO.pdf> [Accessed 30. June 2023].
- ÖTSCH, W. – HORACZEK, N. (2017): Populismus für Anfänger. Anleitung zur Volksverführung, Frankfurt am Main, Westend.
- PALAVER, W. (2019): Populism and religion: On the politics of fear. *Dialog-A Journal of Theology*, vol. 58, no. 1, 22-29.
- PITEROVÁ, I. – KOVÁČOVÁ HOLEVOVÁ, B. – LOZIAK, A. (2021): Elita vs. Ľudia: Čo vieme o populizme, Košice, Spoločenskovedný ústav CSPV SAV.
- POIER, K. – SAYWALD-WEDL, S. – UNGER, H. (2020): Die Themen der Populisten. *Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik*, vol. 50, 185-202.
- PRIESTER, K. (2012): Wesensmerkmale des Populismus. In *Aus Politik und Zeitgeschichte*, vol. 62, no. 5-6, 3-9.
- REINHARDT, P. (2022): Identität, Populismus und direkte Demokratie. Zum Einfluss der nationalen Identität auf das Verhältnis von rechtspopulistischen Einstellungen und der Präferenz für direktdemokratische Entscheidungsverfahren. *Politische Vierteljahresschrift*, no. 64, 293-323. [online]. Available at: <<https://link.springer.com/article/10.1007/s11615-022-00439-x>> [Accessed 30. June 2023].
- ROSSI, M. (2020): Slovakia after Fico: Systemic Change or More of the Same? *Politologicky Casopis-Czech Journal of Political Science*, vol. 27, no. 3, 235-258.
- ŘÁDEK, M. (2016): Voting Behavior in Parliamentary Elections in Slovakia. *Slovak Journal of Political Sciences*, vol. 16, no. 4, 392-408.

- SCHEMER, C. et al. (2018): Wirkung populistischer Kommunikation. *Communicatio Socialis*, vol. 51, no. 2, 118-130.
- SIK, D. (2023): Populist Juggling with Fear: The Case of Hungary. *East European Politics and Societies*, 2023, OnlineFirst, [online]. Available at: <<https://doi.org/10.1177/08883254231152614>> [Accessed 30. June 2023].
- SITA (2019): OLANO chystá hlbkové referendum o otázkach, ktoré Slovensko podľa Matoviča trápia. In *Pravda*, 6. 3. 2019. Available at: <<https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/504480-olano-chysta-hlbkove-referendum-o-otazkach-ktore-slovensko-podla-matovica-trapia/>> [Accessed 30. June 2023].
- SMOLÍK, J. (2017): Populismus je... In ŠTEFANČÍK, R. (ed.): *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie*, Bratislava, EKONÓM, 101-116.
- SPIER, T. (2006): Populismus und Modernisierung. In Decker, F. (ed.): *Populismus: Gefahr für die Demokratie oder nützliches Korrektiv?* Wiesbaden, VS Verlag, 33-58.
- SPIER, T. (2014): Was versteht man unter "Populismus"? Bonn, Bundeszentrale für politische Bildung. [online]. Available at: <<https://www.bpb.de/themen/parteien/rechtspopulismus/192118/was-versteht-man-unter-populismus/>> [Accessed 30. June 2023].
- SPIŠIAKOVÁ, M. – MOCKOVÁ, N. (2022): Colours in Politics in Spanish Speaking Countries. *Folia linguistica et litteraria: Journal of Language and Literary Studies*, no. 39, 273-294.
- ŠTEFANČÍK, R. (2011): Islamofóbny populizmus v stránickej politike. *Rexter-Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu*, vol. 9, no. 2, 1-30.
- ŠTEFANČÍK, R. (2021): Súčasná perspektíva rozvoja politickej lingvistiky na Slovensku. *Lingua et vita*, vol. 10, no. 1, 70-81.
- ŠTEFANČÍK, R. (2022): Radikálny populizmus v ére pandémie COVID-19 a vojny na Ukrajine, Bratislava, EKONÓM.
- TA3 (2022): Falošná a zákerná, povedal Matovič o Čaputovej. Za prezidentku by ju už nepodporil. In *TA3*, 4. 5. 2022. [online]. Available at: <<https://www.ta3.com/clanok/235421/falosna-a-zakerna-povedal-matovic-o-caputovej-za-prezidentku-by-ju-uz-nepodporil>> [Accessed 30. June 2023].
- TAKÁČ, M. (2021): Koaličná kríza Marek Krajčí odstupuje, Igor Matovič ho označil za rituálnu obeť. In *aktuality.sk*, 11. 3. 2021. [online]. Available at: <<https://svetkrestanstva.postoj.sk/74073/lidri-stran-sa-mali-v-stredudohodnut-zatial-to-neoznamili?page=490>> [Accessed 30. June 2023].
- VÁSQUEZ, C. (2022): Introduction. In Vásquez, C. (ed.): *Research Methods for Digital Discourse Analysis*, London et al., Bloomsbury Academic, 1-18.
- WEYLAND, K. (2001): Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics. *Comparative Politics*, vol. 34, no. 1, 1-22.

- WODAK, R. (2016): Politik mit der Angst. Zur Wirkung rechtspopulistischer Diskurse, Wien, Hamburg, Edition Konturen.
- WODAK, R. (2020): Diskursanalyse. In Wagemann, C. – Goerres, A. – Siewert, M. B. (eds.): Handbuch Methoden der Politikwissenschaft, Wiesbaden, Springer Nature, 881-902.
- ZVADA, Ľ: (2018): Securitization of the Migration Crisis and Islamophobic Rhetoric: The 2016 Slovak Parliamentary Elections as a Case Study. Journal of Nationalism, Memory & Language Politics, vol. 12, no. 2, 216-235.

Poznámka:

Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 1/0452/21 Jazyk sekuritizácie v súčasnom slovenskom verejnom diskurze.

Contact:

doc. PhDr. Radoslav Štefančík, PhD.
Katedra interkultúrnej komunikácie
Fakulta aplikovaných jazykov
Ekonomická univerzita v Bratislave

***Radoslav Štefančík** is an Associate Professor at the Department of Intercultural Communication and the Dean of the Faculty of Applied Languages at the Economic University of Bratislava.
[e-mail: radoslav.stefancik@euba.sk]*

Studies

HISTORICKÉ DETERMINANTY A FORMOVANIE DÁNSKA AKO ŠTÁTNEHO ÚTVARU

HISTORICAL DETERMINANTS AND FORMATION OF DENMARK AS A STATE ENTITY

Simona CHUGURYAN

Abstract

The first mention of Denmark appears as early as 10,000 BC, when the soil, harsh climatic conditions as well as the proximity of the sea contributed to the formation of Danish history and culture. The Danish monarchy is one of the oldest in the world, dating back to the Viking Age. The United Kingdom of Denmark was formed in the 8th century. Already at that time, it was a major naval power that sought to strengthen its strategic position as well as gain control of the Baltic Sea. Denmark's position as a gateway to the Baltic determined its ambition to become a naval power, although it can be classified as a small state.

Keywords: *Denmark, Vikings, historical determinants, Kalmar Union*

ÚVOD

Dánsko, čo do rozlohy radíme k najmenším štátom Európy. Často býva označované aj ako „liliputský štát“, na mape sveta zaberá len veľmi malé miesto. Ide o ostrovné kráľovstvo nachádzajúce sa v severozápadnej Európe. Ako už bolo uvedené, Dánsko je najmenšou zo škandinávskych krajín, ale spolu s Grónskom, ktoré je jeho pridruženým územím, tvorí druhú najväčšiu európsku krajinu. Dánske kráľovstvo je zložené z troch častí: Grónska, kontinentálneho Dánska a Faerských ostrovov.

Hlavnú pevninskú časť Dánska tvorí Jutský polostrov, skrátene Jutsko, ktoré je spojené s Nemeckom a s európskym kontinentom pozdĺž 68 km dlhej hranice. Okrem Jutska pozostáva Dánsko ešte približne z 500 veľkých a malých ostrovov, asi 100 z nich je obývaných. (Denmark – a Kingdom: 4.) Napriek svojej malej rozlohe má Dánsko významné strategické umiestnenie v ústí Baltského mora, v dôsledku čoho dochádzalo v minulosti k mnohým strategickým konfliktom (napríklad bojom o toto územie), aby došlo k zabezpečeniu dánskej suverenity a nezávislosti na silnejších a väčších

susedoch. Z daného pohľadu malo toto územie významnú geopolitickú pozíciu v baltickom priestore a Dánsko bolo považované za dôležitého hráča. Cieľom príspevku je na základe analýzy dostupných textových dokumentov vymedziť Dánsko ako najstaršiu európsku monarchiu, ktorej korene siahajú do obdobia vikingského kráľa Groma Starého.

Poukážeme na to, akú dôležitú úlohu plnilo Dánsko v jednotlivých etapách svojho historického vývoja na domácej scéne ako aj v medzinárodnom prostredí. V tomto príspevku sa pokúsime charakterizovať túto krajinu ako dominantnú veľmoc severského regiónu, pričom sa zameriame na historické súvislosti od prehistorického obdobia, obdobia stredoveku, Vikingov, nástupu kresťanstva a utvárania Kalmarskej únie, ako prvého veľkého zjednotenia.

Základným metodologickým prístupom pri príprave príspevku je explanácia a interpretácia jednotlivých postojov a tvrdení. Okrem opisu a analýzy určujúcich historických udalostí, ktoré predurčili Dánsko na regionálnu mocnosť, upriamime svoju pozornosť aj na dôležité dejinné súvislosti ovplyvňujúce vznik a utváranie prvého Dánskeho kráľovstva.

1 UTVÁRANIE DÁNSKA V PREHISTORICKOM OBDOBÍ

Prehistorická minulosť dánskeho teritória bola základom pre formovanie vznikajúcej dánskej spoločnosti a tiež zohrala dôležitú úlohu pri vytváraní dánskeho etnika. Ranné dejiny sú veľmi ťažko dohľadateľné, nakoľko k ich spísaniu došlo až omnoho neskôr, rôznymi učencami, ktorí sa vo svojich spisoch často opierajú o vlastné domnienky. Medzi najznámejších patrili napríklad Saxo Grammaticus alebo anglosaský moreplavec Wulfstan. Hmatateľnými dôkazmi, ktoré dotvárajú celé prehistorické obdobie, sú archeologické nálezy ako aj existencia rôznych stavieb, chrámov a kostolov, predmetov či rúnových kameňov. (National Museum)¹

Osídľovanie severnej Európy bolo postupné, veľmi pomalé a oneskorené v porovnaní s ostatnými časťami Európy. Hlavnými dôvodmi boli nehostinné prírodné podmienky a geografická poloha, ktorá spôsobila isté oddelenie severu od zvyšku Európy.

Zároveň sa v danom období celá Európa kultúrne rozdeľovala na dve odlišné oblasti, a to prímorskú a vnútrozemskú. Prímorskú tvorili predovšetkým pobrežia Stredozemného mora, Atlantiku, Severného mora a Baltu vrátane osídlenia na pobreží Britských ostrovov a Škandinávie. Vnútrozemská oblasť pozostávala z Trácie, Macedónska a Tesálie cez Balkán do Karpatskej kotliny. Osou šírenia sa stali veľké rieky vo vnútrozemí,

¹ Dôkazom je Národné múzeum v Kodani, ktoré disponuje najstaršími rúnovými kameňmi z Jutsaka Lollandu, pozostatkami dubových truhiel z doby bronzovej (v jednej z nich sa dokonca nachádzajú ostatky Egtvetskej ženy a časti jej odevu z roku 1400 p. n. l., exponát meča (Hindsgavl Dagger) z doby železnej, čaša z Jellingu (Jelling Goblet). Bližšie pozri: National museum in Denmark.

predovšetkým Dunaj, Tisa, Morava, Visla a Odra severným smerom, Labe a Rýn na východe až po rieku Dneper. (Pavlu: 2-3)

Postupné otepľovanie umožnilo prístup aj do oblastí v severnej Európe, ktoré dovtedy neboli zaľudnené. „Približne pred štrnásť tisíc rokmi nastala doba globálneho otepľovania nazývaná Allerod. Do Škandinávie, ktorú prakticky celú pokrýval mohutný ľadovec, prenikali neskoré paleolitické lovecké populácie.“ (Budil 2017: 19)

Obdobný vývoj bol zaznamenaný aj na území dnešného Dánska, kde prišli prví obyvatelia približne 10 000 rokov pr. n. l. z východnej a južnej Európy. Tvorili tzv. lovecko-zberačské spoločnosti, ktorých základným zdrojom obživy bol lov a zber plodov. Lovili prevažne sobov, losov a jeleňov. Používali primitívne kamenné nástroje opracované štiepaním. Vzhľadom na blízkosť mora, hľadali potravu aj na morskom pobreží, kde lovili ryby a rôzne druhy morských živočíchov. Ich obydlia boli veľmi jednoduché. V tomto období už možno hovoriť o prvom osídlení Dánska.

Veľký prelom vo vývoji týchto spoločností, ako aj v rozvoji kultúry, zaznamenalo zavedenie poľnohospodárstva a chov dobytka. Začiatky sa datujú okolo roku 2500 p. n. l. (Lindow 2001: 20), kedy došlo k postupnej domestikácii plodín a neskôr i dobytka², čo umožnilo určitú expanziu existujúcich spoločností a rozvoj ich trvalejšieho osídlenia. Pre prvých ľudí, ktorí sa venovali poľnohospodárstvu, boli typické megalitické hroby (Neolithic and Bronze Age)³ tzv. dolmeny, niekedy nazývané aj „lôžka obrov“. Dnes je ich možné nájsť na celom území Dánska. Znamenali veľký posun vo vývoji dánskej spoločnosti, nakoľko z pestovateľov a chovateľov dobytka sa vďaka stavbe hrobov stávali stavitelia. Takéto stavby si zároveň vyžadovali vzájomnú spoluprácu a pomoc, čo prispelo k vytváraniu tzv. kmeňových zväzov. Uvedené stavby hrobov, tak na jednej strane položili základy obradných rituálov ako pochovávanie a uctievanie mŕtvych, na strane druhej utvorili predpoklady pre rozvoj vzájomnej kooperácie jednotlivcov potrebnej na jednoduchšie prežitie v daných prírodných podmienkach.

O niečo neskôr možno pozorovať príchod nových kmeňov na územie dnešného Dánska s jedinečnou kultúrou, tzv. nálevkovitých pohárov. Príznačná pre danú kultúru bola existencia kamenných a kostených nástrojov, ako aj bohato zdobená keramika. Svoj najväčší rozmach zaznamenala táto kultúra práve na dánskom území.

Ďalšia vlna prisťahovalcov prišla do tejto oblasti okolo 2000 pr. n. l. zo strednej a východnej Európy, išlo o kultúru sekeromlatov, niekedy nazývanú aj ako kultúra jednotlivých hrobov. Názov vychádzal zo spôsobu pochovávaní, keď mŕtvych ukladali do hrobov jednotlivo. (Kan 1983: 19)

² Prvým domestikovaným zvieratkom bol pes.

³ Megalit- (grécky pôvod slova mega – veľký, lithos – kameň) – išlo o veľké často neopracované balvany, ktoré ľudia využívali na pohrebné účely. V Dánsku to boli hlavne bludné žulové kamene. Často boli rozmiestňované do tvaru lode, alebo člnu. Bližšie pozri: Neolithic and Bronze Age.

Aj doba bronzová sa tu začala s určitým oneskorením oproti kontinentálnej Európe, vzhľadom na už spomínané drsné prírodné podmienky, ako aj geografickú vzdialenosť. Na severe Európy a teda i v Dánsku je jej začiatok datovaný do obdobia okolo roku 1600 pr. n. l. a trvala až do roku 500 pr. n. l. V začiatkoch bol výskyt bronzových predmetov len veľmi sporadický. Dominantné zostávali naďalej predmety, nástroje i zbrane z kameňa či kostí. K zmene došlo až s rozvojom zámorského obchodu zameraného na dovoz bronzu, čo umožnilo postupné nahradenie kameňa. Neskôr to prispelo aj k vlastnému spracovaniu dovážaného bronzu.

„Ako nový fenomén sa v tejto dobe rozvíjali obchodné a kultúrne styky, severanov s obyvateľmi Britských ostrovov, s Podunajskom a dokonca aj so Stredomorím.“ (Kan 1983: 19) V dôsledku rozvoja týchto stykov došlo k postupnému rozpadu rodových vzťahov, podobne ako tomu bolo i v iných častiach Európy, ale omnoho skôr. Na severe Európy, a teda aj v Dánsku tento rozpad prebiehal veľmi pomaly a pretrvával až do začiatku nášho letopočtu.

Ďalším dôkazom o postupnom zániku rodových vzťahov svedčí existencia tzv. Run, išlo o primitívny druh hláskového písma, ktorý sa objavil najskôr v Dánsku a neskôr sa rozšíril po celej Škandinávii. V tom čase už ľudia žijúci na území Dánska veľmi intenzívne obchodovali s Rímskou ríšou⁴ prostredníctvom germánskych provincií, ktoré boli jej súčasťou. Išlo už o dobu železnú, ktorá sa v Dánsku datuje do rokov 500 až 400 pr. n. l.

Aj napriek tomu, že prírodné podmienky Škandinávského polostrova zostávajú aj naďalej nepriaznivé, obyvateľstvo sa postupne usídľuje po celej oblasti. Jeho kultúra sa rýchlo vyvíja aj vďaka nálezom jantáru, ktorý umožňuje obchod medzi jednotlivými skupinami obyvateľstva obývajúcimi Škandináviu, ale aj s ďalšími národmi. (Haywood 1995: 16-23)

Významnú úlohu v rozvoji obchodných vzťahov zohrala tzv. Jantárová cesta. Pomenovanie dostala podľa najdôležitejšieho artiklu, s ktorým sa na nej obchodovalo.⁵

Bola to obchodná cesta, ktorá spájala severnú a južnú Európu. Podľa názoru dánskeho historika Werlauffa zohrával jantár veľmi dôležitú úlohu v hospodárstve týchto prehistorických národov.

„Staroveké písomné zdroje objasňujú, že v dobe Rímskej ríše prechádzala Jantárová cesta od Baltského mora cez Moravskú bránu do vojenského tábora a obchodného strediska Carnuntum asi v polovici cesty medzi dnešnou Viedňou a Bratislavou. Odtiaľ pokračovala trasa na juh až na severné pobrežie Jadranského mora.“ (Bukowski 1990: 77-78) S identifikáciou tejto trasy Jantárovej cesty sa stotožňuje Werlauff.

⁴ Prvé zmienky o vzájomných kultúrnych a obchodných vzťahoch uvádzajú vo svojich dielach rímski autori Plínius st., Tacitus, Ptolemaio. Tieto diela pochádzajú z 1. až 4. st. n. l.

⁵ V danom období bola vraj hodnota jantáru vyššia ako hodnota drahých kovov, napríklad zlata.

Iný názor zastáva baltický historik J. M. DeNavarru z Kráľovskej geografickej spoločnosti v Londýne, ktorý opierajúc sa o archeologické nálezy vytýčil tri cesty, a to západnú, strednú (centrálnu) a východnú. Prvé dve boli staršie a používali sa skôr ešte v dobe bronzovej. Obe začínali na západnom pobreží Dánska, pokračovali pozdĺž rieky Labe až po Dunaj. Odtiaľ pokračovala západná trasa priamo na juh a končila v Taliansku. Zatiaľ čo centrálna trasa pokračovala smerom na juhovýchod a končila v Rakúsku. Východná trasa bola mladšia a používala sa v dobe železnej. Smerovala cez rieku Vislu, Netze, Warthe, k rieke Odre a pokračovala cez Alpy k Jadranskému moru. (De Navarro 1925: 493)

Dodnes sa vedú spory o tom, akým smerom viedla Jantárová cesta. Niet však pochýb o jej existencii. Je možné, že jej trasa sa v určitých obdobiach menila, napríklad v dôsledku vojen, chorôb, zmeny prírodných podmienok a podobne.

Možno konštatovať, že jantár niekedy nazývaný aj „severský jantár“ zohral podobne dôležitú úlohu, ako meď a cín v dobe bronzovej. Prispel k rozvoju medzinárodného obchodu a stal sa prostriedkom na šírenie kultúry, znalostí medzi jednotlivými krajinami. V neposlednom rade mal vysoký obchodný potenciál, čo v konečnom dôsledku malo vplyv na rozvoj Dánska. Je nutné uviesť, že jantár nebol jediným artiklom, s ktorým sa v danom období medzi severnou a južnou Európou obchodovalo, ale boli to napríklad aj kožušiny, sklo, porcelán atď.

Keď vo 4. až 6. storočí bola celá Európa poznačená sťahovaním národov, Dánsko⁶ vrátane celej Škandinávie sa do tohto procesu takmer nezapojilo, viac ostalo zmietané svojou vnútornou kolonizáciou, ku ktorej došlo z dôvodu nárastu počtu obyvateľov a tiež z potreby zvyšovať rozsah pôdy potrebnej na pestovanie plodín.

2 RANNÝ STREDOVEK A ÉRA VIKINGOV

V počiatkovej dobe Vikingov⁷ bola spoločenská situácia v Škandinávii iná a vyznačovala sa rozdielnymi znakmi a značnou nestabilitou v porovnaní s usporiadaním spoločnosti v iných európskych krajinách. Európa oproti Škandinávii vykazovala vyššiu mieru organizácie a stability.

Územie severnej Európy bolo rozdelené na menšie časti, ktoré medzi sebou súperili a bojovali o získanie čo najväčšieho podielu na moci a správy nad územím. Je nutné dodať, že aj v ostatných častiach Európy v období stredoveku prebiehalo množstvo konfliktov a zápasov medzi jednotlivými národmi, takže aj tu bola situácia pomerne nestabilná, ale vyšší stupeň organizácie ju čiastočne zmierňoval.

Pre Dánsko bolo typické utváranie prvých mocenských centier, nazývaných aj opevnené sídliská. Do popredia sa dostávala bitka o majetok a pôdu, vyššie zisky znamenali posilnenie centier. Centrá postupne získavali

⁶ Jutský polostrov opustili kmene Anglov a Sasov, ktoré smerovali do Británie.

⁷ Okolo 8. storočia.

väčšiu rozlohu pôdy pod svoju kontrolu, a tým naberali na moci. V Dánsku sa prehlbovala majetková nerovnosť a vznikali elity lokálneho charakteru. Dôkazom sú archeologické nálezy, ktoré dokumentujú existenciu zlata, skla a striebra, ktoré boli znakom prestíže a zároveň vytvárali základ pre vzrastajúcu majetkovú nerovnosť.

„O vyššie zmienených procesoch v Dánsku svedčí sídlisko Stevns na Sjælland, Gudme na Fyne, Dankirke v Jutsku a Sorte Muld na Bornholmu.“ (Budil 2017: 29)

Rozvíjajúci sa námorný obchod podnietil aj vznik obchodných stredísk.⁸ Ich vznik sa datuje do 9. storočia. Prvé a zároveň najvýznamnejšie bolo Hedeby⁹ na juhu Jutského polostrova. Hedeby¹⁰ bolo v čase Vikingov kľúčovou dánskou osadou, ktorá bola založená v 8. storočí. Jej obchodný význam posilňoval aj priamy prístup k Baltskému moru, čo umožňovalo obchod z východu na západ a zo severu na juh. Obchodovalo sa s kožušinami, textilom, železom, zbraňami i otrokmi.

Pokiaľ ide o námornú dopravu, Dánsko svojim situovaním medzi Baltským morom na jednej strane a Severným morom na druhej strane tvorilo akúsi južnú bránu, vďaka ktorej malo omnoho viac politických a kultúrnych kontaktov s južnými susedmi, Sasmi, Frizanmi i Slovanmi v porovnaní s Nórskom a Švédskom. Práve preto bolo Dánsko ovplyvnené mnohými európskymi vplyvmi ako prvé spomedzi ostatných severanov. (Roesdahl 2016: 30)

Napriek vyššie uvedenému, nebola závislosť severanov a teda aj Dánska od zvyšku Európy výrazná a ani potrebná z dvoch dôvodov. Na jednej strane disponovali dostatkom prírodných zdrojov. Drevo im slúžilo na stavbu efektívnych lodí¹¹ a blízkosť mora im poskytovala dostatok obživy. Na druhej strane dochádzalo k intenzívnejšej komunikácii v rámci severu. V lete

⁸ Práve existencia, obchodných stredísk, sídlisk a opevnení bola dôkazom silnejúcej kráľovskej moci, ktorá disponovala dostatočnými finančnými prostriedkami, a zároveň bola schopná zabezpečiť právo a poriadok v týchto centrách.

⁹ Niekedy býva nazývané aj Haithabu. V roku 2018 bola zaradená do zoznamu svetového dedičstva UNESCO. Ide o jedno z najdôležitejších archeologických nálezísk nachádzajúcich sa dnes na území Nemecka.

¹⁰ V 9. storočí dal dánsky kráľ Godfred postaviť opevnenie - Danewirk, ktoré malo slúžiť na ochranu tohto obchodného centra. Napriek tomu bolo viac ráz napadnuté (Frankami, Švédmi, Nórmami a podobne). V 11. storočí bolo centrum zrušené.

¹¹ Lode boli dlhé a nízke, čo im umožňovalo plavbu po mori i po riekach. Dôležitým objavom bol Kýl – konštrukčný nosník lode, ktorý umožnil vyššiu rýchlosť plavby a vyššiu stabilitu lode. Išlo o výrazný pokrok v stavbe a konštrukcie lode. Na stavbu jednej lode bolo použitých aj 20 veľkých dubov. Dokonca zabezpečovali vodotesnosť lode pomocou zmesi, ktorú vyrábali zo zvieracej srsti, vlny alebo machu miešanými spolu s dechtom. O pohyb lode sa starali muži -veslári. Neskôr používali pre zvýšenie rýchlosti aj plachtu, ktorú vyrábali z vlny. Zaujímavosťou je, že kormidlo umiestňovali na pravý bok lode. Lode predstavovali aj určité umelecké dielo. Na prove lode boli vyrezané dračie hlavy, ktorým sa pripisovala magická moc. Vikingovia verili, že ochránia loď pred zlými duchmi. Takáto loď sa stala významnou zbraňou svojej doby, upevňovala mocenský vplyv Vikingov na miestach, kde sa s ňou doplavili.

na lodiach a v zime na saniach sa prepravovali na dlhé vzdialenosti a to umožňovalo vzájomné kultúrne i myšlienkové prepojenie.

Dôležitú úlohu začalo mať uctievanie bohov. Severský svet bohov vznikol v 3. – 4. st. n. l. pravdepodobne pod vplyvom rímskych bohov. Polyteizmus bol neoddeliteľnou súčasťou dánskej spoločnosti ako aj celej severnej Európy. Bolo bežné vyobrazovať bohov vo forme malých dekoratívnych figúrok, alebo ako ornamenty na šperkoch, zbraniach prípadne na nádobách na pitie.

Viera v pohanských bohov sa tu udržala až do 10. storočia. Najvyšším a najmocnejším bohom bol Odin, považovaný za otca všetkých bohov. Okrem Odina boli uctievaní aj iní bohovia, ako napríklad boh Thor, ktorý vládol nad hromami, boh Freyr a jeho sestra Freya, ktorí boli označovaní za bohov plodnosti.

Bohom prinášali obete. Informácie o severskej mytológií sú spracované v staroislandských dielach, nazývaných staršia a mladšia Edda.¹²

Vikingské obdobie patrí medzi významné etapy historického, politického i kultúrneho vývoja Dánov a ich územia. Vytvorilo osobitnú kultúrnu a geografickú entitu.

„Za niečo viac ako 250 rokov, od konca 8. storočia do polovice 11. storočia Vikingovia zmenili Európu. Začínajúc ako jazdci, obchodníci sa stávajú prieskumníkmi, dobyvateľmi, zákonodarcami a zakladateľmi národov.“ (Allan 2010: 7)

Vikingovia boli považovaní za silných bojovníkov, ktorí vyplienili a olúpili všetko, kam sa dostali. Boli to divosi hľadajúci poklad a ženy v civilizovaných častiach sveta. Považovaní boli za barbarov. Takéto a podobné opisy Vikingov boli veľmi časté. Pejoratívne hodnotenie vychádzalo z ich odlišného výzoru, správania ako aj z inakosti ich kultúry neznámej pre zvyšnú časť Európy. Prispeli k tomu aj vikingské nájazdy, ktoré boli často kruté a všetko pustošiace. Napríklad vikingský vpád na mníchov v Lindisfarne¹³ (v roku 793). Bolo to opátstvo s veľkou knižnicou známe takmer po celej Európe. Akási „kolíska“ vzdelanosti a modlitieb. Vikingovia mníchov napadli, mnohých usmrtili a hodili do mora, iných vzali do otroctva. Knižnicu zničili a celé opátstvo zdevastovali.

Obdobné vikingské vpády vytvorili chýr o Vikingoch ako krutých a neľudských bojovníkoch, ktorí sú bezbožní a nevzdelaní. Zničenie Lindisfarne znamenalo začiatok uskutočňovania vikingských výprav aj mimo územie severnej Európy.

Vikingovia začali svoje moreplavby najskôr smerom na západ a postupne prenikali aj do vnútrozemia. „V roku 834 zaútočili na veľké obchodné centrum Dorestad na dolnom toku Rýna a v nasledujúcom desaťročí na Paríž na Seine a na Londýn na Temži.“ (Busck - Poulsen 2007: 13)

¹² Ide o dôkaz, že Dáni a rovnako tak i Islandčania uctievali rovnakých bohov.

¹³ Je to malý ostrov ležiaci na severovýchodnom pobreží Anglicka.

Neskôr sa koncom 9. storočia postupne začali vydávať na východ, kde sa cez Baltik plavili až k ústiu ruských riek, ktoré ich lákali vďaka množstvu striebra, získanému z nálezísk v strednej Ázii.¹⁴

Prvotným cieľom vikingských výprav a ťažení bolo dobytie a získanie nových teritórií pod svoju správu. Neskôr boli hlavnou príčinou ich dobývania nové obchodné kontakty, ktoré sa stali zdrojom dovtedy nepoznaných druhov tovarov a bohatstva. Práve samotný rozvoj obchodu umožnil realizovať vojenské i obchodné vikingské výpravy do nových oblastí aj mimo európsky kontinent. Dokonale zostrojené vikingské lode a dobrá znalosť plavby po mori im umožnila opustiť Škandináviu a vydať sa do vzdialených a nepoznaných krajín.

Samotná vikingská spoločnosť dosahovala vysoký stupeň rozvoja. Opierala sa o tradície, normy, rodinu, rodovú príslušnosť. Nemenej dôležitá bola i stratifikácia spoločnosti, na ktorej čele stál bohatý majiteľ pôdy¹⁵, pod ním roľníci a na najnižšej spoločenskej priečke sa nachádzali otroci. Najdôležitejšou cnosťou Vikingov bolo zachovanie si osobnej cti. Dosiahnuť uznanie a česť mohli odvahou, múdrosťou a pomocou pre spoločnosť. Česť a dobrá povest' sa stávala nedotknuteľnou aj po smrti.¹⁶

Vikingovia boli zároveň dobrými staviteľmi lodí, námorníkmi a zručnými navigátormi na mori. Práve ich zásluhou sa zintenzívnili vzájomné vzťahy medzi Dánskom a zvyškom Európy a dosahovali vysokú úroveň.

Práve v čase vlády Vikingov nadviazali Dáni prvé intenzívnejšie kontakty s európskou kultúrou. Hoci bolo Dánsko dlho izolované od kontaktov s Európou, postupné rozširovanie vikingských výprav i obchodných ciest Vikingov ako aj prenikanie európskych kupcov na sever podnietilo vznik nových obchodných i kultúrnych stykov, čím vznikali nové obchodné cesty a došlo k prelínaniu kultúrnych prvkov, čo v konečnom dôsledku ovplyvnilo premenu dánskej vikingskej spoločnosti.

Archeologické nálezy dokazujú, že už v dobe Vikingov došlo k utváraniu prvých kráľovstiev. Približne od roku 800 do 1050 n. l. sa objavujú prví králi, ktorí vládli nad územím zodpovedajúcemu dnešnému Dánsku. Nakoľko v čase Vikingov vládlo viacero kráľov súčasne, označenie kráľ malo odlišný význam, ako ho poznáme dnes. Išlo o bohatého majiteľa pôdy (magnáta, vládcu), ktorého ostatní považovali za „prvého medzi rovnými“. Post kráľa sa nededil, keďže pokrvné zväzky neboli veľmi silné a tiež kráľovská moc ešte nebola inštitucionálne zakotvená, čo v konečnom dôsledku spôsobovalo množstvo vnútorných rozporov a konfliktov.

¹⁴ Dôvodom obratu ich plavby na východ bolo, že na západe uzavreli spojenectvá o obrane s franskými a anglickými panovníkmi.

¹⁵ Označovaný býval aj ako magnát, vládca alebo náčelník.

¹⁶ Známa je poéma Hávamál, ktorá je špecifická svojím obsahom, namiesto hrdinských a vojenských činov obsahuje súbor pravidiel správania sa v každodennom živote. Určuje, ako sa má správať Viking, aby nestratil svoju česť, uznanie a dôstojnosť.

3 VZNIK A UTVÁRANIE PRVÉHO DÁNSKEHO KRÁĽOVSTVA

V severnej Európe a teda aj Dánsku bola vládnuca moc decentralizovaná a územie bolo nejednotné, rozdelené na menšie samostatné územné celky. Naopak v ostatných častiach Európy sa už vytvorili zjednotené štáty, s hierarchicky usporiadanou mocou, ktorá sa centralizovala v osobe jedného panovníka.

„Ulohou kráľa bola predovšetkým ochrana kráľovstva a vedenie vojenských výprav. Pri plnení týchto úloh mu pomáhala osobná armáda – housecarls. Vzťah kráľa a bojovníkov bol založený na vzájomnej vernosti. Bojovníci ho sprevádzali na cestách a chránili. Často boli verbovaní z významných vikingských rodín“ (Magnates and Kings)

Takáto kráľovská moc bola veľmi nestabilná, jej sila vychádzala z lojality bojovníka ku kráľovi, ktorá bola často závislá od štedrosti kráľa. Inými slovami príslub vernosti kráľovi na oplátku za jeho štedré dary.

Európsku politiku určovalo práve toto, pre všetky strany krajne riskantné hospodárenie, pretože, aby bolo vôbec čo ukradnúť a prerozdeliť, musel prirodzene vzniknúť prebytok, ktorý potom bolo možné ukradnúť. Ten sa vytváral po víťazných vojnových výpravách. V severnej Európe dosiahol tento štýl života svoj vrchol až v 7. a 8. storočí v súvislosti so zmenou uchopenia moci. (Busck Poulsen, 2007: 12)

Dánsko bolo rozdelené na viacero menších kráľovstiev. Rozloha územia sa neustále menila v závislosti od sily toho ktorého kráľovstva, respektíve kráľa a jeho armády. Často dochádzalo k bojom aj niekoľkých kráľovstiev súčasne. K ich zjednoteniu došlo ešte v čase Vikingov, čo bolo dôkazom posilňujúcej moci kráľa.

„Od roku 804 do roku 810 stál v čele prvej veľkej dánskej ríše kráľ Godfred (804 - 810).“ (Kan 1983: 24) Išlo o prvého dánskeho panovníka, ktorého existencia a pôsobenie sú historicky doložené. Dánsky kráľ Godfred disponoval už v danej dobe dostatočne silnou armádou, dôkazom čoho je, že aj taká silná ríša akou bola Franská považovala Dánsko za nebezpečného suseda.¹⁷

V rokoch 707-705 bolo založené mesto Ribe na juhozápadnom pobreží Jutska. Neskôr v roku 808 kráľ Godfred násilne presídlil kupcov z Reriku do Hedeby, mesta, ktoré oddeľovalo Jutský polostrov od kontinentu. Od tej doby sa stalo najdôležitejším obchodným centrom západného Pobaltia. Na východnom pobreží Jutska bol koncom 8. storočia založený Aarhus, ako opevnená obchodná osada. Tieto tri mestá sa potom v polovici 10. storočia stali prvými sídlami biskupstiev v Dánsku. (Gelting 2013: 354)

Obdobie konca 9. storočia a začiatku 10. storočia je málo zdokumentované. Určité poznatky nám poskytujú písomné pramene Frankov, ktoré uvádzajú, že Dánsko bolo rozdelené na dve časti východnú a západnú. Východná časť tvorila východné kráľovstvo, ktoré spravovala dynastia

¹⁷ V 8. storočí Karol Veľký dobyl Sasko, a tak sa Franská ríša stala bezprostredným susedom Dánov. Ich vzájomné vzťahy boli dosť napäté.

z Lereje. A časť západná bola označovaná aj ako západné kráľovstvo, kde vládla Jellingská dynastia, pohanský Grom Starý (936 – 958/964)¹⁸ a neskôr jeho syn a následník Harald Modrozub (958 – 986/987).¹⁹

Kráľovská moc v Dánsku sa konsolidovala za vlády Groma Starého. Jeho potomkovia vládnu v Dánsku až do súčasnosti. Aj súčasná dánska dynastia a teda aj panovníčka Margaréta II. je potomkom starého Groma a kráľovny Thyre.) (Randsborg 2011: 36) Práve Grom Starý započal proces zjednocovania malých kráľovstiev, ktoré tvorili dnešné územie Dánska. Je nutné poznamenať, že počas celého stredoveku Dánsko zastávalo poprednú pozíciu vo vývoji severnej Európy.

Nástup Harald Modrozubého bol dôležitým medzníkom v ďalšom vývoji Dánskeho kráľovstva. Zavŕšil proces zjednocovania územie Dánskeho kráľovstva (okolo roku 980) a zaviedol kresťanstvo.

4 KREŠŤANSTVO A FORMOVANIE KALMARSKEJ ÚNIE

Na zavedenie kresťanstva mala vplyv silnejúca Franská ríša, ktorej misionári sa prostredníctvom rôznych kresťanských misií snažili o šírenie kresťanstva a o obrátenie Dánov na kresťanskú vieru. Došlo k odklonu od pohanskej viery a k postupnej eliminácii severského polyteizmu, ktorý sa na tomto území udržal po celé stáročia. „Ten Harald, ktorý dobyl celé Dánsko a Nórsko a „z Dánov urobil kresťanov“. (Randsborg 2011: 37) Nemecké písomné pramene dokazujú, že kráľ Harald prijal kresťanstvo medzi rokmi 962 a 965. Dokonca Nemecký Widukind v roku 967-8 uvádza detaily prijatia kresťanstva, vrátane ukázania sily Krista, prostredníctvom prenášania žeravého železa a vyhlásenia, že Dáni boli kresťanmi od staroveku, ale od teraz uznávajú už len Krista ako jediného Boha. (Randsborg 2011: 37)

Prijatím kresťanstva Harald Modrozub započal proces akulturalizácie a integrácie Dánska do širšej európskej politiky kresťanstva. Akceptovaním kresťanskej viery sa Svätá rímska ríša stala určitou záštitou pre Harald Modrozuba, čo v konečnom dôsledku posilnilo jeho moc a postavenie ako kráľa v krajine.

Stredovek v Škandinávii a teda i v Dánsku sa datuje až od príchodu kresťanstva na toto územie. V Európe už v tomto období pretrváva takmer 500 rokov. Okrem nového náboženstva znamenal príchod kresťanských misionárov a etablovanie novej cirkvi na tomto území, aj zmeny v spoločenskom usporiadaní, ktoré bolo dovtedy založené na rodovom systéme.

Do popredia sa dostala snaha o rozšírenie Dánskeho kráľovstva a dobývanie nových území. O tom, ktoré územie sa bude dobývať, rozhodoval kráľ, keďže úspech závisel od toho, koľko lodí bol ochotný poskytnúť. Často ich bolo i niekoľko stoviek. Organizácia týchto vikingských ťažení nadobudla nový rozmer a boli orientované mimo Škandináviu, často smerovali na

¹⁸ Gorm a Harald boli prví rodení Dáni, ktorí použili označenie Dánsko.

¹⁹ Po dánsky Harald Blåtand. Bla znamenalo v staroseverštine čierny.

kontinent a do Anglicka. Išlo o istý nový kultúrny prejav, ktorý sa v Dánsku začal prijatím kresťanstva, ako monoteistického náboženstva. Severania a teda aj Dáni samotní boli v porovnaní s vyspelými európskymi krajinami v mnohých smeroch zaostalí a menej kultúrne vyspelí. Disponovali svojou vlastnou kultúrou, ale ich rozvoj bol menej dynamický v porovnaní s ostatnými európskymi štátmi.

Vláda Haralda Modrozuba bola ukončená, keď zahynul v boji so svojim synom Svenom I. Dánskym (960 -1014). Nazývaným aj Sven Forkbeard, teda Vidli Fúz. ... Duchom diabolským podnietený počal kuť mnohé pikle proti otcovi svojmu v snahe zbaviť ho trónu pod zámienkou, že jest starý a nie dosť rázny, a potom úplne zničiť v Dánsku vykonané dielo na vinici Pánovej ... (Šolc - Šimáček 1925: 69)

„Adam z Brém tvrdí, že povstanie bolo pohanskou reakciou proti kresťanskému kráľovi“ (Geltling 2013: 92) V tej dobe, bolo ešte stále viac obyvateľov prívržencami pohanskej viery, čo ich oprávňovalo zvrhnúť kráľa. Napriek spôsobu, akým sa dostal na trón bol Sven I. Dánsky považovaný za jedného z najlepších bojovníkov svojej doby. V roku 1013 si podrobil Anglicko a stal sa prvým dánskym kráľom, ktorý vládol Anglicku.²⁰ Bol označovaný za kráľa Dánska a Anglicka. Za jeho vlády sa mu podarilo vytvoriť z Dánska impozantné impérium. Sweynova anglo-dánska ríša, ako bývala často označovaná, pokračovala s miernymi zmenami pod vedením jeho syna a vnuka až do roku 1042. (Sweyn I.)

Zjednodušene možno povedať, že smrťou Svena I. začína obdobie vrcholného stredoveku, v ktorom sa odohralo mnoho udalostí, ktoré zásadným spôsobom formovali historický vývoj celej Škandinávie. S určitým nadhľadom možno tvrdiť, že Dánsko bolo počas celého toho obdobia najsilnejším politickým aktérom. Bolo to dané jeho centrálnou pozíciou v rámci Škandinávie, ako i jeho strategickou polohou, ktorá ho predurčila na priame spojenie s európskym kontinentom.

Rovnako blízkosť Rímsko-nemeckej ríše mala rozhodujúci vplyv na formovanie dánskeho historického vývoja. Zjednodušene teda platilo, že vojenský a ekonomický tlak Nemecka utváral dejinný proces v Dánsku a obdobne dánsky tlak ovplyvňoval historický a politický vývoj vo Švédsku i v Nórsku.

Dánsko prejavovalo snahu smerovať svoju zahraničnú politiku na juh, smerom k nemeckým hovoriacim štátom a hlavne na východ, kde v 12. a 13. storočí dánski panovníci realizovali dobyvačnú politiku voči pohanským baltským etnikám i Slovanom.

Ďalšou dôležitou vývojovou etapou Dánska bolo založenie tzv. Kalmarskej únie. Dňa 20. júla 1396 Margaréta I. zverejnila Kalmarskú zmluvu, majstrovský dokument, ktorý spečatil úniu Nórska, Švédska a Dánska. Zmluva navrhovala večné spojenie, v ktorom by všetky tri ríše mali existovať spolu v harmónii a láske, nech sa stane čokoľvek, vojna, zvesti o vojne, alebo nápor cudzincov. Každé kráľovstvo bude pomáhať ostatným v mene

²⁰ Aj keď už v roku 1014 zomiera.

vernosti...a odteraz budú mať severské ríše jedného kráľa a nie niekoľkých. Margaréta tiež vyhlásila, že každý štát sa bude naďalej riadiť podľa svojich vlastných zákonov a zvykov. (Mc Kay 2019)

Išlo o personálnu úniu, čo znamenalo, že krajiny²¹ si stále zachovali svoju samostatnosť v domácich záležitostiach, pričom zahraničnú a hospodársku politiku riadil jeden spoločný panovník.

Hlavným dôvodom vzniku Kalmarskej únie bolo eliminovať vplyv Hanzy²², ktorej vplyv narastal a stávala sa stále dominantnejšou v Škandinávii ako aj v Severnom a Baltskom mori. Škandinávci si uvedomovali svoje ohrozenie a najlepší spôsob, ako čeliť tejto hrozbe zo strany nemeckej hanzy, videli v spoločnom zjednotení. V tejto jednote videli pre seba možnosť účinnejšej obrany a stability. Napriek dobrej myšlienke ani Kalmarská únia netrvala večne a k jej zániku došlo odtrhnutím Švédska v roku 1448²³, čím sa zavŕšila etapa dominancie Dánov. Dánsko stratilo svoju pozíciu regionálneho hegemóna a v priebehu 17. storočia ho nahradilo Švédsko.

ZÁVER

Dánsko prešlo počas svojej histórie mnohými vývojovými etapami, ktoré prispeli k formovaniu Dánskeho kráľovstva.

V minulosti patrili Dáni k jedným z najagresívnejších národov. Ich snahou bolo získať prestíž, čo najväčšie územie pod svoju kontrolu. V neposlednom rade sa usilovali nadobudnúť strategické výhody vo vzťahu k iným národom budujúcim ríšu, ako boli Anglicko, Rakúsko a predchodcovia súčasného Nemecka. (History in Denmark)

Formujúcim medzníkom boli aj Vikingské výpravy, ktoré preslávili Dánov a spravili z nich obávaných bojovníkov takmer v celej Európe. V 11. storočí Dánske kráľovstvo zaberalo rozsiahle územie, ktorého súčasťou bolo dnešné Dánsko, Anglicko, Nórsko, južné Švédsko a časť Fínska. Dánsko bolo v tom čase významnou superveľmocou, porovnateľnou so súčasnými najväčšími európskymi štátmi.

Počas 12. a 13. storočia bol vývoj v Dánsku poznačený občianskymi vojnami, ktorých cieľom bolo získať čo najväčší podiel na moci. Kráľovská moc bola oslabená na úkor šľachty a duchovenstva. K poklesu vplyvu kráľa prispel aj postupne narastajúci vplyv Hanzy.

Opätovne obnoviť a posilniť kráľovskú autoritu sa podarilo až kráľovi Waldemarovi IV. Jeho dcéra Margaréta I. pokračovala v otcovej politike a stala sa jednou z najúspešnejších dánskych panovníčok. Založila tzv. Kalmarskú úniu, ktorá zahŕňala Dánsko, Nórsko, Švédsko, Faerské ostrovy,

²¹ Pod dánsku korunu pripadli všetky škandinávске krajiny, Nórsko, Švédsko, Dánsko ako aj Fínsko, ktoré bolo súčasťou Švédskeho kráľovstva a Island, ktorý spadol pod Nórske kráľovstvo.

²² Hanza vytvorila tzv. Hanzovný spolok, ktorý postupne ovládol obchod medzi Anglickom, Nemeckom, Škandináviou a Ruskom.

²³ Formálne existovala Kalmarská únia až do roku 1523.

Island, Grónsko a časť Fínska. Napriek tomu, že sa únia napokon rozpadla, išlo o jedinečné zjednotenie škandinávskych štátov. Bola to jedna z najväčších politických únií od čias rozpadu Rímskej ríše. V tomto období malo Dánsko dominantné postavenie.

Zoznam použitej literatúry:

- ALLAN, T. (2010): Vikings. The Battle at the end of time. Watkin Media Limited, ISBN 978-1-84483-892-9.
- BUDIL, T. I. (2017): Dějiny Skandinávie. Praha: Triton a Metropolitan University Prague, ISBN 978-80-87956-42-7.
- BUKOWSKI, Z. (1990): Critically about the so-called AmberRoute in the Odra and Vistula river basins in the early Iron Age. In: Arceologia Poloma XXVIII, Polen, 1990.
- BUSCK, S. – POULSEN, H. (2007): eds. Dějiny Dánska. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, ISBN 978-80-7106-908-9.
- DeNAVARRO, J. M. (1925): Prehistoric Routes between Northern Europe and Italy Defined by the Amber Trade. In: Geographical Journal, vol. 66, No. 6.
- Denmark – a Kingdom. Publishing House: Trojaborgs Forlag A/S, ISBN 87-89868-57-9.
- GELTING, M. H. (2013): Království Dánské. In: Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v 10. – 12. století, Nora Berendová (ed), svazek 14, Praha: Agro, 2013, ISBN 978-8025-708.
- Haywood, J. (1995): The Penguin Historical Atlas of the Vikings. Harmondsworth: Penguin Book Ltd. 1995.
- History in Denmark. Frommer Media LLC. [online]. [10. 01. 2023]. Dostupné na:
<https://www.frommers.com/destinations/denmark/in-depth/history>
- KAN, A. S. (1983): Dějiny Skandinávských zemí. Praha: Nakladatelství Svoboda, ISBN 25-008-83.
- LINDOW, J. (2001): Norse Mythology: A Guide to the Gods, Heroes, Rituals, and Beliefs. [online]. Oxford University 2001, [7. 01. 2023]. Dostupné na:
<http://www.othroerirkindred.com/resources/Lindow,%20John%20-%20Norse%20Mythology%20-%20A%20Guide%20to%20the%20Gods,%20Heroes,%20Rituals%20and%20Beliefs.pdf>
- Magnates and Kings. [online]. In: Nationale Museum in Copenhagen, Denmark. [10. 01. 2023]. <https://en.natmus.dk/historical-knowledge/denmark/prehistoric-period-until-1050-ad/the-viking-age/power-and-aristocracy/magnates-and-kings/>
- Mc Kay, A. (2019): Scandinavia's Kalmar Union. 20. February [online]. [20. 12. 2022]. Dostupné na: <https://www.lifeinnorway.net/kalmar-union/>
- National museum in Denmark. [online]. [20. 12. 2022]. Dostupné na: <https://en.natmus.dk/historical-knowledge/>
- Neolithic and Bronze Age
In: The Megalithic Portal. [online]. [10. 1. 2023]. Dostupné na: <https://www.megalithic.co.uk/index.php>

- PAVLU, I. Neolit mírného evropského pásma (5600- 4200 BC) a jeho současníci. [online]. Praha: Archeologický ústav AV [9. 01. 2023]. Dostupné na: http://bylany.com/pdf/neolit_stredni_evropy.pdf
- RANDBORG, K. (2011): The Anatomy of Denmark. Archaeology and History from the Ice Age to the Present. In: Bristol Clasical Press, ISBN 978-0-7156- 3842-2.
- ROESDAHL, E. (2016): The Vikings. Great Britain: Clays Ltd., Elcograf S. p. A., Third Edition, ISBN 978-0-141-98476-6.
- ŠOLC, M. – ŠIMÁČEK, A. (1925): Vyhubení Slovanů pobaltských. Slovanská kronika bošovského kněze Helmholda. Praha: nakladatelská společnost s r. o., 1925. Matice lidu, LIII, 2.
- Sweyn I. King of Denmark and England. [online]. In: Britannica. [cit. 10. 01. 2023]. Dostupné na: <https://www.britannica.com/biography/Sweyn-I>

Contact:

PhDr. Simona Chuguryan, PhD.
Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne
Študentská 2
911 50 Trenčín
Slovenská republika

*Simona Chuguryan is an associate professor at the Department of Political Science at Alexander Dubček University of Trenčín, Slovakia.
[e-mail: simona.chuguryan@tnuni.sk]*

Studies

HYBRIDNÉ VOJNY – ZÁKONITOSTI A PRINCÍPY²⁴ HYBRID WARS – LAWS AND PRINCIPLES

Ľudmila LIPKOVÁ - Anton KORAUŠ

Abstract

The concept of hybrid threats or hybrid wars can be defined as the efforts of the adversary in the international community and in national conditions to achieve their political and economic goals without provoking an open war conflict and violating international law. It is about influencing the political, economic, social, psychological, security situation in the country or in the enemy's territory and destabilizing the political situation in society. Nowadays, modern information technologies, social networks and means of mass information facilitate the rapid spread of information and are used to influence the citizens of a state subject to hybrid threats. Hybrid threats or hybrid wars have a latent character, they are often not clearly defined and it is not always possible to fight them effectively. Compared to conventional war, they do not immediately cause human casualties and property losses, which should be considered their great advantage. In the submitted contribution, we deal with the definition of the concept of hybrid threats/hybrid wars, goals and basic tools and leadership.

Keywords: hybrid threat, hybrid war, characteristic features, way of leadership, goals

ÚVOD

Konflikty v ľudskej spoločnosti vznikajú od nepamäti ako dôsledok snahy o ekonomické a politické ovládnutie bohatstva na cudzom území. Pre potreby nášho článku zjednodušene uvádzame, že pre dosiahnutie cieľa vedie strana dobyvateľa konflikt buď vo forme otvoreného vojnového konfliktu, t. j. vojny konvenčnej vojny alebo vojny latentnej alebo hybridnej.

²⁴ Príspevok vznikol v rámci národného projektu „Zvýšenie odolnosti Slovenska voči hybridným hrozbám pomocou posilnenia kapacít verejnej správy“, kód projektu ITMS2014+: 314011CDW7. Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu

Predtým, než budeme hlbšie analyzovať zákonitosti a princípy hybridných hrozieb uvedieme definíciu tohto pojmu zo stránky Federálneho ministerstva európskych a medzinárodných záležitostí Rakúskej republiky: „Hybridné aktivity štátnych a neštátnych skupín sú vážnou a akútnou hrozbou našej doby. Hybridné hrozby sa vyznačujú koordinovaným využívaním rôznych opatrení na dosiahnutie nezákonného zasahovania (diplomatického, vojenského, ekonomického alebo technologického) zo strany štátov alebo neštátnych aktérov, pričom zostávajú pod hranicou formálneho vedenia vojny. Príkladmi sú brzdenie demokratických rozhodovacích procesov masívnymi dezinformačnými kampaňami, využívaním sociálnych médií na kontrolu politického naratívu alebo na radikalizáciu, nábor a usmerňovanie zástupných aktérov ako aj kybernetických útokov na kritickú infraštruktúru²⁵.

Teória a prax hybridnej vojny nie je novým fenoménom v medzinárodnom spoločenstve. História dokonca potvrdzuje, že hybridné vojny sú rovnako staré ako konvenčné vojny. Napriek tomu táto koncepcia nadobudla za posledné desaťročia široké uplatnenie, intenzitu a aktuálnosť. Urýchleniu procesu rýchleho rozširovania hybridných hrozieb napomáha predovšetkým urýchlenie vedecko – technického pokroku (informatizácia, sociálne siete, elektronické médiá) a procesy globalizácie v ich najširšom slova zmysle.

Hybridná vojna sa zásadne odlišuje od vojny konvenčnej. Zameriame sa na zásadné odlišnosti hybridnej vojny od vojny konvenčnej. Vojenská invázia na územie protivníka v národnom alebo medzinárodnom meradle je spojená s rozsiahlymi materiálными i nemateriálnymi výdavkami. Za najväčšiu tragédiu konvenčných vojen treba z humánneho hľadiska pokladať nenahraditeľné straty ľudských životov. Súčasne dochádza pri konvenčných vojnách čiastočnému alebo i zásadnejšiemu ekonomickému znefunkčneniu napadnutého štátu. Okrem ekonomických strát sú rozsiahle i sociálne a politické straty.

Hybridné vojny používajú skromné materiálne prostriedky v porovnaní s konvenčnými vojnami, sú však náročné na nemateriálne, intelektuálne zdroje a náklady. Hybridné hrozby môžu efektívne viesť k odvráteniu vojenskej hrozby protivníka alebo odvráteniu politickej podpory obyvateľstva súčasnej vlády v krajine protivníka.

Pri hybridných hrozbách je vzhľadom k ich latentnému charakteru často nemožné včas rozpoznať takýto útok protivníkom a prijať odvetné opatrenia. Treba v tejto súvislosti zdôrazniť, že neschopnosť včas rozpoznať takúto vojnu, stanoviť správne protiúder, resp. reakciu viedla k zničeniu mnohých štátov a mocností (Ríša rímska, Sovietsky zväz at.), k zmene politických režimov v konkrétnych štátoch. Hybridné hrozby a hybridné vojny určite nepatria v boji o moc v medzinárodných i národných podmienkach k novým fenoménom.

²⁵ Federal Ministry of European and International Affairs Republic of Austria <https://www.bmeia.gv.at/en/european-foreign-policy/global-issues/hybrid-threats>

Efektívnosť hybridných hrozieb a hybridných vojen si vyžaduje hlboké vedecké bádania, ktoré by mali byť nasmerované na analýzu obsahu fenoménu hybridnej vojny, resp. hybridnej hrozby, identifikovanie nástrojov, prostredníctvom ktorých sa táto vojna a hrozba vedie, a determinovanie opatrení, ktoré budú konfrontovať a eliminovať hybridné hrozby. Súčasná medzištátna konfrontácia sa stáva stále zložitejšou a komplexnou - môžeme ju označiť ako hybridnú. Predstavuje nové mechanizmy nejadrového odstrašovania alebo zastrašovania. Stále častejšie prebiehajú súčasné vojny v tzv. „sivej zóne“, to znamená mimo rámca postihnutia medzinárodným právom, v iných ako fyzických formách, predovšetkým nevojenským spôsobom ale napríklad v informačných, kybernetických, kultúrnych, kognitívnych. Aktuálnosť skúmania danej problematiky je daná práve týmito skutočnosťami.

2 PREHĽAD LITERATÚRY

Problematike hybridných vojen venovali pozornosť vo svojich teoretických dielach mnohí autori. V našom príspevku spomenieme niektorých. Ako príklad uvádzame citát z diela čínskeho generála, stratéga a autora Sun Tzu, známeho aj pod menom Sun Wu, ktorý žil v 5. storočí pred naším letopočtom Sun Tzu vo svojom diele *Umenie vojny* napísal, že „zdolať nepriateľa bez boja je najvyšším umením“. (Britannica 2023) *Umenie vojny* je najstaršie známe pojednanie o vojne a vojenskej vede. Pochádza z obdobia, keď bola Čína rozdelená na 6 štátov, ktoré medzi sebou často bojovali o nadvládu a uchýľovali sa k vojnám. (Sun Tzu 2000).

V diskusiách k danej problematike sa často stretávame s citovaním pruského generála a vojenského stratéga Carla von Clausewitz (1780 – 1831), s ktorým sa môžeme stretnúť v jeho diele *O vojne*, kde uvádza, že „vojna nie je nič iné, ako pokračovanie politiky inými prostriedkami“ (Clausewitz 2008). Jeho dielo *O vojne* patrí k najrešpektovanejším klasickým dielam o vojenskej stratégii. (Britannica 2023).

Zo súčasných autorov spomenieme Aarsalana Bilala, ktorý publikoval prácu *Hybridná vojna – nové hrozby, zložitost' a „dôvera“ ako protijed* (Hybrid Warfare – New Threats, Complexity, and 'Trust' as the Antidote) (Bilal 2021). Autor sa sústredil na vymedzenie dvoch charakteristických črt hybridných hrozieb a hybridných vojen. Zdôrazňuje, že v týchto vojnách nie je presne vymedzená hranica medzi vojnou a mierom. To znamená, že sa problematicky definuje prah alebo hranica medzi vojnovým stavom a stavom mieru. Hybridnú vojnu vďaka jej nemateriálnej povahe v porovnaní s konvenčnou vojnou je problematické materializovať. Hybridná vojna sa nachádza pod hranicou konvenčnej vojny alebo mimo priameho násillia, prináša tzv. dividendy alebo zisky, je lacnejšia, je spojená s menšími rizikami, než kinetické vojnové operácie. Podľa názoru A. Bilala je menej náročné financovať a organizovať dezinformačnú kampaň spolu s neštátnymi aktérmi, než začať vojnové operácie. Straty pre protivníka však môžu byť reálne značné. Hybridná vojna zamieňa konvenčnú vojnu. Druhou charakteristickou

črtou hybridnej vojny je podľa A. Bilala jej dvojzmyselnosťou a stanovenie zodpovednosti. Pri hybridných útokoch je veľa nejasností. Hybridní hráči vedome vytvárajú nejasnosti, aby bolo problematické určiť zodpovednosť a prijať odvetné opatrenia. Strana, ktorá podlieha hybridnej vojne alebo hybridnému útoku, nemusí byť schopná odhaliť hybridný útok ani subjekt, ktorý je zaň zodpovedný. Pre subjekt hybridnej vojny, t. j. štát, ktorý sa stal cieľom hybridného útoku, je potom problematické prijať zodpovedajúce politické a strategické retorzné opatrenia.

Problematike hybridných hrozieb zameraných na Európu sa venuje Susana Sanz-Caballero vo svojom článku Pojem a právo vzťahujúce sa na hybridné hrozby s osobitným zameraním na Európu (The concepts and laws applicable to hybrid threats, with a special focus on Europe) (Sanz – Caballero 2023). Autorka venuje v práci osobitnú pozornosť aktivitám, ktoré vykonalo NATO a Európska únia v súvislosti s neustále sa vyvíjajúcimi akciami spojenými s hybridnými hrozbami v tzv. sivej zóne. V príspevku sa zdôrazňuje, že za hybridné hrozby možno považovať činnosti vykonávané jedným štátom, ktoré sú škodlivé pre iný štát, hoci nejde o právny akt vojny. Niekedy sú označované ako zlomyseľný prejav koncepcie mieru. Autorka preskúmala odlišné skúsenosti demokratických a autoritárskych štátov pôsobiacich v sivej zóne. Pozornosť venovala aj uplatneniu právnych predpisov na hybridné hrozby za účelom zistenia, či je právny rámec dostatočne prispôsobený na elimináciu hybridných hrozieb. Okrem toho analyzovala možnosť využitia Európskeho dohovoru o ľudských právach v boji proti hybridným hrozbám v Európe a limity možností reagovania zmluvných strán na hybridné hrozby stanovené touto zmluvou. V článku boli preskúmané medzinárodné pravidlá stanovenia zodpovednosti za uskutočňovanie hybridných hrozieb. Článok je štruktúrovaný do dvoch častí. Prvá časť skúma náročnosť definovania hybridných hrozieb, zatiaľ čo druhá časť predstavuje právny rámec používaný na boj proti takýmto hrozbám na medzinárodnej aj európskej úrovni.

Americký autor Frank Glenn Hoffman vo svojej práci *Konflikt v 21. storočí: vzostup hybridnej vojny* (Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid War) (Hoffmann 2007) dal vlastnú definíciu pojmu hybridná vojna. Poukazoval na to, že hybridné vojny obsahujú rôzne režimy vedenia vojny vrátane konvenčnej, používanie neregulárnej taktiky a foriem, využívanie teroristických aktov vrátane násillia, iniciovanie kriminálnych činov a dezorganizácie časti spoločnosti. Hybridné vojny sa podľa tohto autora odlišujú od konvenčnej vojny spôsobom organizácie vojny a i spôsobom jej vedenia. Spravidla majú hierarchickú politickú štruktúru. Môžu byť spojené s decentralizovanými organizačnými jednotkami alebo s konkrétnymi sieťami taktických členení organizácie. Ich nástroje sú tiež hybridné, vo svojej forme i vo svojom použití.

Ďalší známy západný teoretik Russell W. Glenn²⁶ je veterán americkej armády a vojny v Perzskom zálive. V súčasnosti pôsobí ako expert v Centre strategických a obranných štúdií na Austrálskej národnej univerzite v Canberre. Je autorom mnohých diel. Pre našu prácu sa obrátíme na jeho publikáciu *Všetka sláva je prchavá: postrehy z Druhej libanonskej vojny* (All Glory is Fleeting: Insights from the Second Lebanon War) (Glenn 2009). Druhá libanonská vojna je podľa názoru autora jedným z príkladov hybridnej vojny, keď sa v nej angažoval neštátny aktér Hizballáh. Vo svojom diele uvádza, že konflikt 21. storočia sa už dávno stal hybridným a možno ho nazvať hybridnou vojnou. R. Glenn používa pojem „hybridná hrozba“ a rozumie pod ním akéhokoľvek protivníka, ktorý súčasne používa kombináciu politických, vojenských, ekonomických, sociálnych a informačných prostriedkov konvenčných a tiež nekonvenčných - neregulárnych – nepravidelných, katastrofických, teroristických a podvratných činností, t. j. kriminálnych metód a spôsobov vedenia vojny. V hybridných hrozbách a hybridných vojnách sa podľa autora súčasne angažujú štátni i neštátni účastníci konfliktu. Russell Glenn si položil pri definovaní hybridných konfliktov a ich miesta v súčasných výzvach v oblasti bezpečnosti otázku, či je „hybridná koncepcia dostatočne originálna pre zapojenie sa do vojenského intelektuálneho diskurzu a v konečnom dôsledku do doktríny ozbrojených síl ako osobitný druh vedenia vojny. Autor používa prídavné meno *hybridný* v súvislosti pojmami hrozba, konflikt, vojna, spôsob vedenia vojny, Prišiel k záveru, že hybridné hrozby a ich metódy možno pokladať za prvok neregulárnej vojny.

Ďalší pozoruhodný príspevok publikovaný k téme hybridných hrozieb od názvom Posilnenie odolnosti EÚ hybridným hrozbám (Strengthening the EU's resilience to hybrid threats) publikovali lotyšskí autori Sandra Kalniente a Tomas Pildegovičs. (Sandra Kalniente a Tomas Pildegovičs 2023). Autori sa v príspevku zamerali na analýzu situácie v súvislosti so zhoršovaním vzťahov v posledných rokoch medzi Európskou úniou a Ruskom, v dôsledku toho došlo v celej únii k posunu v uvedomovaní si hybridných hrozieb. Článok sa venuje dôkazom o rastúcej politickej vôli posilniť odolnosť voči týmto hrozbám. Autori uvádzajú, že znepriatelení zahraniční aktéri nasadzujú v konfrontácií síl hybridné metódy boja, ktoré sú zamerané na Európu ale i na ostatné časti sveta, ako príklad uvádzajú zásah Ruska na Ukrajine v roku 2014, zasahovanie do prezidentských volieb v USA v roku 2016 a opakované kybernetické útoky a dezinformačné kampane zamerané na členské štáty EÚ. V príspevku sa uvádza, že po týchto prelomových bodoch západné krajiny konštatovali svoju nepripravenosť a zraniteľnosť voči hybridným hrozbám. Príspevok analyzuje odolnosť EÚ voči hybridnej vojne z inštitucionálneho, regulačného a spoločenského hľadiska s osobitným zameraním na

²⁶ Russell W. Glenn (2023). Director, Plans And Policy, G-2, U.S. Army Training and Doctrine Command. Association of the United States Army. <https://www.ousa.org/people/dr-russell-w-glenn>

informačný priestor. Text článku vychádza z prípadových štúdií z členských štátov, ktoré boli historicky objektom dezinformačných kampaní podporovaných Ruskom. Autori načrtávajú argumenty pre aplikovanie nástrojov proti hybridným hrozbám a zdôrazňujú potrebu vedúceho postavenia EÚ v tomto procese.

3 DISKUSIA

3.1 Charakteristické črty hybridných hrozieb

Charakter medzinárodnej bezpečnosti a medzinárodných konfliktov zostávajú historicky dlhodobu rovnaké. Štáty sú tak, ako v minulosti, súčasťou konkurenčného boja v oblasti vojenskej a ekonomickej. Neustále vznikajú dilemy bezpečnosti jednotlivých štátov a vytvárania novej politickej a vojenskej rovnováhy. Od konca 20. storočia a intenzívnejšie od začiatku 21. storočia sa stretávame so snahami o vytváranie nového svetového poriadku, o vytváranie nových centier sily vo svetovom spoločenstve, snahou o transformáciu v podstate monopolárneho sveta na svet multipolárny. Aj keď najmä európske štáty boli ušetrené priamych vojnových konfliktov niekoľko desaťročí po 2. svetovej vojne, táto rovnováha nadobúda od 90. rokov 20. storočia, kedy došlo zásadnej politickej a ekonomickej transformácii štátov tzv. východného bloku, iné podoby. Reálne sa zvyšujúci potenciál mnohých, najmä niektorých rozvojových štátov (Čína, India, Brazília ai.) vedie k zvyšovaniu ich vplyvu vo svetovej ekonomike, čo je sprevádzané preskupovaním nielen ekonomického potenciálu ale i potenciálu politického. Všetky strany procesu transformácie vo svetovom spoločenstve používajú v tomto boji široký arzenál nástrojov na dosiahnutie svojich cieľov. Zmeny politickej orientácii mnohých štátov sa uskutočňujú pod vplyvom konvenčných i hybridných vojen. K otvoreným vojnovým konfliktom dochádza v Afrike, v Ázii ale i v Európe. Boli sme svedkami vojen v štátoch bývalej Juhoslávie, v Ruskej federácii (Čečensko), Moldavsku, Gruzínsku, v súčasnosti na Ukrajine. Povojnové európskej generácie sa však ťažko zmierujú s možnosťou nových otvorených vojnových konfliktov.

Napriek tomu, že v úvode tohto článku sme sa stotožnili s definíciou hybridnej vojny podľa textu uvedeného na oficiálnej webovej stránke Ministerstva európskych a medzinárodných záležitostí Rakúskej republiky, stotožňujeme sa s tvrdením, že hybridná vojna je spornou koncepciou a neexistuje jej všeobecne platná definícia.

Koncepcia hybridnej vojny nie je absolútne novým fenoménom, predstavuje kombináciu konvenčných a nekonvenčných neregulárnych metód vedenia vojny. Pojem hybridná vojna je premenlivý a komplexný, čo sa týka spôsobu jej vedenia a tiež flexibilitou a adaptabilitou ku konkrétnym okolnostiam. Vychádza za hranice bojiska, zahŕňa však široký arzenál nástrojov z rôznych oblastí. Synonymom hybridnej vojny môžu byť nasledovné pojmy: informačná vojna, psychologická vojna, kybernetická vojna, ekonomická vojna, finančná vojna, studená vojna, asymetrická vojna, sieťová vojna, ideologická vojna, farebné revolúcie, mäkká sila, piata kolóna,

medzinárodný terorizmus, humanitárna intervencia, stret civilizácií, manipulácia spoločenským vedomím, verejná diplomacia, globálna vojna. Vzhľadom k používaniu moderných technológií sa často označuje za módny pojem, pretože sa používa rozsiahly veľmi efektívny súbor nástrojov hybridnej vojny.

Koncepcia hybridnej vojny je založená predovšetkým na schopnosti cielene ovplyvňovať vzdialenejšie subjekty a procesy, ktoré sú kriticky dôležité pre fungovanie štátu, s využitím relatívne nenáročných prostriedkov, napríklad zamedzenie vojenským operáciám protivníka alebo odstránenie politickej podpory obyvateľstva existujúcemu režimu..

Existujú dve charakteristické črty hybridnej vojny. Po prvé deliaca čiara medzi vojnou a mierom nie je presne vymedzená. To znamená, že sa ťažko rozpoznáva prah vojny, kedy je problematické ju rozpoznať a materializovať. Druhou charakteristickou črtou hybridnej vojny je nejednoznačnosť stanovenia zodpovednosti. Aktéri hybridnej vojny vedome vytvárajú nejasnosti, aby napadnutá strana nebola schopná odhaliť hybridný útok alebo určiť, ktorý štát je zodpovedný za jeho financovanie alebo realizáciu. Pre štát, ktorý sa stal objektom hybridnej vojny, je potom problematické vypracovať politické a strategické odvetné opatrenia.

3.2 Modus operandi hybridnej vojny

Ako sme už uviedli, hybridné hrozby predstavujú nesilové formy vnucovania vôle občanom štátu protivníka diplomatickými, politickými, finančno – ekonomickými, t. j. nevojenskými prostriedkami, často zabraňujú alebo predchádzajú otvoreným vojnovým konfliktom a/alebo sú ich súčasťou. Útočiaca strana pôsobí na svojho protivníka s použitím skrytých operácií, diverzií, kybernetickej vojny. Využíva pri tom nešťátnych hráčov, poskytuje ideovú i materiálnu podporu domácej opozícii, aby dosiahla svoje ciele na cudzom území pri absencii priameho ozbrojeného konfliktu. Úloha domácej opozície zohráva významnú úlohu (situácia v krajinách východného bloku v Európe koncom 80. rokov 20. storočia, apod.).

3.3 Realizácia hybridných hrozieb

Používanie moderných technológií vedie k preformulovaniu filozofie, aj umenia vedenia vojny. V hybridnej vojne sa využíva vzájomné pôsobenie alebo kombináciu konvenčných a netradičných nástrojov sily a diverzných akcií. Realizuje sa synchronizovaná kombinácia týchto nástrojov, aby sa využili/zneužili zraniteľné stránky nepriateľskej strany a aby bol optimálnym spôsobom dosiahnutý synergický efekt a konečný cieľ.

Pri hybridných konfliktoch je dôležitá koordinácia tzv. mäkkých aktivít pri využití komplexnej stratégie, ktorej intenzita sa mení v závislosti od jej realizovanej etapy – začiatková fáza, ostrá fáza, finálna rozhodujúca fáza. Hybridné hrozby sú zamerané na destabilizáciu vnútorných a vonkajších procesov determinujúcich politickú situáciu v danom štáte. Pre dosiahnutie týchto cieľov sa využívajú prieskumné operácie síl osobitného významu,

špeciálnych síl, konvenčných ozbrojených síl a neregulárnych bojovníkov, partizánov, hnutí odporu, teroristov, zločincov, žoldnierov, apod.

Hybridné hrozby sú spravidla zamerané na získanie vplyvu v zraniteľných súčiastiach konkrétneho napadnutého štátu alebo na medzištátne spoločenstvá. Cieľom hybridných hrozieb je oslabovanie základných hodnôt koexistencie alebo existencie, harmónie a pluralizmu vo vnútri demokratických spoločenstiev i nedemokratických spoločenstiev. Deštrukcia spoločnosti sa uskutočňuje prostredníctvom destabilizácie ekonomiky, vyvolania sklamaní a všeobecnej nespokojnosti u väčšinového obyvateľstva, nespokojnosti menšín alebo iných neuznaných a nespokojných skupín obyvateľstva, vyvolania občianskej nespokojnosti, vytvorenia podmienok pre kontrolovanú a nekontrolovanú migráciu apod. Jedným z materiálnych cieľov je deštrukcia kritickej infraštruktúry kybernetickými útokmi napríklad na zdroje pitnej vody, zdroje poľnohospodárskych a potravinárskych produktov, energetické zdroje, apod., ktoré vyvolávajú nespokojnosť obyvateľstva a následné protesty voči štátnym inštitúciám a vláde. Cieľom je destabilizovať tak ekonomicky, sociálne i politicky spoločnosť, aby sa vytvorili priaznivé spoločenské podmienky pre politickú zmenu.

Okrem ovplyvňovania materiálnej základne napadnutého štátu sa hybridnými hrozbami pôsobí na vedomie spoločnosti. Môžeme ju označiť ako druhý front, na ktorom sa vedie útok na oslabovanie politickej stability, má ideový charakter. Prostredníctvom dezinformačných kampaní sa pôsobí na kultúrnu a svetonázorovú súčasť existencie ohrozovaného štátu. Podkopáva sa dôvera občanov v štátne inštitúcie, decimuje sa spoločenská dohoda, ktorá spája štátne inštitúcie a občanov do jedného celku. Takýmto spôsobom sa v dôsledku hybridných útokov deštruuje ideová stabilita štátu ako aj jeho schopnosť efektívne fungovať. V dôsledku tejto zmeny štát stráca svoju legitimitu. V súčasnosti sú ideálnym nástrojom na zmenu názorového ukotvenia občanov digitálne platformy sociálnych sietí. Preto sa obmedzenie prístupu občanov napadnutého štátu k sociálnym sieťam a iným médiám využíva v širokej miere.

Cieľom hybridných hrozieb je destabilizovať materiálnu i ideovú zložku spoločnosti. Obe tieto sféry sú zasahované samostatne alebo paralelne. Finálnym cieľom je narušenie doterajšej politickej stability v konkrétnom štáte a následná zmena režimu alebo politické nastavenie spoločnosti.

Vývoj situácie na území nepriateľa sa permanentne vyhodnocuje, prognózuje a flexibilne sa adaptujú vlastné akcie, aby sa predišlo vzniku a rozvoja vojenských – politických a vojensko – technických operácií v priebehu hybridnej vojny. Cieľom je predbehnutie protivníka v akciách.

Hybridná vojna bez nasadenia fyzickej sily a priameho otvoreného násillia prináša významné dividendy, pretože takýto spôsob boja s nepriateľom je jednoduchší a lacnejší a celý proces je spojený s menším rizikom, než konvenčné vojenské operácie. Za dôležitý efekt hybridnej hrozby/hybridnej vojny treba pokladať elimináciu porušenia medzinárodného

práva, ktoré spravidla vedie k medzinárodnému odsúdeniu útočiacej strany a jej izolácii.

V dôsledku hybridnej vojny sa dynamika konfliktu stáva viac nejasnou nielen preto, že sa objavuje široký a rastúci arzenál nástrojov, umožňujúcich útočiť na nepriateľa, ale i preto, že vzniká možnosť zbaviť protivníka bezpečnosti na dvoch frontoch súčasne. Táto skutočnosť je tiež spojená so všeobecnými cieľmi hybridnej vojny, Čo sa týka potenciálu politickej, ekonomickej, vojenskej, sociálnej, informačnej a infraštruktúrnej súčasti existencie na strane protivníka sa využívajú v takej miere, že sa napadnutý štát funkčne deštruuje.

ZÁVER

Vo svetovom spoločenstve permanentne dochádza k preskupovaniu teritoriálnych sfér politického, vojenského a ekonomickeho vplyvu. Protivníci používajú na dosiahnutie svojich cieľov klasické konvenčné vojny, čoraz dostupnejšie a efektívnejšie sa stávajú vojny hybridné. Konvenčné vojny sú spojené s nenahraditeľnými ľudskými stratami a vysokými ekonomickými, sociálnymi a politickými nákladmi.

V dôsledku rýchleho technologického pokroku a rastu asymetrickosti konvenčná vojna môže byť neefektívna. Preto sa ani silnejšej strane nemusí podariť zvíťaziť alebo to môže byť zložité. Hybridné hrozby resp. hybridné vojny sú stále častejšie analyzovaným pojmom v medzinárodnom ale i národnom prostredí, predstavujú komplex heterogénnych nástrojov, ktoré majú zabezpečiť zmenu politickej atmosféry v spoločnosti a umožniť zmenu politických, vojenských a ekonomických pomerov na danom území, či už celého štátu alebo časti územia konkrétneho štátu. V súčasnom zložitom svete pôsobia na protivníka vysoko efektívnymi technickými prostriedkami - najmä informačnými technológiami, ako sú sociálne siete alebo elektronické médiá, ktoré pôsobia na vedomie širokých mas obyvateľstva. Súčasťou hybridných hrozieb sú aj kybernetické útoky na kritickú infraštruktúru alebo na strategické zdroje na území protivníka, ktoré destabilizujú ekonomickú, sociálnu a politickú situáciu, a urýchľujú zmenu nálady v spoločnosti v prospech útočiaceho štátu. Hybridné hrozby tak s pomerne malými materiálnymi nákladmi podporujú dosiahnutie politických zmien na území protivníka. Štáty, ktoré sú objektom hybridných hrozieb, sa snažia tieto hrozby eliminovať napríklad obmedzovaním prístupu k elektronickým médiám alebo k sociálnym sieťam. Hybridné hrozby boli v minulosti a sú i v súčasnosti efektívnym nástrojom na dosiahnutie cieľov - t. j. zmeny politických názorov a postojov obyvateľstva, ktoré uľahčujú zmenu konkrétnej vlády v danom štáte alebo vedú k totálnej zmene politického režimu.

Zoznam použitej literatúry

- ARSALAN, B. (2021): Hybrid Warfare – New Threats, Complexity, and 'Trust' as the Antidote. NATO Review. 30 November 2021. [online]. [2023-06-04]. Available at: <<https://www.nato.int/docu/review/articles/2021/11/30/hybrid-warfare-new-threats-complexity-and-trust-as-the-antidote/index.html>>.
- BRITANNICA (2003): Carl von Clausewitz". Encyclopedia Britannica, 28 May. 2023. [online]. [2023-06-04]. Available at: <<https://www.britannica.com/biography/Carl-von-Clausewitz>. Accessed 4 June 2023 >.
- CLAUSEWITZ, C. (2008): O válce. Academia. Praha. 2008. ISBN 80220015983
- GLENN, R. (2009): Thoughts on Hybrid Conflict. Small Walls Journal. 2009. [online]. [2023-06-04]. Available at: <<https://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/188-glenn.pdf>>.
- HOFFMAN, F. G. (2007): Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid War. Potomac Institute for Policy Studies. Arlington. Virginia. 2007. [online]. [2023-06-04]. Available at: <https://www.potomac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf>.
- KALNIETE, S., & PILDEGOVIČS, T. (2021): Strengthening the EU's resilience to hybrid threats. European View, 20(1), 23–33. . [online]. [2023-06-04]. Available at: <<https://www.martenscentre.eu/wp-content/uploads/2021/07/4.pdf>>.
- GLENN, R. W. (2023): Director, Plans and Policy, G-2, U.S. Army Training and Doctrine Command. Association of the United States Army. [online]. [2023-06-04]. Available at: <<https://www.ausa.org/people/dr-russell-w-glenn>>.
- SANZ – CABALLERO, S. (2023): The concept and law applicable to hybrid threats, with a special focus on Europe. Humanities and Social Sciences Communication. Article number 360 (2023) . [online]. [2023-06-04]. Available at: <<https://www.nature.com/articles/s41599-023-01864-y>>.
- SUN TZU (2000). Art of War. Allandale Publishing. 2000. ISBN 1-903328-03-9.

Contact:

Prof. Ing. Ľudmila Lipková, CSc
Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne
Študentská 2
911 50 Trenčín

Prof. Ing. Antonín Korauš, PhD., LL.M., MBA
Akadémia policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1
835 17 Bratislava

Ľudmila Lipková is a professor at the Department of Political Science at Alexander Dubček University of Trenčín, Slovakia.

[e-mail: ludmilalipkova1951@gmail.com, ludmila.lipkova@tnuni.sk]

Antonín Koraus is a professor at the Academy of the Police Force in Bratislava, Slovakia.

[e-mail: anton.koraus@akademiapz.sk]

Studies

PRIPRAVENOSŤ ŠTÁTNEJ A VEREJNEJ SPRÁVY A KRITICKEJ INFRAŠTRUKTÚRY NA ZVLÁDANIE ELIMINÁCIE HYBRIDNÝCH HROZIEB NA SLOVENSKU

READINESS OF THE STATE, PUBLIC ADMINISTRATION, AND CRITICAL INFRASTRUCTURE TO MANAGE THE ELIMINATION OF HYBRID THREATS IN SLOVAKIA

Antonín KORAUŠ – Miroslav GOMBÁR

Abstract

The readiness of the state, public administration, and critical infrastructure for effective management and elimination of hybrid threats is highly important in the Slovak Republic. Hybrid threats involve a combination of conventional and unconventional methods used by both state and non-state actors to undermine the security, stability, and sovereignty of the country. In Slovakia, it is necessary to assess and strengthen the readiness of various entities to respond to and counter hybrid threats. This includes the state, which plays a central role in formulating policies and strategies to address these threats. The state must have a comprehensive understanding of hybrid threats and the ability to coordinate efforts across different sectors and institutions. Equally important is the readiness of public administration, which includes government agencies, departments, and personnel responsible for implementing policies and making decisions. Public administrators need to be familiar with hybrid threats and have the necessary knowledge and resources for an effective response. This involves establishing effective communication channels, conducting risk assessments, and developing plans for potential threats.

Keywords: *Public administration, critical infrastructure, hybrid threats, security, stability, sovereignty.*

ÚVOD

Pripravenosť štátnej a verejnej správy a kritickej infraštruktúry na zvládanie hybridných hrozieb sa líši podľa krajiny a organizácie. S hybridnými hrozbami sa často stretávame v digitálnom priestore, kde sú kombinované tradičné a kybernetické hrozby. Tieto hrozby môžu zahŕňať kybernetické útoky, dezinformáciu, manipuláciu sociálnymi médiami, sabotáž, terorizmus a ďalšie formy destabilizácie.

Pretože hybridné hrozby majú často komplexný charakter, ich odstraňovanie a predchádzanie vyžaduje integrovaný prístup, spoluprácu a koordináciu medzi rôznymi sektormi a organizáciami. Štátne a verejné správy často prijímajú opatrenia na zvýšenie svojej odolnosti voči hybridným hrozbám. Tieto opatrenia môžu zahŕňať zlepšenie kybernetickej bezpečnosti, zvýšenie informačnej gramotnosti občanov, vytváranie skupín na rýchlu reakciu a spoluprácu so súkromným sektorom a medzinárodnými partnermi.

Konkrétne informácie o pripravenosti štátnej a verejnej správy na elimináciu hybridných hrozieb v roku 2023 je možné si overiť prostredníctvom najnovších zdrojov informácií, ako sú vládne správy, odborné štúdie alebo správy zodpovedných inštitúcií pre bezpečnosť a obranu v každej konkrétnej krajine.

Opatrenia na ochranu pred hybridnými hrozbami zahŕňajú celý komplex nástrojov. Tu je niekoľko spôsobov, ako môže krajina reagovať na hybridné hrozby:

1. *Vytvorenie strategických rámcov*: Krajina by mala vypracovať strategické rámcové politiky a plány, ktoré zahŕňajú opatrenia na zvládanie hybridných hrozieb. Tieto rámcové politiky by mali zahŕňať identifikáciu a hodnotenie potenciálnych hrozieb, určenie zodpovednosti za ich zvládanie a vytvorenie mechanizmov pre spoluprácu medzi rôznymi subjektmi.
2. *Zlepšenie kybernetickej bezpečnosti*: Kybernetická bezpečnosť je kľúčová v boji proti hybridným hrozbám. Krajina by mala investovať do zlepšenia kybernetickej odolnosti a ochrany svojich kritických informačných systémov a sietí. To zahŕňa pravidelné aktualizácie softvéru a systémov, školenie zamestnancov na pripravenosť voči kybernetickým hrozbám, aplikácia silných autentifikačných a autorizačných mechanizmov a spoluprácu s medzinárodnými partnermi na zdieľaní informácií o hrozbách.
3. *Vytvorenie systémov sledovania a analýzy informácií*: Krajina by mala mať vytvorené nástroje na sledovanie a analýzu informácií s cieľom identifikovať hybridné hrozby a dezinformácie. To zahŕňa monitorovanie médií, sociálnych sietí a iných zdrojov informácií na identifikáciu propagandy, dezinformácií a podvodných aktivít.
4. *Posilnenie spolupráce a výmeny informácií*: Krajina by mala spolupracovať s inými krajinami, medzinárodnými organizáciami a súkromným sektorom na výmene informácií o hybridných hrozbách a spoločných opatreniach na ich zvládanie. Táto spolupráca môže zahŕňať výmenu spravodajských informácií, spoločné cvičenia a koordinované reakcie.
5. *Zlepšenie povedomia a vzdelávania*: Krajina by mala podporovať povedomie o hybridných hrozbách medzi svojimi občanmi, verejnými úradníkmi a zamestnancami kritických infraštruktúr. Vytvorenie programov vzdelávania a osvetly o hybridných hrozbách môže pomôcť identifikovať a odhaliť tieto hrozby včas.
6. *Vytvorenie legislatívy a právnych nástrojov*: Krajina by mala mať príslušné právne nástroje a legislatívu, ktoré umožňujú identifikovať, vyšetrovať a trestať hybridné hrozby. Tieto právne nástroje by mali zahŕňať opatrenia na ochranu kritických infraštruktúr a predchádzanie dezinformáciám.

Uvedené opatrenia by mali byť súčasťou širšej a komplexnej stratégie na ochranu krajiny pred hybridnými hrozbami. Situácia v každom štáte je špecifická a opatrenia sa musia prispôbiť konkrétnym potrebám a okolnostiam.

1 ČO MÔŽE SLOVENSKO ROBIŤ PROTI HYBRIDNÝM HROZBÁM?

V rámci predloženej štúdie hodnotíme názory študentov vybraných vysokých škôl v rámci Slovenskej republiky na otázku "čo môže Slovensko robiť proti hybridným hrozbám". Výskumu sa zúčastnilo celkovo N=652 respondentov, pričom určujúcimi vstupnými premennými bol rod respondenta (*Rod*), vek respondenta vyjadrený v ordinálnej škále (*VekR*) a typ vysokej školy (*TypVS*). V rámci poslednej analyzovanej vstupnej premennej sme sa v rámci výskumu zamerali na vysokú školu ekonomického typu a policajnú akadémiu. Základná deskriptívna štatistika výskumnej vzorky je uvedená v tab.1.

Súhrnná tabuľka pre všetky položky viacerých odpovedí Súčty/percentá na základe počtu respondentov Viacero identických odpovedí bolo ignorovaných					
	N=652 Rod	VekR	TypVS ekonomická	TypVS policajná	Riadok Súčty
Počet	muž	menej ako 25 rokov	60	90	150
Stĺpec %			78,95%	51,14%	
Riadok %			40,00%	60,00%	
Tabuľka %			23,81%	35,71%	59,52%
Počet		26 - 35 rokov	16	48	64
Stĺpec %			21,05%	27,27%	
Riadok %			25,00%	75,00%	
Tabuľka %			6,35%	19,05%	25,40%
Počet		36 - 45 rokov	0	34	34
Stĺpec %			0,00%	19,32%	
Riadok %			0,00%	100,00%	
Tabuľka %			0,00%	13,49%	13,49%
Počet		viac ako 46 rokov	0	4	4
Stĺpec %			0,00%	2,27%	
Riadok %			0,00%	100,00%	
Tabuľka %			0,00%	1,59%	1,59%
Počet	Súčty	76	176	252	
Tabuľka %		30,16%	69,84%	100,00%	
Počet	žena	menej ako 25 rokov	148	144	292
Stĺpec %			69,81%	76,60%	
Riadok %			50,68%	49,32%	

Tabuľka %		37,00%	36,00%	73,00%
Počet	26 - 35 rokov	36	24	60
Stĺpec %		16,98%	12,77%	
Riadok %		60,00%	40,00%	
Tabuľka %		9,00%	6,00%	15,00%
Počet	36 - 45 rokov	16	16	32
Stĺpec %		7,55%	8,51%	
Riadok %		50,00%	50,00%	
Tabuľka %		4,00%	4,00%	8,00%
Počet	viac ako 46 rokov	12	4	16
Stĺpec %		5,66%	2,13%	
Riadok %		75,00%	25,00%	
Tabuľka %		3,00%	1,00%	4,00%
Počet	Súčty	212	188	400
Tabuľka %		53,00%	47,00%	100,00%

Tab. 1 Popis výskumnej vzorky

Zdroj: vlastné spracovanie

Pre riešenie skúmanej oblasti názorov študentov na hybridné hrozby, sme definovali základnú výskumnú otázku: Ako vnímajú respondenti, študenti vysokých škôl možnosti boja proti hybridným hrozbám. Od tejto primárnej výskumnej otázky boli odvodené aj ďalšie: Je rozdiel vo vnímaní pojmu opatrení proti hybridným hrozbám z pohľadu rodu, veku a typu vysokej školy? Na základe definovaných výskumných otázok boli stanovené tri základné výskumné hypotézy:

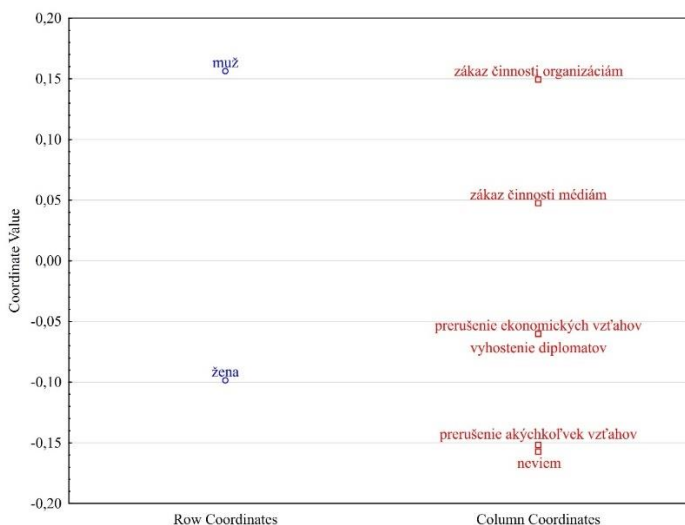
H_1 : Existuje signifikantný vzťah medzi rodom respondenta a definovaní opatrení v boji proti hybridným hrozbám na zvolenej hladine významnosti $\alpha = 5\%$.

H_2 : Existuje signifikantný vzťah medzi vekom respondenta a definovaní opatrení v boji proti hybridným hrozbám na zvolenej hladine významnosti $\alpha = 5\%$.

H_3 : Existuje signifikantný vzťah medzi typom vysokej školy, na ktorej respondent študuje, a definovaní opatrení v boji proti hybridným hrozbám na zvolenej hladine významnosti $\alpha = 5\%$.

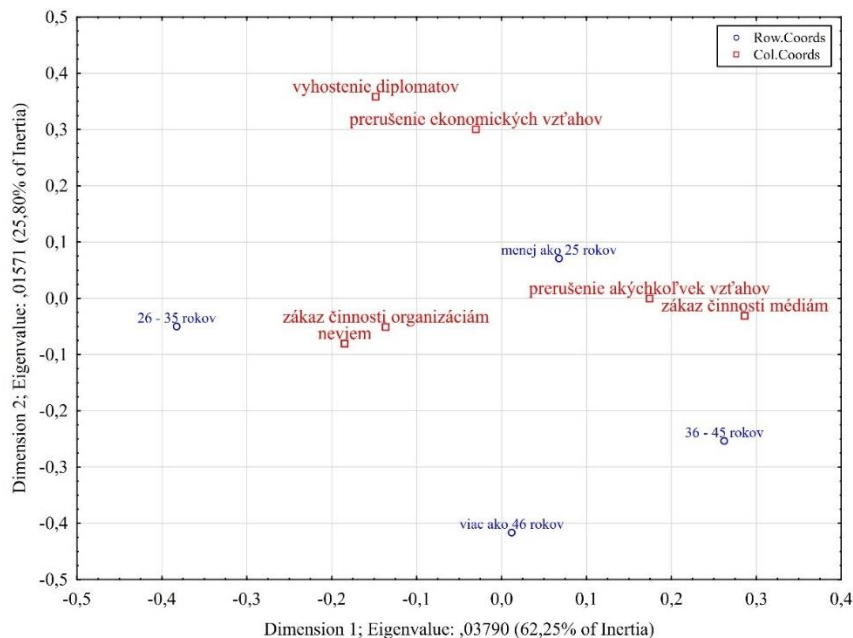
Analýza prvej definovanej výskumnej hypotézy poukazuje na skutočnosť, že 30,061 % všetkých respondentov by ako opatrenie proti hybridným hrozbám zvolilo možnosť „Zákaz vykonávania činnosti pre organizácie a jednotlivcov finančne podporovaných politickým režimom, ktorými sa snažia destabilizovať politický systém na Slovensku“. Celkovo by si túto možnosť zvolilo 35,714 % mužov a 26,500 % žien. Možnosť „Zákaz činnosti médiám, ktoré rozširujú dezinformačné správy“ si zvolilo celkovo 25,460 % respondentov a konkrétne 26,984 % mužov a 24,500 % žien.

Možnosť „Prerušenie akýchkoľvek vzťahov s krajinou, ktorá vykonáva koordinované hybridné útoky na Slovensku“ si vybralo celkovo 9,816 % respondentov (7,937 % mužov a 11,000 % žien), možnosť „Prerušenie ekonomických vzťahov s krajinou, ktorá vykonáva koordinované hybridné útoky na Slovensku“ si zvolilo 8,589 % respondentov (7,937 % mužov a 9,000 % žien) a nakoniec možnosť „Vyhostenie diplomatov tej krajiny, ktorá vykonáva koordinované hybridné útoky na Slovensku,“ si zvolili celkovo 4,294 % respondentov (3,968 % mužov a 4,500 % žien). Odpoveď „neviem“ si vybralo až 2,779 % všetkých respondentov, pričom túto možnosť si zvolilo 17,460 % mužov a 24,500 žien. Z uvedených výsledkov na základe dosiahnutej hladiny významnosti $p = 0.0041$ ($\chi^2 = 11.043$, $df = 5$) je možné konštatovať, že na zvolenej hladine významnosti $\alpha = 5$ % existuje signifikantný vzťah medzi rodom respondenta a definovaní opatrenia na boj proti hybridným hrozbám. Z detailnejších výsledkov vzájomných vzťahov medzi rodom a otázkou „Čo môže Slovensko robiť proti hybridným hrozbám?“ zobrazených na korešpondenčnej mape (obr.1) vyplýva, že muži sa prioritne prikláňajú k možnostiam: Zákaz vykonávania činnosti pre organizácie a jednotlivcov finančne podporovaných politickým režimom, ktorými sa snažia destabilizovať politický systém na Slovensku a Zákaz činnosti médiám, ktoré rozširujú dezinformačné správy a naopak ženy sa prioritne prikláňajú k možnostiam: Vyhostenie diplomatov tej krajiny, ktorá vykonáva koordinované hybridné útoky na Slovensku, Prerušenie ekonomických vzťahov s krajinou, ktorá vykonáva koordinované hybridné útoky na Slovensku, Prerušenie akýchkoľvek vzťahov s krajinou, ktorá vykonáva koordinované hybridné útoky na Slovensku a Nevieť.

Obr. 1 Korešpondenčná mapa analýzy výskumnej hypotézy č.1
Zdroj: vlastné spracovanie

Druhá definovaná výskumná hypotéza analyzuje vzťah medzi vekom respondentov a otázkou „Čo môže Slovensko robiť proti hybridným hrozbám?“ Z odpovede s najväčšou početnosťou (30,061 %) a to konkrétne: Zákaz vykonávania činnosti pre organizácie a jednotlivcov finančne podporovaných politickým režimom, ktorými sa snažia destabilizovať politický systém na Slovensku si túto možnosť zvolilo 27,149 % respondentov mladších ako 25 rokov, 40,322 % respondentov vo veku 26 – 35 rokov, 33,333 % respondentov vo veku 36 – 45 rokov a 20,000 % respondentov starších ako 46 rokov. Zaujímavé výsledky z pohľadu vekovej štruktúry nachádzame pri možnosti: Zákaz činnosti médiám, ktoré rozširujú dezinformačné správy (celkovo 25,460 %). Túto odpoveď si zvolilo 27,602 % respondentov mladších ako 25 rokov, 11,290 % respondentov vo veku 26 – 35 rokov, 36,363 % respondentov vo veku 36 – 45 rokov a 30,000 % respondentov starších ako 46 rokov. Veková štruktúra v možnosti „Prerušenie akýchkoľvek vzťahov s krajinou, ktorá vykonáva koordinované hybridné útoky na Slovensku“ (celkovo 9,816 %) poukazuje na skutočnosť, že túto variantu odpovede si zvolilo 10,407 % respondentov mladších ako 25 rokov, 6,451 % respondentov vo veku 26 – 35 rokov, 12,121 % respondentov vo veku 36 – 45 rokov a 10,000 % respondentov starších ako 46 rokov. Za vyhostenie diplomatov ako možnosti opatrenia proti hybridným hrozbám bolo 4,977 % respondentov mladších ako 25 rokov a 4,839 % respondentov vo veku medzi 26- 35 rokov. Túto možnosť si nezvolil žiadny respondent starší ako 36 rokov. Pomerne podobné výsledky pri možnosti „Prerušenie ekonomických vzťahov s krajinou, ktorá vykonáva koordinované hybridné útoky na Slovensku“ pozorujeme pri respondentoch mladších ako 25 rokov (9,945 %) a respondentoch vo veku 26 – 35 rokov (8,045 %). Súčasne si túto možnosť vybrali iba 3,030 % respondentov vo veku 36 – 45 rokov a žiaden respondent starší ako 46 rokov. A nakoniec možnosť neviem, si zvolilo 19,909 % respondentov mladších ako 25 rokov, 29,032 % respondentov vo veku 26 – 35 rokov, 15,152 % respondentov vo veku 36 – 45 rokov a až 40,000 % respondentov starších ako 46 rokov. Z uvedených výsledkov na základe dosiahnutej hladiny významnosti $p = 0.0005$ ($\chi^2 = 39.698$, $df = 15$) je možné konštatovať, že na zvolenej hladine významnosti $\alpha = 5$ % existuje signifikantný vzťah medzi vekom respondenta a definovaní opatrenia na boj proti hybridným hrozbám.

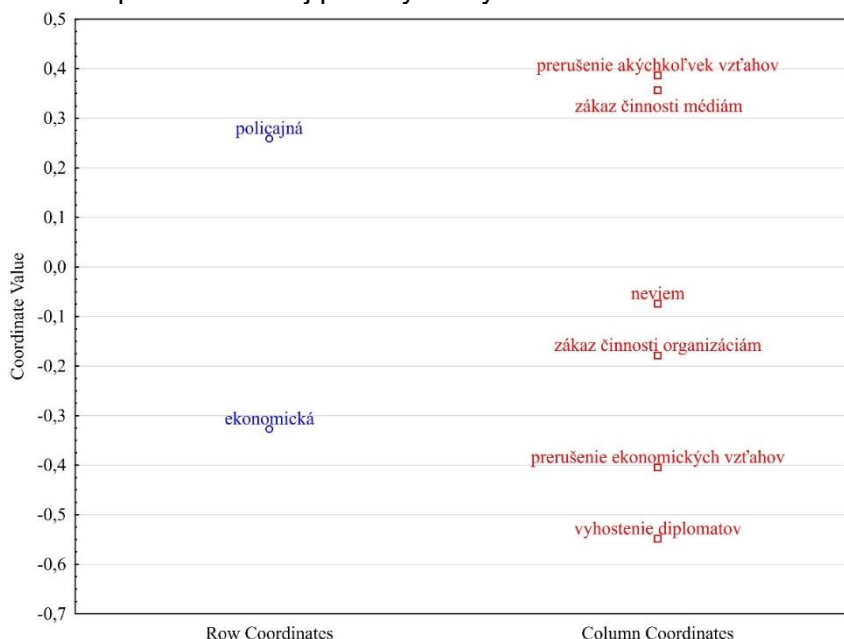
Obr. 2 Korešpondenčná mapa analýzy výskumnej hypotézy č.2

Zdroj: vlastné spracovanie

Z detailnejších výsledkov vzájomných vzťahov medzi vekom respondenta a otázkou „Čo môže Slovensko robiť proti hybridným hrozbám?“ zobrazených na korešpondenčnej mape (obr.2) vyplýva, že relatívne úzke vzájomné vzťahy medzi vekom a odpoveďou na položenú otázku nachádzame pri respondentoch mladších ako 25 rokov, ktorí sa prikláňajú predovšetkým k možnostiam: Zákaz činnosti médiám, ktoré rozširujú dezinformačné správy a Prerušenie akýchkoľvek vzťahov s krajinou, ktorá vykonáva koordinované hybridné útoky na Slovensku a pri respondentoch vo veku 26 – 35 rokov sa odpovede hlavne prikláňajú k možnostiam Zákaz vykonávania činnosti pre organizácie a jednotlivcov finančne podporovaných politickým režimom, ktorými sa snažia destabilizovať politický systém na Slovensku a súčasne Nevieť.

Tretia definovaná výskumná hypotéza analyzuje vzťah medzi typom vysokej školy, ktorú respondent navštevuje a otázkou „Čo môže Slovensko robiť proti hybridným hrozbám?“ Z odpovede s najväčšou početnosťou (30,061 %) a to konkrétne: Zákaz vykonávania činnosti pre organizácie a jednotlivcov finančne podporovaných politickým režimom, ktorými sa snažia destabilizovať politický systém na Slovensku si túto možnosť zvolilo 36,111 % respondentov na ekonomickej vysokej škole a 25,275 % respondentov na policajnej vysokej škole. Možnosť „Zákaz činnosti médiám, ktoré rozširujú dezinformačné správy“ si vybralo 15,278 % respondentov na ekonomickej vysokej škole a 33,516 % respondentov na policajnej vysokej škole. Rovnako rozdielne výsledky pozorujeme aj pri možnosti „Prerušenie ekonomických vzťahov s krajinou, ktorá vykonáva koordinované hybridné útoky na

Slovensku“, kde si túto variantu odpovede vybralo 12,500 % respondentov na ekonomickej vysokej škole a 5,495 % respondentov na policajnej vysokej škole a rovnako aj pri možnosti „Prerušenie akýchkoľvek vzťahov s krajinou, ktorá vykonáva koordinované hybridné útoky na Slovensku“ kde je pomer obrátený, a túto možnosť preferovalo 5,556 % respondentov na ekonomickej vysokej škole a 13,187 % respondentov na policajnej vysokej škole. Odpoveď neviem, v rámci skúmanej premennej si vybralo 23,611 respondentov ekonomickej vysokej školy a 20,329 % respondentov policajnej vysokej školy. Z uvedených výsledkov na základe dosiahnutej hladiny významnosti $p = 0.0000$ ($\chi^2 = 55.245$, $df = 5$) je možné konštatovať, že na zvolenej hladine významnosti $\alpha = 5\%$ existuje signifikantný vzťah medzi typom vysokej školy a definovaní opatrenia na boj proti hybridným hrozbám.

Obr. 3 Korešpondenčná mapa analýzy výskumnej hypotézy č.3

Zdroj: vlastné spracovanie

Z detailnejších výsledkov vzájomných vzťahov medzi typom vysokej školy, na ktorej respondent študuje, a otázkou „Čo môže Slovensko robiť proti hybridným hrozbám?“ zobrazených na korešpondenčnej mape (obr.2) vyplýva, že relatívne úzke vzájomné vzťahy medzi vekom a odpoveďou na položenú otázku nachádzame pri respondentoch, ktorí študujú na policajnej vysokej škole a možnosťami: Zákaz činnosti médiám, ktoré rozširujú dezinformačné správy a Prerušenie akýchkoľvek vzťahov s krajinou, ktorá vykonáva koordinované hybridné útoky na Slovensku. Súčasne, respondenti, ktorí študujú na ekonomickej vysokej škole, prioritne si volia možnosti: Vyhostenie diplomatov tej krajiny, ktorá vykonáva koordinované hybridné útoky na Slovensku, Prerušenie ekonomických vzťahov s krajinou, ktorá vykonáva koordinované hybridné útoky na Slovensku, Zákaz vykonávania

činnosti pre organizácie a jednotlivcov finančne podporovaných politickým režimom, ktorými sa snažia destabilizovať politický systém na Slovensku. Možnosť „neviem“ tak, ako z analýzy vyplýva, prislúcha v podobnej miere jednej aj druhej analyzovanej skupine.

ZÁVER

Na základe realizovaného výskumu je možné v závere skonštatovať, že všetky tri definované výskumné hypotézy sa na základe aplikácie korešpondenčnej analýzy potvrdili. Môžeme tak vysloviť záver, že odpoveď na základnú položenú otázku „Čo môže Slovensko robiť proti hybridným hrozbám?“ závisí ako od rodu a veku respondentov, tak aj od typu vysokej školy, na ktorej respondenti študujú.

PodĎakovanie

Príspevok vznikol v rámci národného projektu „Zvýšenie odolnosti Slovenska voči hybridným hrozbám pomocou posilnenia kapacít verejnej správy“, kód projektu ITMS2014+: 314011CDW7. Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu.

Zoznam použitej literatúry:

- ABDYRAEVA, CH. (2020): Hybrid Warfare: Trends, Challenges and Means." The Use of Cyberspace in the Context of Hybrid Warfare.: Means, Challenges and Trends In *OIIP - Austrian Institute for International Affairs*, 2020, pp. 13–15. JSTOR. [online]. [2023-06-17]. Available at: <<http://www.jstor.org/stable/resrep25102.6>>.
- BALCAEN, P. - DU BOIS, C. - BUTS, C. (2021): A Game-theoretic Analysis of Hybrid Threats. In *Defence and peace economics*, 2022, Volume 33. Issue 1. Page 26-41. Available at: DOI 10.1080/10242694.2021.1875289
- BAZARKINA, D. (2021): Evolution of Approaches to Countering Hybrid Threats in the European Union's Strategic Planning. In *Contemporary Europe-Sovremennaya Evropa*, 2021, Issue 6. p. 133-143. [online]. [2023-06-17]. Available at: <<http://www.sov-europe.ru/images/pdf/2021/6-2021/Bazarkina-6-21.pdf>>.
- BASTONE, N. (2019): Chinese electronics giant Huawei allegedly offered bonuses to any Employee who stole trade secrets. In *Business Insider online*, 2019. [online]. [2023-06-17]. Available at: <www.businessinsider.com/huawei-indictment-trade-secrets-2019-1?utm_source=reddit.com>.
- BRATKO, A. - ZAHARCHUK, D. - ZOLKA, V. (2021): Hybrid warfare - a threat to the national security of the state. In *REVISTA DE ESTUDIOS EN SEGURIDAD INTERNACIONAL-RESI*, 2021, Volume 7. Issue 1. p. 147-160. [online]. [2023-06-17]. Available at: <DOI 10.18847/1.13.10>.
- DEMCHAK, C.C. (2019): We need a Nato/EU for cyber defense [Cora]. In *Defense One*, 2019. [online]. [2023-06-17]. Available at: <<https://medium.com/china-media-project/chinas-web-of-laws-39cfa747019c>>.
- GALINEC, D. - STEINGARTNER, W. - ZEBIC, V. (2019): Cyber Rapid Response Team: An Option within Hybrid Threats. In *2019 IEEE 15th international scientific conference on informatics*. Poprad, Slovakia. Nov 20-22, 2019, p. 43-49. ISBN 9781728131795.
- KORAUŠ, A. - KURILOVSKÁ, L. - ŠIŠULÁK, S. (2022): Increasing the competencies and awareness of public administration workers in the context of current hybrid threats. In *RELIK 2022*. November 10-11, 2022, Prague. p. 379-388. ISBN 978-80-245-2466-5. [online]. [2023-06-17]. Available at: <<https://relik.vse.cz/2022/download/pdf/651-Koraus-Antonin-paper.pdf>>.
- MAZARAKI, A. - KALYUZHNA, N. - SARKISIAN, L. (2021): Multiplicative effects of hybrid threats. In *Baltic journal economic studies*, 2021, Volume 7. Issue 4. p. 136-144. [online]. [2023-06-17]. Available at: <DOI 10.30525/2256-0742/2021-7-4-136-144>.
- NATO STRATCOM COE (2018): NATO StratCom COE Handbook on Hybrid Warfare: A Guide to the Dark Art. NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2018. [online]. [2023-06-17]. Available at: <<https://stratcomcoe.org/publications>>.

- SIEDSCHLAG, A. - JERKOVIC, A. (2022): Cross-Disciplinary Perspectives on Homeland and Civil Security: A Research-Based Introduction, Revised Second Edition. Peter Lang Publishing Group, 2022. [online]. [2023-06-17]. Available at: <<https://doi.org/10.3726/b19109>>.
- YUAN, L. (2018): Why made in China 2025 will succeed, despite Trump. The New York Times (July 4, 2018). [online]. [2023-06-17]. Available at: <www.nytimes.com/2018/07/04/technology/made-in-china-2025-ongguan.html>.
- ZHANG, Y. (2016): Introduction: Dynamism and Contention: Understanding Chinese Foreign Policy under Xi Jinping. *International Affairs*, 2016, vol. 92, no. 4, p. 769–72. [online]. [2023-06-17]. Available at: <<http://www.jstor.org/stable/24757674>>.

Contact:

prof. Ing. **Antonín Korauš**, PhD., LL.M., MBA
Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
35

doc. Ing. **Miroslav Gombár**, PhD.
Fakulta manažmentu, ekonomiky a obchodu Prešovskej univerzity
v Prešove, Konštantínova 16, Prešov.
[e-mail: miroslav.gombar@unipo.sk]

Antonín Korauš is a professor at the Academy of the Police Force in Bratislava, Slovakia.
[e-mail: anton.koraus@akademiapz.sk]

Miroslav Gombár is an associate professor at the Faculty of Management and Business, University of Presov.
[e-mail: miroslav.gombar@unipo.sk]

Discussion

THE RELIGIOUS FACTOR IN POLITICS AGAINST GLOBAL CHALLENGES

Ihor ISHCHENKO

Abstract

The article reveals the essence of the influence of religion on politics in modern conditions, against the background of which the conflict and uncertainty of the transformation of the world system are growing. Digitization is indicated as a factor that increases the possibilities of influence of religion on the audience. Based on the facts, the author proved the transfer of religion to the private sphere. From here, the methods of communication between politicians and the audience through digital platforms are being modernized. The regional features of the influence of religion on politics, when it can stabilize and destabilize the situation in the country, are shown. In the latter case, the role of symbols that are introduced into the consciousness of believers grows and thus the emotional component of consciousness becomes predominant in their behavior. In this way, the masses are mobilized for certain actions of a conflict nature. The transcendent nature of modern transformations of the international system affects the uncertainty of the fate of both the individual and the social environment. So, on the one hand, religion in modern conditions becomes an effective tool for influencing this environment on the part of politicians, and on the other hand, the digitization of religion contributes to the accelerated mobilization of the masses.

Keywords: *religion, politics, digitalization, digital platforms, influence, political mobilization, stabilization, destabilization.*

INTRODUCTION

The relatively stable nature of the environment of political systems is the reason for the decrease in research interest in the problem of the influence of religion and its carriers on politics, therefore it should be stated that the role of religion in influencing politics has long been overlooked by scientists. It was traditionally believed that modern social development is characterized by growing secularization, and the influence of religion has receded into the past. However, the separate position of religious communities, particularly Islamic and Christian in Europe and beyond, is no longer on the agenda, their mutual influence determines the level of social stability. Globalization has made its adjustments. And if so, it is worth analyzing how the peculiarity of Islam can

affect the historical future of the EU countries from the standpoint of its role in state formation.

1 LITERATURE REVIEW

Problems of the relationship between religion and politics attract the interest of scientists and politicians. Although today there is a lack of complex scientific works in this direction. B. Barron examines the decline in church attendance by young people in the USA against the background of increasing digitalization of society. The practice of researching the consciousness of individuals by analyzing the structure of media preferences of individuals is reviewed by S Dilliplane, S. Goldman and D Mutz. In this way, it is possible to find an answer to the question of whether the religiosity of the social environment has decreased during online communication. Political destabilization based on the religious factor, when it becomes the leitmotif of the activities of social groups, is in the center of attention of A.Gegeshidze. The level of religiosity in Ukraine was studied by D.Gorevoy. His data allow us to assess the possibility of influencing believers by political means. The degree of trust in religious institutions in the USA was shown in his work by E. Gottlieb. Taking into account the religious characteristics of the population and the Armed Forces during military conflicts and wars was investigated by I. Ishchenko. Symbolic legitimacy based on emotions and feelings was the focus of research by such scientists as R. Kobb, Ch Elder. Syncretism of the religious factor with others, such as ethnic, economic, which can destabilize the political system, as A. Leypkhart showed. In turn, Marco Túlio de Sousa, Mihaela-Alexandra Tudor and Giulia Evolvi showed in their article how the authority of a religious figure can influence the change in the views of believers. The special acuteness of the religious factor in transitive societies was emphasized by D. Medvedev. The influence of religious symbols on international relations, in particular religious ones, was revealed by Yu. Ten. **The purpose of this work** is to consider the peculiarities of the manifestation of the religious factor in politics against the background of the global challenges of our time.

2 PRESENTING OF THE MAIN MATERIAL

The importance and relevance of taking into account the peculiarities of the influence of religion in the context of research does not require additional arguments, because today we are witnessing the enormous influence of religion on both domestic politics and international relations. Let's recall at least the migration crisis of the mid-2010s, when thousands of migrants poured into Europe from Syria, Iraq, and South African countries, forming whole clusters of their culture, which turned out to be incongruent with the traditional norms of the recipient countries. This problem is no less relevant in the context of the consequences of the war in Ukraine. So, let's say that the dates of religious holidays of Catholics and Orthodox do not coincide

may become the subject of dissatisfaction of migrants who are not given a day off on these days in the host country. However, latent conflicts can exist for a long time and not come to the surface of social life.

Modern researchers predict the decline of democracy and the growth of authoritarian tendencies in Western countries. After all, the expansion of clusters of incongruent culture, under the conditions of preservation of modern demographic trends, will continue in the future. Another thesis that deserves consideration is the dynamics of the spread of religious views and beliefs in the social environment.

Analysts record a significant expansion of the capabilities of religious organizations due to digitalization. The Covid-19 pandemic accelerated these processes. It was then that digital platforms began to be actively used for the activities of Churches of various religions and denominations. And this is where, thanks to our trust in testimony, the Internet seems to be doing its double duty. Many comments on the role of the Internet in the emergence of closed ideological systems compare them to new religions, suggesting that proponents of conspiracy theories and radical social movements believe and act with the conviction typical of believers. However, the actual religious rituals on the digital platforms of the Internet are spreading and finding their supporters.

An important aspect of modern religion in the mediatized space is its influence on politics. The study, based on an array of 258 Twitter accounts sponsored by six governments as part of their information operations against the United States, shows that the triad of religion, politics and (new) media raises issues beyond established ways of thinking. Emanuel Freitas de Silva and Caroline de Castro Oliveira are interested in the political participation of religious figures, owners of media empires and digital religious influencers, in this case Evangelical Pentecostals in Brazil. In particular, the authors delve into the language and spirit of one of the most important Brazilian pastors and influential people, Silas Malafai, during the election campaign of the second round of the 2020 municipal elections. The article shows how the evangelical leader, using rhetoric that refutes established views, revises the relationship between subjects of political interest and religious subjects. The weight of religion outweighs politics, and this is in the context of the superiority of media logic over other logics. The authors show that the phenomenon of mediatization of society opens wider opportunities for social actors, including religious ones, to act in all social spheres (Marco Túlio de Sousa 2021).

However, controlling the consciousness of believers in order to mobilize them has been widely used in political practice for a long time. In this perspective, it is worth considering the Crusades - military expeditions of Christians who made a promise to God to free the Holy Land from Muslim oppression, which lasted in the 11th-15th centuries. They were announced through preaching and provided for the unity of all Christian rulers and peoples under the auspices of the Holy See. Each volunteer participant made a vow and received the sign of the cross on their clothes from the hands of the pope or his representatives.

A. Leiphart, a classic of political science, while investigating the peculiarity of different types of democracy, emphasized such a variant of it as a centrifugal one, in which instability is observed. The fact is that the elites in these countries, primarily political, are fiercely opposed to each other. In such conditions, the legislative body constantly balances between dissolution and blocking its work. Leiphart is skeptical about the possibility of survival of such a democracy, in which the social environment and elites are divided along basic values, linguistic, religious and ethnic lines, and the respective divisions lead to the most acute conflicts. Therefore, A. Leypkhart calls the cooperation of elites a condition for the stability and survival of democracy in complex societies (Leypkhart 1997: 143). Such an important component of political mobilization as the use of information space should be outlined. Modern information technologies make it possible to organize the dissemination of ideas through social networks in a matter of minutes. For example, some Muslim fundamentalist organizations use online mobilization. Political analysts in the modern period have focused their attention on this feature of mobilization. As early as January 2013, S. Dilliplane, S. K. Goldman, and D. S. Matz came to the conclusion that instability in the country can be predicted by analyzing which television programs are watched by different social groups (Dilliplane 2013: 241).

Destabilization of the political situation in the country can occur in conditions of the central importance of the religious factor. Violation of citizens' rights to freedom of conscience, to practice any religion or not to practice any religion, establishing preferences or restrictions of one religion, creed or religious organization over others are driving forces that provoke religious conflicts. Such actions of the authorities can be illustrated by the example of Georgia in the late 1990s. Despite the existence of a general tolerant attitude towards national minorities, the citizens of the country were afraid of the activities of Protestant groups, as well as representatives of other non-traditional religions, who, in their opinion, sought to take advantage of the economic difficulties of the population by providing material assistance and attracting them to their side. The activities of these groups were considered as a threat to the position of the national church and cultural values of Georgia. There was a belief in society about the need to limit the activities of Christian missionaries outside non-Christian territories. Subsequently, such a tendency acquired an aggressive character in the form of persecution of representatives of a number of religious movements, such as Baptists, Jehovah's Witnesses, Evangelicals, Krishnaites and Pentecostals. The Georgian state failed to respond adequately to these threats. Moreover, in a number of cases it supported religious extremists who moved their activities from Tbilisi to many other regions of the country. In 2004, there were reports of threats and even violent actions directed against religious minorities. Consequently, failure to take appropriate measures on the part of the state resulted in destabilization of the situation in the country (Gegeshidze 2006: 176).

Religion acquires considerable importance in international conflicts and wars. Political elites use it to ideologically justify the protection of their

land from non-believers. Thus, in practically all states against which aggression was being prepared, the internal political situation was characterized by:

- an acute political and economic crisis, the presence of anti-state, separatist forces that had foreign support;
- political isolation of the top state leadership, support of the opposition from influential international organizations;
- separation of the population on political, religious, ethnic and linguistic grounds (Ishchenko 2015: 175).

Therefore, doctrinally, in almost all countries, when planning the organization of moral and psychological support, designed both for the civilian population and for the Armed Forces, the training and use of troops in an extremely complex socio-economic and military-political environment, with significant ethnic and religious contradictions. Religious conflict becomes especially acute in transitive political systems with their institutions and environment, closely intertwined with political and social contradictions (Medvedev 2009: 3). A vivid example of such a situation is the development of events in Ukraine related to the Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate. It is very difficult to predict the outcome of an action in such a situation, because it contains many irrational elements. As best as possible, similar processes are subject to modeling with the help and on the basis of synergy.

It should be noted that the Orthodox Church, unlike the Catholic Church, did not have such material resources, which affected its secondary place in determining the political course of the state, even when it was in the structure of state institutions. The political status of the Roman Catholic Church was much higher. In the pre-bourgeois period, it dictated its will to monarchs. Even during the period of the formation of independent states in Latin America on the basis of the former colonies of Spain and Portugal in an unstable environment, the reason of which was the church, it tried to stay in power. The most explicit processes were seen in Mexico. At the same time, a church that has state status usually promotes political stability in a democracy. Such is the Anglican Church, the head of which was a monarch for some time. Therefore, if the church, before the beginning of modernization, was in the political system with the rights of a basic political institution that was part of the state, during its implementation, under the threat of losing its political status, it can polarize society and be one of the causes of political instability.

To legitimize actions in politics, leaders use religion and this is an indispensable feature of modernity. Political and religious symbols in modern election campaigns can be so interspersed that they are perceived syncretically. As noted by R. Kobb and C. Elder, symbolic legitimacy is based on feelings and emotions (Kobb - Elder 2009: 132). We would like to add that this type of legitimacy corresponds to a mental construct in which irrational elements prevail. Hence, the construction of such a system of symbols corresponds to operational methods of solving ethno-confessional contradictions.

Along with symbolic legitimacy, utilitarian legitimacy is distinguished, which can be identified with its rational perception (Ibid). Comparing these types of legitimacy, M. Edelman pointed out that symbols are received for perception by the masses (in our case, an ethno-confessional group), and political elites receive the real benefit (Edelman 1985: 22-43). So, political instability in such a context is caused by excessive differences in income and low social mobility of individuals, when the ethno-confessional factor turns out to be the cause of low mobility.

Thus, it becomes possible to analyze the results of interethnic communications, and hence the level of socio-political stability in a separate region, referring to the success of assimilation or non-acceptance of symbols by the recipient culture from the donor culture. This issue is analyzed in detail by another post-Soviet researcher Yu. Ten (Ten 2008: 13). Her promising idea of leveling the difficulties caused by ethno-cultural identification in a multi-ethnic country is identified with the introduction of a powerful system of fundamental unifying symbols of a value nature like American culture (Ten 2008: 16). Hence, the quality of the political elite, its readiness for constructive actions, in our opinion, is a determining factor in stabilizing the situation in a multi-ethnic and multi-confessional country, where ethnicity and religious affiliation are put forward by radical groups as the central problem of social relations.

To analyze the situation in Ukraine, it is worth knowing the statistics of how many believers there are in Ukraine. Almost every year, such an analysis is conducted by leading research centers in our country. In particular, the Razumkov Center has been doing this for 20 years. His calculations, as well as those of other sociological services, show stable results - in Ukraine, in general, two-thirds of citizens are believers. There were various fluctuations of this value. The lowest level was recorded in 2000, 9 years after the fall of the atheistic USSR – 57.8%. The highest level of religiosity was observed in 2014 against the background of the crisis of statehood, the annexation of Crimea and the beginning of the war in Donbas - 76% (Gorevoy 2020), this indicates the potential for influencing the masses in order to legitimize politics and politicians.

Unfortunately, the high percentage of the Orthodox population of Ukraine is not an indicator of the real, practical religiosity of society. Most of those who say that they are Orthodox Christians do not pray often, if they pray at all, do not participate in religious services, having sacred books and icons at home, do not know their purpose and proper use. Based on the latter, it is noteworthy that more than 90% of believers have items of religious practice at home, and half of those who consider themselves non-believers also have them. The fact is that religion has moved mostly into the private sphere of people's lives, and all over Europe we see half-empty churches, but at the same time, faith in God and the immortality of the soul have not disappeared, contrary to predictions.

The situation in the USA is very similar. For example, as Barron B. notes, in 2016, compared to 2004, the number of youth who never pray

increased by a quarter. We see a similar decline in acceptance of the Bible as the Word of God, with a quarter of this cohort saying that Scripture is a compilation of “ancient fables, legends, stories, and morals written down by men” (Barron 2017). Another recent study identified mistrust of religious institutions as an important factor behind the unprecedentedly low levels of religious beliefs and practices among Generation Z. Gen Z survey participants expressed distrust in many national and public institutions, but trusted religious institutions even less than banks, the health care system, and government organizations, and only slightly more than online publications and print media were trusted (Gottlieb 2021).

Therefore, the digitalization of religion accelerates the reorientation of believers to new platforms and opportunities. Thus, not going to church became a priority for believers, but a private sphere of religiosity, which means that belief in the supernatural did not go anywhere. In such conditions, it became much more convenient for politicians to influence believers, to direct them in the direction of the desired policy.

CONCLUSION

Against the background of global challenges associated with the polarization of the world system, people's faith in the future will become more and more important. The transcendent nature of modern transformations of the international system affects the uncertainty of the fate of both the individual and the social environment. On the one hand, religion in modern conditions becomes an effective tool of influence on this environment on the part of politicians, and on the other hand, thanks to digitalization, it contributes to the atomization of believers, the predominance of the private sphere of religion. In general, the religious factor, combined with digitalization, is capable of both mobilizing the masses for protest actions and legitimizing the policies of the current government in a short period of time.

References:

- BARRON, B. (2017): The Least Religious Generation in U.S. History: A Reflection on Jean Twenge's "iGen". 2017. [online]. [2023-05-25]. Available at: <<https://www.wordonfire.org/articles/barron/the-least-religious-generation-in-u-s-history-a-reflection-on-jean-twenges-igen/>>.
- DILLIPLANE, S. - GOLDMAN S. - MUTZ D. (2013): Televised Exposure to Politics: New Measures for a Fragmented Media Environment. *American Journal of Political Science*. 2013, 57(1), 236-248.
- EDELMAN, M. (1985): The symbolic Uses of Politics. Urdana: Univ. of Illinois Press. 1985.
- GEGESHIDZE, A. (2006): Tolerantnost v Gruzii : religioznye i etnicheskiye aspekty [Tolerance in Georgia: religious and ethnic aspects]. *Kavkaz i globalizatsiya*. 2006, 1(1), 176. (in Russian)
- GOREVOY, D. (2020): Ukraina religioznaya. Gosudarstvennaya statistika i nezavisimaya sotsiologiya [Ukraine is religious. State statistics and independent sociology]. *TRT na russkom*. 2020. [online]. [2023-05-25]. Available at: <<https://www.trrussian.com/mnenie/ukraina-religioznaya-gosudarstvennaya-statistika-i-nezavisimaya-sociologiya-3986968>>. (in Russian)
- GOTTLIEB, E. (2021): Analog Faith in a Digital Age. *Religion and Politics*, 2021, March 17, [online]. [2023-05-25]. Available at: <<https://religionandpolitics.org/2021/03/17/analog-faith-in-a-digital-age/>>.
- ISHCHENKO, I. (2015): Synergistic projection of political and institutional interaction in an unstable environment (Unpublished Doctoral dissertation) Oles Gonchar Dnepropetrovsk National University. 2015. (in Ukrainian)
- KOBB, R. - ELDER C. (2009): Ispolzovaniye simvolov v politike [Using symbols in politics]. *Politicheskaya lingvistika*. 2009, 3(29), 131-145. (in Russian)
- LEYPKHART, A. (1997): Demokratiya v mnogostavnykh obshchestvakh: sravnitelnoye issledovaniye [Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration]. Moscow: Aspekt Press. 1997. (in Russian)
- DE SOUSA, M. T. - TUDOR, M. A. - EVOLVI, G. (2021): Media, Religion and Religiosity in the Digital Age. *Tropos. Comunicação, Sociedade e Cultura*, 2021, 10 (1). [online]. [2023-05-25]. Available at: <<https://periodicos.ufac.br/index.php/tropos/article/view/5194>. fhal-03323911f>.
- MEDVEDEV, D. (2009): Stabilizatsionnyy i konfliktogennyy potentsial religii v sovremennom politicheskom protsesse [Stabilization and conflict potential of religion in the modern political process]. PhD dissertation, Tula State University (in Russian). 2009.
- TEN, Y. (2008): Simvol v mezhkulturnoy kommunikatsii [Symbol in cross-cultural communication]. Doctoral dissertation, Southern Federal University (in Russian). 2008.

Contact:

Ihor Ishchenko
Oles Honchar Dnipro National University
<https://orcid.org/0000-0001-5799-7364>

*Ihor Ishchenko is a professor, Head of International Relations Department, Faculty of Social Sciences and International Relations at Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine.
[e-mail: iv.ishchenko@gmail.com]*

Discussion

ESTABLISHMENT OF THE CONCEPT OF PUBLIC DIPLOMACY IN MODERN SCIENTIFIC DISCOURSE

Ivan HOLOVKO

Abstract

The article reveals the essence of the concept of public diplomacy and a retrospective of its formation in the current scientific discourse. It is noted that the field of US public diplomacy is quite actively researched by modern scientists. It is shown that the term "public diplomacy" should be understood as the activity of various actors, both governmental and non-governmental, which is intended to explain to the foreign public the foreign policy pursued by the country and to encourage this or that state to make its foreign policy decisions in the direction that is beneficial to the given actor. It has been established that the concept of "cultural diplomacy" is narrower than the concept of "public diplomacy", which should be understood as a set of activities carried out by both central and foreign bodies of external relations of the state with the aim of researching the attitude and informing the foreign public, as well as establishing contacts abroad, with the aim of improving the state's image and achieving national interests. So, in the United States of America, there is no separation of "cultural diplomacy" from "public diplomacy".

Keywords: *public diplomacy, soft power, cultural diplomacy, foreign policy strategy, governmental actors, non-state mechanisms of influence.*

INTRODUCTION

Public diplomacy traditionally occupies an important place in US foreign policy. To date, in the United States, the effectiveness of public diplomacy is recognized at the official level, the need to use it to create a favorable atmosphere abroad, contributes to the effective conduct of American political or economic actions.

From the second half of the 20th century, the external cultural expansion of the USA began, which turned out to be an effective tool of the foreign policy of the American government, even if we are talking about non-state mechanisms for the implementation of public diplomacy (moreover, it is at the level of these non-state mechanisms that the strongest influence is exerted).

Knowledge of the institutions and instruments of public diplomacy of the USA will allow to better understand the foreign policy of the United States, as well as to evaluate the effectiveness of the information and image work of the state and the need for the development of this direction of diplomacy in Ukraine. The uniqueness of the United States, compared to other world states, lies in the existence of a dense network of connections and contacts that connects it with the population of almost all countries of the world - a network that exists independently of any official channels of interstate interaction. All this determines the relevance of research on the implementation of US public diplomacy.

1 LITERATURE REVIEW

Among the group of Ukrainian scientists, it is worth highlighting the works of O. Vysotskyi and I. Gavrylenko, in which researchers analyze the peculiarities of the implementation of US public diplomacy in general and in Ukraine. I. Gavrylenko reveals the origin and evolution of this activity of the USA, identifies specific features. Special attention is paid to the question of the effectiveness of US public and cultural diplomacy. The cultural diplomacy of the USA in the cultural and propaganda context is highlighted in his work by V. Rozumniuk. It should also be noted the works of G. Shemayeva and F. Bafoyev, in which researchers analyze the essence of cultural diplomacy and its significance for the modern system of international relations. The evolution of the US cultural diplomacy strategy is analyzed in the work of Ukrainian researcher O. Kuchmiy. It is also worth noting the work of I. Misiuk, in which the scientist analyzes the institutional support of US public diplomacy. The article by M. Trofimenko analyzes the structure and peculiarities of the activities of the US diplomatic service, which is one of the most professional, modern, effective and ensures the global leadership of the US in the world. The group of American scientists is represented by the works of S. Brown, J. Fuller, E. Mason, and N. Pashios and others, which analyzed certain aspects of the implementation of US public diplomacy in different regions of the world. It is also necessary to single out the works of M. Cummings and N. Kull. Thus, scientist M. Cummings devotes his research to the analysis of the institutions and mechanisms of implementation of US cultural diplomacy. In his work, N. Kull analyzes the evolution of US cultural diplomacy. which is one of the most professional, modern, efficient and ensures global leadership of the USA in the world. The group of American scientists is represented by the works of S. Brown, J. Fuller, E. Mason, and N. Pashios and others, which analyzed certain aspects of the implementation of US public diplomacy in different regions of the world. It is also necessary to single out the works of M. Cummings and N. Kull. Thus, scientist M. Cummings devotes his research to the analysis of the institutions and mechanisms of implementation of US cultural diplomacy. In his work, N. Kull analyzes the evolution of US cultural diplomacy. which is one of the most professional, modern, efficient and ensures global leadership of the USA in the world. The group of American scientists is represented by the

works of S. Brown, J. Fuller, E. Mason, and N. Pashios and others, which analyzed certain aspects of the implementation of US public diplomacy in different regions of the world. It is also necessary to single out the works of M. Cumings and N. Kull. Thus, scientist M. Cummings devotes his research to the analysis of the institutions and mechanisms of implementation of US cultural diplomacy. In his work, N. Kull analyzes the evolution of US cultural diplomacy. which analyzed certain aspects of the implementation of US public diplomacy in different regions of the world. It is also necessary to single out the works of M. Cumings and N. Kull. Thus, scientist M. Cummings devotes his research to the analysis of the institutions and mechanisms of implementation of US cultural diplomacy. In his work, N. Kull analyzes the evolution of US cultural diplomacy. which analyzed certain aspects of the implementation of US public diplomacy in different regions of the world. It is also necessary to single out the works of M. Cumings and N. Kull. Thus, scientist M. Cummings devotes his research to the analysis of the institutions and mechanisms of implementation of US cultural diplomacy. In his work, N. Kull analyzes the evolution of US cultural diplomacy.

The purpose of this work consists of the characteristics of theoretical and methodological developments in the field of research of cultural diplomacy and US public diplomacy.

2 PRESENTING OF THE MAIN MATERIAL

Today, the factor of culture as a component of "soft power" in world politics acquires a new sound, its influence on global socio-economic processes and interstate relations is seriously growing. In this regard, states are beginning to pay more and more attention to their public and cultural diplomacy.

Within our study, the key categories are "soft power", "cultural diplomacy" and "public diplomacy".

There is no single definition of "soft power" in scientific literature. Nevertheless, J. Nye defines soft power (or soft influence, power) as "the ability to achieve what you want by attracting and persuading others to adopt your goals. It differs from hard power, the ability to use the "whip and gingerbread" of economic and military leverage to force others to do your will. Both types of power are important... but it is much cheaper to attract than to coerce' (Nye 2004: 27).

Scientist H. Filimonov considers "soft power" in the focus of global economic, socio-political and cultural processes that form a new system of international relations, in which classical hierarchical models of relations between international actors begin to give way to network structures (Fylymonov 2004: 70). For him, "soft power" is a symbolic concept that reflects American political thinking and US approaches to understanding the specifics of the non-military components of the state's foreign policy power.

The term "cultural diplomacy" was introduced into scientific circulation by the American researcher F. Barghorn, who defined it as the manipulation

of cultural materials and personnel for propaganda purposes. This interpretation shows that cultural diplomacy is considered as an ideological tool, a political-technological tool (Shemayeva 2018: 74).

Cultural diplomacy is a component of the concept of "soft power", which by its very nature, unlike "hard power", has the ability to "persuade through culture, values and ideas". This belief was reflected in the developer of the theory of "soft power" Joseph Nye. Harvard University professor J. Nye characterizes "soft power" as the ability of a specific country to be attractive to partners and to demand the desired behavior from them without resorting to violence or bribery. Thus, a state with a high moral authority and an impeccable reputation is able to achieve the required result in its foreign policy activities much more efficiently and with the least costs than a state that relies exclusively on the paradigm of hard power, that is, military power and sanctions levers of influence (Nye 2004: 6).

American political scientist M. Cummings calls cultural diplomacy "the exchange of ideas, information, values, beliefs and other aspects of culture with the aim of strengthening mutual understanding" (Cummings 2003: 1). That is, cultural diplomacy is a set of practical actions in the field of interstate cultural interaction. Cultural diplomacy is considered as the main component of the concept of "public diplomacy", which means informing the international public, supporting and developing contacts with other peoples in the field of education and culture, which is aimed at creating an attractive image of the country abroad.

In turn, E. Onukh, a practicing cultural diplomat, ex-director of the Polish Institute in Ukraine and the USA believes that "diplomacy is part of culture, and not the other way around, which is often forgotten by professional diplomats, and even more often by politicians. Cultural diplomacy is a multi-year activity, an instrument of state policy, designed for a long-term perspective, and therefore should not be a specific tool of the political orientation that prevails at the moment. Cultural diplomacy is the sale of the country's image by means of culture" (Oleshko 2017).

Cultural diplomacy, with its successful implementation, can serve as a very strong auxiliary ideological tool that accompanies the implementation of the general foreign policy strategy of the state, creating a solid foundation that allows the state not only to defend and promote its national interests on the world stage, but also to directly influence various political, economic, social processes in the world. "Soft power" as a force in international relations is always connected with diplomacy, because every state needs to represent its people and culture in the international arena. Therefore, in theoretical and practical terms, much attention is paid to such a concept as "public diplomacy". According to J. Nai, public diplomacy has the following parameters: daily communication, the purpose of which is the clarification of political and administrative decisions in the field of internal and foreign policy of the state, while the emphasis is on the foreign press in order to form the international image of the country; strategic communication, which deals with the planning of symbolic actions and communications throughout the year to

provide such a brand to the central themes; development of long-term relations with individuals of other countries for many years through a system of various conferences, seminars, exchanges, etc. (Nye 2004: 97).

It is worth noting that in the USA there are specific features of the understanding of the term "cultural diplomacy" in the context of proximity, but not identity, to the term "public diplomacy". Unlike Great Britain or Germany, where activity in the field of culture is singled out as a specific foreign policy method, for the implementation of which bodies were created that only deal with its use - respectively, the British Council and the Goethe Institute, in the United States there is no separation of "cultural diplomacy" from "public". Although these two types of diplomatic activity are not consciously distinguished in US diplomatic practice, "public diplomacy" is a broader concept, because it includes influencing the public opinion of another state by all available means, and therefore not all types of public diplomacy can be called cultural diplomacy.

"Public diplomacy" can be defined as a set of activities carried out by both the central and foreign bodies of external relations of the state with the aim of researching the attitude and informing the foreign public, as well as establishing contacts abroad, with the aim of improving the image of the state and achieving national interests.

Cultural diplomacy is a complex of purposeful actions aimed at exchanging ideas, information, values, traditions, beliefs and other aspects of culture with the aim of promoting intercultural understanding (Lutsenko, Piskors'ka 2011: 87).

The term "cultural diplomacy" is narrower and is used to describe cultural programs as one of the components of the state's foreign cultural policy. The main function of public diplomacy, in fact, is to lobby the interests of a certain state abroad, but primarily not among governments, but among the public of other countries. Since the emergence of the concept of "public diplomacy", and it was introduced into science by the American diplomat E. Gallion in the 1960s, in the sense of the conscious active activity of informing the foreign public about the actions of the state in domestic and foreign policy, mainly for the purpose of forming understanding and, if possible, a favorable attitude, to the greatest extent it was associated with the practice of the United States of America.

In fact, all official state officials participate in public diplomacy: presidents, leading members of the administration, congressmen, as well as public figures, famous scientists, journalists, etc. Their performances are watched by millions of people in the United States and around the world. Another example, close to public diplomacy, is the radio address to the American people every Saturday, started by President Franklin Delano Roosevelt, which was actually addressed not only to US citizens, but also to the whole world (Bafoev 2016: 665).

The system of objects of cultural diplomacy includes cinematography, choreography, music, painting, sculpture, exhibition activities, educational programs, scientific exchanges, opening of libraries, translation of literary

works, broadcast of cultural programs, interreligious dialogue, etc. Among the subjects of cultural diplomacy, as a rule, the following are named: state administration bodies, business entities that are engaged by the state as a monopolist in foreign policy activities, non-governmental organizations (Bafoev 2016: 667).

So, the concept of "soft power" was formulated only at the end of the 20th century. As a systemic phenomenon and precisely the processes of globalization and the development of the latest information technologies have radically increased the importance of communication processes and informational influences. Under public diplomacy is the activity of various actors, both governmental and non-governmental, which is designed to explain to the foreign public the foreign policy pursued by the country and to encourage one or another state to make its foreign policy decisions in the direction that is beneficial to the given actor.

CONCLUSION

Thus, public diplomacy should be understood as a whole set of activities that are used through specific communication channels to form and promote a positive image of the country in the world, activities are carried out by both central and foreign bodies of external relations of the state with the aim of researching the attitude and informing the foreign public.

References:

- BAFOEV, F. (2016): Kul'turna dyplomatiya v systemi mizhnarodnykh zv'yazkiv na postradyans'komu prostori. *Molodyy vchenyy*. 2016, №6. S. 662-667. (in Ukrainian)
- Cummings, M. (2003): Cultural Diplomacy and the United States Government. *A Survey*, P.1.
- FYLYMONOV, H. (2007): Neofytsyal'naya vneshnyaya kul'turnaya polytyka kak komponent «myahkoy syly» SSHA. *SSHA y Kanada: ékonomyka, polytyka, kul'tura*. 2007, № 4, S. 70. (in Russian)
- LUTSENKO, A. - PISKORS'KA, H. (2011): «M'yaka syla» v suchasniy heopolitytsi. *Kyyiv*, 2011, S. 87. (in Ukrainian)
- NYE, J. (2004): Soft Power: The Means to Success in World Politics. *Public Affairs*, 2004 P. 27.
- NYE, J.: Soft Power. The Means to Success in World Politics. New York: *Public Affairs*, 2004, R. 6.
- OLESHKO, S. (2017): Dyplomatiya i kul'tura, abo Onukh rozumnishyy za mene. 2017. [online]. [2023-05-20]. Available at: <<http://culture.pl/ru/article/diplomatiya-i-kultura-abo-onuh-rozumnishiy-zamene>>. (in Ukrainian)
- SHEMAYEVA, H. (2018): Mistse kul'turnoyi dyplomatiyi v mizhnarodnykh vidnosynakh. *Visnyk KHDAK*. 2018, Vypusk 52, S. 74. (in Ukrainian)
- What is Public Diplomacy? (2018): *The USC Center on Public Diplomacy*. 2018. [online]. [2023-05-20]. Available at: <<http://uscpublicdiplomacy.org/page/what-pd>>.

Contact:

Ivan Holovko
Oles Honchar Dnipro National University
<https://orcid.org/0000-0003-2907-3046>

*Ivan Holovko is an Associate Professor at the International Relations Department, Faculty of Social Sciences and International Relations at Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine.
[e-mail: ivan.dnu@gmail.com]*

Reviews

Tatiana Tökölyová: Výzvy naplňania rozvojového potenciálu tichomorských demokracií. 1. vydanie. Bratislava: Central European Education Institute s.r.o. 2019.

Stela OLEJÁROVÁ

Keywords: *Demokracia, Tichomorie, Well-being, Welfare, Ekologický rozvoj*

Problematika uchopenia a vývoja demokracie, konkrétne liberálnej demokracie, je témou, ktorá v súčasnosti stále vyvoláva záujem v oblasti všetkých spoločenských vied.

V roku 2019 vyšla v slovenskom jazyku vo vydavateľstve Central European Education Institute s.r.o. kniha s názvom *Výzvy naplňania rozvojového potenciálu tichomorských demokracií* od PhDr. Tatiany Tökölyovej, PhD., ktorá sa zameriava na problematiku politického systému v oblasti Tichomoria. Hlavným cieľom publikácie je rozvoj poznatkov v oblasti demokratizačných procesov skúmaných krajín, v rozvojovom kontexte. Môžeme jednoznačne tvrdiť, že slovenský knižný trh neponúka veľké množstvo odbornej literatúry s danou problematikou a autorka je jedinou autorkou v stredoeurópskom priestore, ktorá aktívne skúma procesy vyskytujúce sa v tejto oblasti. Túto knihu z tohto dôvodu považujeme za prelomovú a ako veľmi vhodný začiatkový bod pre všetkých, ktorých problematika formovania politického systému v Tichomorí zaujíma. Autorka je skúsenou vedecko-výskumnou a pedagogickou pracovníčkou, ktorá svoj profesijný rozvoj venovala problematike identity a politických systémov pričom je rovnako aktívnou súčasťou tichomorskej komunity.

Kniha je pre čitateľa zaujímavá hneď z niekoľkých dôvodov. Prvým výrazným prínosom je špecifický región Tichomoria, ktorý nie je v oblasti akademického výskumu na Slovensku bežným javom. Kniha sa taktiež zaoberá vzťahom ekologicky udržateľného rozvoja v kombinácii s problematikou uplatnenia liberálnej demokracie, welfare a well-being. Autorka v knihe priamo upozorňuje na istú medzeru, či konflikt, ktorý sa prejavuje medzi kultúrou tradičného obyvateľstva v kontraste s liberálnou demokraciou, ktorá je do systému postupne zavádzaná. Zaujímavou časťou práce je aj autorkino uchopenie identity. Samostatne sa venuje maorskej, polynézskej, oceánskej identite pričom na starne druhej poukazuje na snahu budovania národnej a občianskej identity, národného občianstva. Autorka upozorňuje na problém pri budovaní národnej identity vo vybranom regióne.

Na to aby bola prijatá jednotná národná identita je nutné aby bola schopná dať rovnaký priestor všetkým etnickým identitám, ktoré sa v nej nachádzajú. Obyvatelia štátu musia chcieť byť jej súčasťou.

Štruktúra knihy na seba logicky nadväzuje v piatich kapitolách, ktoré sú ladené prehľadne a dávajú čitateľovi zmysel. Kapitoly sú doplnené o úvod a metodológiu výskumu. Oceňujeme úvodné a záverečné časti, kde autorka sumarizuje zistené skutočnosti a tým pomáha v prehľadnosti problematiky, ktorej sa venuje. Argumenty sú formulované jasne, zrozumiteľne a jednoducho. V publikácií sú spracované geografické, ekonomické špecifiká regiónu. Autorka sleduje environmentálne, klimatické, kultúrne a ekonomické súvislosti v celej publikácii. Všetky tieto premenné stavia autorka do vzťahu s liberálnou demokraciou a identitami regiónu, následne ukazuje na jej výzvy a limity v danom regióne.

Knihy je určená každému, kto sa chce komplexnejšie oboznámiť s problematikou výskumu politických systémov v oblasti Tichomoria v súvislosti s identitou daného geografického priestoru. Predkladaná publikácia skúma možnosť uplatnenia liberálnej demokracie v úzkych geografických hraniciach, bezpečnostných podmienkach, identitárnych výzvach a klimatických hrozbách, ktoré priamo vplyvajú na obyvateľstvo ostrovov. Zároveň je užitočná na rozšírenie si obzorov v súvislosti s vnímaním rozdielov v chápaní identity či už občianskej alebo národnej vo vzťahu s budovaním liberálnej demokracie a to v kontraste s kontinentálnou Európou.

Zoznam použitej literatúry:

TÖKÖLYOVÁ, T. (2019): Výzvy naplňania rozvojového potenciálu tichomorských demokracií. 1. vydanie. Bratislava: Central European Education Institute s.r.o. 2019.

Stela Olejárová is a PhD. student at the Department of Political Science at University of ss. Cyril and Methodius in Trnava, Slovakia.

[e-mail: olejarova1@ucm.sk]

Political Science Forum Contributing to the journal

It is possible to publish several kinds of manuscripts in Political Science Forum. The **Studies** section constitutes the main part of the journal. To this section belong bigger analytical articles with the format of 15 to 30 pages (5000 – 8000 words).

The next section is called **Discussion** and shorter articles are placed there. An article in this section should be between 5 to 10 pages (1500 -3000 words) long and it should be presenting specific view of its author on the theme of the particular issue or alternatively to present a new interesting finding.

The last traditional section of scientific journals is **Reviews**. Authors can evaluate latest interesting books in their field of interest. Reviews are usually 1 to 5 page long (500 - 2500 words).

It is possible to submit manuscripts in electronic form to e-mail address of the address marian.bussa@tnuni.sk in standard formats (.doc, .rtf or .docx).

All submitted manuscripts are evaluated by the editorial staff and selected manuscripts are sent out to peer review. In case of positive review the article will be listed for publishing. Every author will be informed about the decision to publish or to return the article. Unless informed otherwise we presume every manuscript we receive has not been published yet and was not submitted separately to be published elsewhere. Brief information about the author and his current and past positions along with full contact address should be attached in covering letter to the manuscript.

Style Guidelines for Manuscripts:

Title: arial, size 13, bold, all caps

Title in English language: arial, size 13, all caps

Name and surname: arial, size 11, last name in capital letters

Abstract in English and length of 100 to 150 words. It should contain exact topic of the manuscript, used method and authors' findings. (arial, size 11)

Keywords: 4-6 (*arial, size 11, italic*)

Text:

Page format: B5

Font: arial, size 11

Paragraph: 1 line spacing, no extra space before or after paragraph
Format: MS Word (.rtf, .doc, .docx)

Mark **footnotes** with Arabic numbers. Footnotes should be placed on the same page as the text reference, with the same number in the manuscript. To **tables, graphs and pictures** please state the source and mark them with Arabic numbers.

The reference list in alphabetical order at the end of the paper.

Some Examples of the Preferred References Style:

Name of author in the text:

Susser (1992)

Susser (1992; 1994)

Name of author outside of the text:

(Mair 1997: 76)

(Mair 1993; 1998)

(Mair 1997; Gallagher 2005)

Names of authors:

Mair and Gallagher (1998: 11-23)

(Mair, Gallagher 1998: 11-23)

More sources by the same author in the same year of publication:

Mair (1997a; 1997b)

(Mair 1998a; 1998b)

Quotation format:

Quoted text is marked by double quotes, not by Italic.

References

Books:

Mair, P. (1997): Party System Change: Approaches and Interpretations, Oxford, Oxford University Press.

Gallagher M. - Laver M. - Mair P. (2005): Representative Government in Modern Europe: Institutions, Parties, and Governments, New York, McGraw-Hill, 4th edition.

Edited Volumes:

Mair, P. – Zielonka, J. (2002, eds.): The Enlarged European Union: Diversity and Adaptation, London, Frank Cass.

Chapters from Monographs:

Kirchheimer, O. (1966): The Catch-all Party, In: *Mair, P.* (ed. 1990): *The West European Party System*, Oxford, Oxford University Press.

Articles in Journals:

Lijphart, A. (1992): Democratization and constitutional choices in Czechoslovakia, Hungary and Poland, 1989-91. *Journal of Theoretical Politics* , vol. IV, no. 2, 207-223.

Mareš, M. (2004): Politický rozměr požadavků německé menšiny v České republice. In: *Středoevropské politické studie*, roč. VI, č. 2-3, [online]. Available at: <<http://www.cepsr.com/index.php>> [Accessed 30. April 2006].

In case of using Internet sources it is necessary to state the date of access.